

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΘΡΑΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

ΑΠΑΤΗ ΜΕΣΩ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ ΚΑΙ ΑΠΑΤΗ ΜΕ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ (ΑΡΘΡΑ 386, 386Α
ΠΚ)

Διπλωματική Εργασία

του

Ιωάννη Α. Βαϊτσούδη

Θεσσαλονίκη, 10/2020

ΑΠΑΤΗ ΜΕΣΩ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ ΚΑΙ ΑΠΑΤΗ ΜΕ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ (ΑΡΘΡΑ 386, 386Α
ΠΚ)

Ιωάννης Α. Βαϊτσούδης

Πτυχίο Νομικής, Α.Π.Θ., 2015

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για τη μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

Επιβλέπων Καθηγητής
Θεοχάρης Δαλακούρας

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 31/10/2020

Θεοχάρης Δαλακούρας

Κωνσταντίνος Βεργίδης

Σοφία Πετρίδου

.....

.....

.....

Ιωάννης Α. Βαϊτσούδης

Περίληψη

Σε μία εποχή, όπου η τεχνολογία και η πληροφορική εξελίσσονται, εκσυγχρονίζονται και προσαρμόζονται στις καθημερινές ανάγκες του ανθρώπου, υπάρχουν κακόβουλοι χρήστες ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι οποίοι δρουν εντός ή εκτός διαδικτύου (κυβερνοχώρου) και αποσκοπούν στην απόκτηση οφελών πάσης φύσεως, κυρίως οικονομικών. Γίνεται, λοιπόν, λόγος για ηλεκτρονική εγκληματικότητα και για εγκλήματα στον κυβερνοχώρο.

Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στις έννοιες του ηλεκτρονικού εγκλήματος και του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο και εξετάζονται ενδελεχώς τα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή, τα οποία έχουν απασχολήσει, επί πολλά έτη μέχρι και σήμερα, πολλούς θεωρητικούς και δικαστήρια. Χαρακτηριστικό των εγκλημάτων αυτών είναι ότι παρέχουν αρκετά περιθώρια δημιουργικότητας, δοθέντος ότι εφευρίσκονται συνεχώς από τους δράστες τους νέοι μέθοδοι για την τέλεσή τους. Εξετάζεται το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, τα επιμέρους νομικά ζητήματα, που αφορούν στην ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων αυτών, καθώς και οι μεταξύ τους διαφορές και ομοιότητες.

Στο τελευταίο δε κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται εκτενής αναφορά σε δύο, από τις σημαντικότερες και συχνότερες στην πράξη, εκφάνσεις των άνω μορφών απάτης, ήτοι στα φαινόμενα «phishing» και «pharming», καθώς και στην χωρίς δικαίωμα χρήση πιστωτικής/χρεωστικής κάρτας σε μηχανήματα ΑΤΜ και POS. Διατυπώνονται προβληματισμοί που ανακύπτουν και εξετάζεται η ποινική τους αντιμετώπιση.

Λέξεις Κλειδιά: Ηλεκτρονικό Έγκλημα, Κυβερνο-έγκλημα, Κυβερνοχώρος, Κυβερνοασφάλεια, Έγκλημα Σχετικά Με Το Διαδίκτυο, Υπολογιστική Απάτη, Ποινικό Δίκαιο

Abstract

In an era, where technology and informatics are evolving, modernizing and adapting to people's daily needs, there are malicious computer users, who act offline or online (in the cyberspace) and aim to obtain all kinds of benefits, mainly financial. That kind of behavior is referred to as crimes related to computers and crimes in the cyberspace.

This paper addresses the concepts of computer crime and cybercrime and examines in detail the crimes of fraud and computer fraud, which scholars and courts are studying to this very day. The primary characteristic of these crimes is that they provide a lot of room for creativity, given that their perpetrators are constantly inventing new methods, in order to carry them out. This paper also examines the legally protected rights, every legal issue related to the penal treatment of these crimes, as well as the differences and similarities between them.

In the last chapter of this paper, there is an extensive reference to two of the most important and most common, manifestations of the above types of fraud, which are the phenomena "phishing" and "pharming", as well as the unauthorized use of credit/debit card on ATM and POS machines. Raised concerns on specific legal matters and on the crimes' penal treatment are also examined.

Keywords: Computer crime, Cybercrime, Cyberspace, Cyber-security, Internet Related Crime, Computer Fraud, Criminal Law

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Η εγκληματικότητα στον Κυβερνοχώρο	1
1.2 Εισαγωγικό υπόβαθρο της απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή	3
1.3 Σκοπός της εργασίας	5
1.4 Διάρθρωση της εργασίας	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	6
1. Ηλεκτρονικό έγκλημα (computer crime) και έγκλημα στον κυβερνοχώρο (cybercrime)	6
1.1. Εννοιολογική προσέγγιση	6
1.2. Κίνητρα και στόχοι των δραστών στην τέλεση ηλεκτρονικών εγκλημάτων	7
1.3. Οι διακρίσεις των ηλεκτρονικών εγκλημάτων (κυβερνο-εγκλημάτων)	9
1.4. Νομοθετικό πλαίσιο που διέπει το ηλεκτρονικό έγκλημα	12
i) Ελληνικό Δίκαιο	12
ii) Ευρωπαϊκό Δίκαιο	14
iii) Διεθνείς Συμβάσεις	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	17
2.1. Η απάτη μέσω υπολογιστή (386 ΠΚ)	17
2.1.1. Το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό	17
2.1.2. Ο τόπος τέλεσης της ηλεκτρονικής απάτης	18
2.1.3. Αντικειμενική υπόσταση	21
2.1.2.1. Η εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών	22
2.1.2.2. Η αθέμιτη απόκρυψη αληθινών γεγονότων	23
2.1.2.3. Η παρασιώπηση των αληθινών γεγονότων	23
2.1.4. Υποκειμενική υπόσταση	24
2.1.5. Απόπειρα	25
2.1.6. Συμμετοχή στο έγκλημα της απάτης μέσω υπολογιστή	26
2.1.7. Συρροές	30
2.1.8. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης μέσω υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Έμπρακτη μετάνοια	31
2.1.9. Διαχρονικό Δίκαιο	34
2.1.10. Δικονομικά ζητήματα	36

2.1.10.1.	Καθ' ύλην και κατά τόπον αρμοδιότητα	36
2.1.10.2.	Ποινική Συνδιαλλαγή και Ποινική Διαπραγμάτευση	37
2.1.10.2.1.	Ποινική Συνδιαλλαγή	38
2.1.10.2.2.	Ποινική Διαπραγμάτευση	41
2.1.11.	Οι συχνότερες στην πράξη εκδηλώσεις του εγκλήματος της απάτης μέσω υπολογιστή	46
2.2.	Η απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ)	48
2.2.1.	Ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της διάταξης σχετικά με την απάτη με υπολογιστή	48
2.2.2.	Το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό	50
2.2.3.	Αντικειμενική υπόσταση	51
2.2.3.1.	Η μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή	51
2.2.3.2.	Η χωρίς δικαίωμα παρέμβαση στη λειτουργία προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή	52
2.2.3.3.	Η χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας	53
2.2.3.4.	Η χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή ή εξάλειψη δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας	54
2.2.3.5.	Η χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων	55
2.2.3.6.	Η κατασκευή, διάθεση ή κατοχή προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή που προορίζεται για τη διάπραξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή	57
2.2.4.	Υποκειμενική υπόσταση	58
2.2.5.	Απόπειρα	59
2.2.6.	Συμμετοχή στο έγκλημα της απάτης με υπολογιστή	59
2.2.7.	Συρροές	60
2.2.8.	Απάτη με υπολογιστή και επέμβαση σε αρχείο	62
2.2.9.	Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης με υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Έμπρακτη μετάνοια	64
2.2.10.	Διαχρονικό Δίκαιο	66
2.2.11.	Δικονομικά ζητήματα	66
2.2.11.1.	Καθ' ύλην και κατά τόπον αρμοδιότητα	66

2.3. Διαφορές – ομοιότητες απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	70
3.1. Τα παγκόσμια φαινόμενα του «phishing» και «pharming»	70
3.2. Η χωρίς δικαίωμα χρήση χρεωστικής κάρτας για ανάληψη χρημάτων από ΑΤΜ – Η χωρίς δικαίωμα χρήση χρεωστικής/πιστωτικής κάρτας σε αυτόματο μηχάνημα συναλλαγών POS	75
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	79
Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία – Μελέτες	80
Ελληνική	80
Ξενόγλωσση	81
Ιστότοποι (τελευταίος έλεγχος: 22.10.2020)	81
Νομολογία	82
Κυρώσεις για λογοκλοπή	84

Συμβολισμοί

ΑΠ: Άρειος Πάγος

αριθ.: αριθμός

Αρμ.: Αρμενόπουλος

βλ.: βλέπετε

ΓΚΠΔ: Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων

δημ.: δημοσίευση

ΔΝαυτΠειρ: Διαρκές Ναυτοδικείο Πειραιά

ΔΣτρΑθ: Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών

εδ.: εδάφιο

εκδ.: εκδόσεις

ΕΤραξΧρΔ: Επιθεώρηση Τραπεζικού – Αξιογραφικού - Χρηματιστηριακού Δικαίου

επ.: επόμενα

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκών Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕφΑθ: Εφετείο Αθηνών

ΕφΘ: Εφετείο Θεσσαλονίκης

κλπ.: και τα λοιπά

κ.ο.κ.: και ούτω καθεξής

ΚΠΔ: Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

νΚΠΔ: νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

νΠΚ: νέος Ποινικός Κώδικας

ΝοΒ: Νομικό Βήμα

ν.: νόμος

ο.π.: όπως παραπάνω

παρ.: παράγραφος

π.χ.: παραδείγματος χάριν

περ.: περίπτωση

ΠλημμΑθ: Πλημμελειοδικείο Αθηνών

ΠλημμΚιλκίς: Πλημμελειοδικείο Κιλκίς

ΠοινΧρ: Ποινικά Χρονικά

ΠΟΙΝ: Ποινικό

ΠοινΛογ: Ποινικός Λόγος

ΠοινΔικ: Ποινική Δικαιοσύνη

ΠΚ: Ποινικός Κώδικας

ΠραξΛογΠΔ: Πράξη και Λόγος Ποινικού Δικαίου

Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα

σελ.: σελίδα

στοιχ.: στοιχείο

ΣυμβΠλημμΡοδ: Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Ρόδου

ΣυμβΠλημμΑθ: Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών

Σύντ.: Σύνταγμα

τομ.: τόμος

ΤΝΠ: Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών

ΤρΕφΑθ: Τριμελές Εφετείο Αθηνών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Η εγκληματικότητα στον Κυβερνοχώρο

Αποτελεί κοινή γνώση το γεγονός ότι εν έτει 2020, η ανθρωπότητα βιώνει μία άνευ προηγουμένου τεχνολογική επανάσταση, αφού καθημερινά δημιουργούνται και κυκλοφορούν στην αγορά νέες ηλεκτρονικές συσκευές και εφαρμογές, που επιτρέπουν στον άνθρωπο να επικοινωνεί, να οργανώνεται, να διασκεδάζει και να επιτυγχάνει ταχύτερα και ευκολότερα τους επαγγελματικούς του στόχους. Ακρογωνιαίος λίθος της αποτελεσματικότητας των συσκευών και εφαρμογών αυτών αποτελεί αδιαμφισβήτητη η χρήση του διαδικτύου, η οποία έχει τη δυναμική να συνδέει απεριόριστα και αδιάκοπα χιλιάδες ανθρώπους ανά την υφήλιο¹.

Η ευρύτατη πρόσβαση στο διαδίκτυο όμως, ακόμα και με την μικρότερη ηλεκτρονική συσκευή, έχει αποτελέσει και τον κινητήριο μοχλό για την αύξηση της εγκληματικότητας στον κυβερνοχώρο. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε τη γενεσιουργό αιτία του ορισμού του ηλεκτρονικού εγκλήματος ή κυβερνοεγκλήματος. Στον ευρωπαϊκό χώρο η πιο αξιοσημείωτη προσπάθεια, προκειμένου «να επιδιωχθεί κατά προτεραιότητα μία κοινή αντεγκληματική πολιτική που θα στοχεύει στην προστασία της κοινωνίας από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, κυρίως με την υιοθέτηση της κατάλληλης νομοθεσίας και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας»², ήταν με την υπογραφή της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο (23.11.2001)³, την οποία έχει υπογράψει και η χώρα μας⁴.

Η δε ραγδαία εξάπλωση εγκληματικών συμπεριφορών στον κυβερνοχώρο κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για ενίσχυση της ασφάλειας των συστημάτων πληροφοριών. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε και η Ευρωπαϊκή Ένωση με τον με αριθμό (ΕΕ) 526/2013 Κανονισμό της 21ης Μαΐου 2013 σχετικά με τον Οργανισμό της

---

¹ Την τελευταία δεκαετία έχει αυξηθεί παγκοσμίως η χρήση των τεχνολογιών επικοινωνίας και συστημάτων πληροφοριών, που επιτρέπουν την πρόσβαση στο διαδίκτυο και ιδίως η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και κινητών τηλεφώνων. Πρόσφατη στατιστική έρευνα έδειξε ότι τον Ιούνιο του 2020 περίπου 62,0% του παγκόσμιου πληθυσμού έχει πρόσβαση και χρησιμοποιεί το διαδίκτυο (<https://www.internetworldstats.com/stats.htm>).

² Βλ. 4^η παράγραφο της αιτιολογικής σκέψης της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο (μεταφρασμένο κείμενο της Σύμβασης στον ν. 4411/2016, διαθέσιμο σε: <http://www.et.gr>).

³ Cets No. 185 (Μη μεταφρασμένο κείμενο της Σύμβασης της Βουδαπέστης, διαθέσιμο σε: <https://www.coe.int>).

⁴ Βλ. την ισχύουσα νομοθεσία για το κυβερνο-έγκλημα, έτσι όπως έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία, δυνάμει του ν. 4411/2016, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Σύμβασης της Βουδαπέστης, στον κάτωθι ιστότοπο: <https://rm.coe.int/octocoe-legal-profile-greece/16809e599a>

Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών (ENISA) και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 460/2004. Στον παραπάνω κανονισμό αναφέρεται η έννοια της κυβερνοασφάλειας (cyber-security), η οποία νοείται ως «η ικανότητα ενός δικτύου ή ενός συστήματος πληροφοριών να ανθίσταται, σε ένα δεδομένο επίπεδο εμπιστοσύνης, σε τυχαία γεγονότα ή σε παράνομες ή κακόβουλες δράσεις που θέτουν σε κίνδυνο τη διαθεσιμότητα, την αυθεντικότητα, την ακεραιότητα και το απόρρητο των αποθηκευμένων ή διαβιβασμένων δεδομένων και των σχετικών υπηρεσιών που προσφέρονται ή καθίστανται προσβάσιμες από τα εν λόγω δίκτυα ή συστήματα.»⁵. Ο παραπάνω ορισμός τροποποιήθηκε από τον με αριθμό (ΕΕ) 881/2019 Κανονισμό της 17^{ης} Απριλίου 2019⁶, που κατήργησε τον άνω Κανονισμό (ΕΕ) 526/2013 και όρισε ως κυβερνοασφάλεια τις «δραστηριότητες που απαιτούνται για την προστασία των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών, των χρηστών των εν λόγω συστημάτων και άλλων επηρεαζόμενων από κυβερνοαπειλές προσώπων»⁷.

Είναι, σε κάθε περίπτωση, λογικό και αληθές το συμπέρασμα ότι, όσο εξελίσσεται η τεχνολογία γενικότερα και τα συστήματα πληροφορικής ειδικότερα, τόσο αναδύονται στην επιφάνεια της κοινωνικής και νομικής πραγματικότητας νέες μορφές εγκληματικών συμπεριφορών, των οποίων ο σκοπός είναι να διεισδύσουν δολίως στον κυβερνοχώρο, θίγοντας πλείστα έννομα αγαθά, καθώς και να καταρρίψουν κάθε εμπόδιο, που τίθεται στα πλαίσια της κυβερνοασφάλειας. Η δε καινοτομία, που παρουσιάζουν οι σύγχρονες μορφές των εγκλημάτων αυτών, έχει διευκολύνει κατά πολύ την τέλεσή τους, αφού σε αρκετές περιπτώσεις ο δράστης «εξαπολύει» την εγκληματική του ενέργεια αποκλειστικά κατά ενός συστήματος πληροφοριών, χωρίς, δηλαδή, να έλθει σε επικοινωνία με άνθρωπο. Συνήθης περίπτωση στην πράξη, αποτελεί το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ), που είναι και ένα από τα αντικείμενα της παρούσης εργασίας.

---

⁵ Άρθρο 1 §3 του Κανονισμού 2013/526/ΕΕ.

⁶ Βλ. σχετικά τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/881 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, σχετικά με τον ENISA («Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια») και με την πιστοποίηση της κυβερνοασφάλειας στον τομέα της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 526/2013 (πράξη για την κυβερνοασφάλεια) (διαθέσιμος σε: <https://eur-lex.europa.eu>).

⁷ Άρθρο 2 αριθ. 1 του Κανονισμού 2019/881/ΕΕ.

1.2 Εισαγωγικό υπόβαθρο της απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή

Η σταδιακή ψηφιοποίηση του χρήματος, σε συνδυασμό με την ολοένα αυξανόμενη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και συστημάτων, που επιτρέπουν τη σύνδεση στο διαδίκτυο, έχει θέσει στο στόχαστρο επίδοξων εγκληματιών του κυβερνοχώρου το έννομο αγαθό της περιουσίας. Έτσι, η απάτη μέσω υπολογιστή και η απάτη με υπολογιστή συνιστούν δύο από τις συχνότερες στην πράξη μορφές εγκληματικής συμπεριφοράς.

Το έγκλημα της κοινής απάτης, με τους διάφορους τρόπους, που αναγράφονται στη νομοτυπική μορφή του, στο άρθρο 386 ΠΚ, ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί, σε πλείστες περιπτώσεις και με μεγάλη ευκολία, ήδη πολύ πριν την εφεύρεση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η σημερινή μορφολογική αποτύπωση της απάτης, ως εγκλήματος κατά της περιουσίας, είναι προϊόν του οικονομικού φιλελευθερισμού του 19^{ου} αιώνα και της νομικής εξέλιξης που επηρεάστηκε από αυτόν⁸. Η ένταξη, όμως, του διαδικτύου στην καθημερινότητα της σύγχρονης κοινωνίας βελτίωσε κατά πολύ την επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων, ενισχύοντάς την με ταχύτητα, αμεσότητα και αποτελεσματικότητα, κάτι που είχε βέβαια ως συνακόλουθο αποτέλεσμα και την παραχώρηση νέου και βελτιωμένου οπλισμού σε κακόβουλους χρήστες ηλεκτρονικών υπολογιστών και συστημάτων. Δεν υπήρξε, λοιπόν, κάποια πολύπλοκη αλλαγή στον τρόπο τέλεσης του εγκλήματος της κοινής απάτης με την προσθήκη της μεταβλητής του διαδικτύου, παρά μόνον ένας εκσυγχρονισμός. Για αυτό, άλλωστε, στον νέο ΠΚ (Ν. 4619/2019) το έγκλημα της κοινής απάτης δεν παρουσιάζει κάποια αλλαγή στην αντικειμενική του υπόσταση σε σχέση με την προϊσχύουσα μορφή του.

Έγινε, στη συνέχεια, γρήγορα αντιληπτό από τους επίδοξους εγκληματίες του κυβερνοχώρου ότι, με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού τους υπολογιστή, είναι δυνατόν να αποκτήσουν πρόσβαση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του υποψήφιου θύματός τους, να επεξεργαστούν ή να αλλοιώσουν τα αποθηκευμένα σε αυτόν δεδομένα και να προβούν οι ίδιοι στην βλάβη περιουσίας και αντίστοιχη αποκόμιση οφέλους, στην οποία άλλωστε εξ αρχής αποσκοπούσαν. Η Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο όρισε ως «**δεδομένα υπολογιστών**» την «*αναπαράσταση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη για να υποστούν επεξεργασία σε ένα σύστημα υπολογιστή,*

---

⁸ Α. Παπαδαμάκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα, 2000, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 89.

περιλαμβανομένου και ενός προγράμματος κατάλληλου για να προκαλέσει την εκτέλεση μιας λειτουργίας από ένα σύστημα υπολογιστή»⁹. Η δε αντίστοιχη έννοια των «ψηφιακών δεδομένων» προστέθηκε στο άρθρο 13 του προϊσχύσαντος ΠΚ, δυνάμει του ν. 4411/2016 και παραμένει αναλλοίωτη και στον νέο Ποινικό Κώδικα (εφεξής νΠΚ). Με την έννοια «ψηφιακά δεδομένα», σύμφωνα με το άρθρο 13 περ. θ' του νΠΚ, νοείται «η παρουσίαση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα, συμπεριλαμβανομένου προγράμματος που παρέχει τη δυνατότητα στο πληροφοριακό σύστημα να εκτελέσει μια λειτουργία». Σύμφωνα δε με το στοιχείο στ' του ίδιου ως άνω άρθρου ως «πληροφοριακό σύστημα» ορίζεται η «συσκευή ή ομάδα διασυνδεδεμένων ή σχετικών μεταξύ τους συσκευών, εκ των οποίων μία ή περισσότερες εκτελούν, σύμφωνα με ένα πρόγραμμα, αυτόματη επεξεργασία ψηφιακών δεδομένων, καθώς και τα ψηφιακά δεδομένα που αποθηκεύονται, αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, ανακτώνται ή διαβιβάζονται από την εν λόγω συσκευή ή την ομάδα συσκευών με σκοπό τη λειτουργία, τη χρήση, την προστασία και τη συντήρηση των συσκευών αυτών».

Άρχισε, λοιπόν, να γίνεται λόγος, όχι μόνο για απάτη μέσω υπολογιστή, αλλά και για απάτη με υπολογιστή. Οι δύο αυτές μορφές απάτης διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ τους. Στην πρώτη περίπτωση υφίσταται εξαπάτηση φυσικού προσώπου, το οποίο λόγω της πλάνης προβαίνει σε περιουσιακή μετάθεση, ενώ στην δεύτερη περίπτωση υφίσταται επηρεασμός των δεδομένων ενός υπολογιστή, με άμεσο αποτέλεσμα την βλάβη της ξένης περιουσίας, χωρίς μάλιστα να παρεμβληθεί στην διαδικασία το φυσικό πρόσωπο, στο οποίο επέρχεται η περιουσιακή βλάβη. Ο Έλληνας νομοθέτης, σε μια πρώτη προσπάθεια διαχωρισμού των δύο μορφών εξαπάτησης, πρόσθεσε στον ΠΚ, με τον ν. 1805/1988, το ιδιώνυμο έγκλημα της απάτης με υπολογιστή (άρθρο 386Α ΠΚ). Κατόπιν τούτου και της υπογραφής της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, το εν λόγω άρθρο υπέστη τροποποίηση, δυνάμει του ν. 4411/2016, ενώ η τελευταία τροποποίηση επήλθε στον νΠΚ, με τον ν. 4619/2019, για την οποία θα γίνει αναλυτικά λόγος κατωτέρω.

---

⁹ Άρθρο 1 στοιχ. β' της Σύμβασης της Βουδαπέστης (23.11.2001).

1.3 Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η κατανόηση βασικών εννοιών του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο και των νομοθετικών πρωτοβουλιών, που έχουν λάβει χώρα, για την καταπολέμησή του. Θα εξεταστεί, επίσης, η έννοια της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή, ήτοι δύο εγκλημάτων τα οποία έχουν σε μεγάλο βαθμό πλήξει και συνεχίζουν να πλήττουν τόσο την περιουσία, όσο και τα προσωπικά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χιλιάδων ανθρώπων στον κυβερνοχώρο. Θα αναδειχθεί ανάγκη πρόληψης και καταστολής των εγκλημάτων αυτών σε παγκόσμια κλίμακα και θα επισημανθεί η καίρια παρέμβαση της ευρωπαϊκής και ελληνικής νομοθεσίας και νομολογίας στα ανακύπτοντα νομικά και πραγματικά ζητήματα.

1.4 Διάρθρωση της εργασίας

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναλυθεί η έννοια του ηλεκτρονικού εγκλήματος και του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, καθώς και το νομοθετικό πλαίσιο, που τα διέπει. Θα γίνει, επίσης, λόγος για τα κίνητρα των δραστών των εν λόγω εγκλημάτων, ήτοι για τα πλεονεκτήματα από την τέλεσή τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξεταστεί το κύριο αντικείμενο της εργασίας, που είναι η απάτη μέσω υπολογιστή και απάτη με υπολογιστή, όπου θα επισημανθούν οι νομικές διατάξεις, που αφορούν το εν λόγω έγκλημα, μαζί με την ανάλυσή του, ήτοι αντικειμενική – υποκειμενική υπόσταση, συμμετοχή, συρροές κλπ.. Θα επεξηγηθεί, επιπροσθέτως, στο ίδιο κεφάλαιο η διαφορά των εγκλημάτων των άρθρων 386 και 386Α ΠΚ και θα εξεταστεί αν αναδύονται νομικά ζητήματα, όταν υπάρχει και παραβίαση των διατάξεων περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως η συχνότατη στην πράξη «επέμβαση σε αρχείο». Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, θα αναλυθούν ενδιαφέρουσες και συχνότατες στην πράξη μορφές εκδήλωσης των εξεταζόμενων εγκλημάτων απάτης, καθώς και τα ειδικότερα νομικά ζητήματα, που ανακύπτουν στις περιπτώσεις αυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. Ηλεκτρονικό έγκλημα (computer crime) και έγκλημα στον κυβερνοχώρο (cybercrime)

1.1. Εννοιολογική προσέγγιση

Ως **ηλεκτρονικό έγκλημα (computer crime)** ορίζεται εκείνο που διαπράττεται μόνο σε περιβάλλον ηλεκτρονικών υπολογιστών, χωρίς να υπάρχει σύνδεση στο διαδίκτυο. Εάν, όμως, το διαπραττόμενο έγκλημα λαμβάνει χώρα μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή ή συσκευής στο περιβάλλον του διαδικτύου, τότε κάνουμε λόγο για έγκλημα στον κυβερνοχώρο. Σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ως **εγκλήματα στον κυβερνοχώρο (ή κυβερνο-εγκλήματα – cybercrimes)**¹⁰ νοούνται οι «αξιόποινες πράξεις που διαπράττονται με χρήση ηλεκτρονικών δικτύων επικοινωνιών και συστημάτων πληροφοριών ή εναντίον αυτών των δικτύων και συστημάτων»¹¹.

Η ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ), έχει επιτρέψει σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και συναφείς ηλεκτρονικές συσκευές, που έχουν τη δυνατότητα επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων, να επικοινωνούν με άλλα πληροφοριακά συστήματα, οπουδήποτε στον κόσμο, καθώς και να έχουν πρόσβαση στα αρχεία τους. Η υπολογιστική διείσδυση και η δικτυοπειρατεία έχουν θίξει πλήθος έννομων αγαθών, ειδικά την τελευταία δεκαετία, όπου παρατηρείται αυξημένη χρήση έξυπνων τηλεφώνων και εκτεταμένο «ανέβασμα» (uploading) προσωπικών δεδομένων στον κυβερνοχώρο. Πολλά μάλιστα περιστατικά δικτυοπειρατείας (hacking) ανά την υφήλιο έχουν αναδειχθεί σε πολύκροτες δικαστικές υποθέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση VTech, η οποία είναι μία εταιρεία, που κατασκευάζει τάμπλετ, λάπτοπ και ρολόγια για παιδιά. Το έτος 2015 άγνωστος άνδρας κατόρθωσε να διεισδύσει στους κεντρικούς υπολογιστές της εταιρείας με σχετική ευκολία και να λάβει τα προσωπικά στοιχεία και τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις 4,8 εκατομμυρίων πελατών της εταιρείας.

---

¹⁰ Βλ. και *Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι* «Ποινικό Δίκαιο και καταχρήσεις της Πληροφορικής», Αρμ 2007, 7, σελ. 1061, όπου γίνεται λόγος για περαιτέρω εννοιολογικές προσεγγίσεις, όπως «πληροφορικό έγκλημα», «έγκλημα που σχετίζεται με η/υ» και «έγκλημα του διαδικτύου».

¹¹ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών «Προς την κατεύθυνση γενικής πολιτικής σχετικά με την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο», Βρυξέλλες 22.5.2007, COM(2007) 267 τελικό, σελ. 2 (διαθέσιμη σε: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0267:FIN:EL:PDF>).

Μεταξύ άλλων υπήρχε σε πολλές περιπτώσεις και οπτικοακουστικό υλικό των παιδιών, τα οποία πραγματοποιούσαν δραστηριότητες, που τους παρουσίαζε η ηλεκτρονική συσκευή¹². Άλλο παράδειγμα, συναφές με την απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ), συνιστά η απάτη δύο ανδρών από το Πακιστάν, οι οποίοι απέσπασαν πολλές χιλιάδες δολάρια από εταιρείες, με την δικτυοπειρατεία σε γραμμές VoIP (Voice-over IP). Οι εν λόγω γραμμές επικοινωνίας, διαθέτουν ένα κατευθυντήριο σύστημα, που ονομάζεται PBX (Private Branch Exchange), χωρίς το οποίο δεν μπορούν να λειτουργήσουν. Χειραγωγώντας αυτό το κατευθυντήριο σύστημα, κατέστη δυνατόν με αυτοματοποιημένες διαδικασίες να πραγματοποιηθούν ημερησίως εκατοντάδες κλήσεις σε τηλεφωνικούς αριθμούς με χρονοχρέωση και τούτο χωρίς να μπορέσει να το αντιληφθεί ο εκάστοτε κάτοχος της γραμμής VoIP¹³.

Ο κυριότερος στόχος των δραστών για την τέλεση των εγκλημάτων στις παραπάνω υποθέσεις, όπως και για τις περισσότερες περιπτώσεις κυβερνο-εγκλημάτων και ηλεκτρονικών εγκλημάτων εν γένει, ήταν η απόσπαση από τα θύματά τους μεγάλων χρηματικών ποσών, εγχείρημα που έχει καταστεί σήμερα ευκολότερο με την προαναφερόμενη ψηφιοποίηση του χρήματος, σε συνδυασμό με την τεχνολογική εξέλιξη των πληροφοριακών συστημάτων. Οι πλέον διευρυμένες δυνατότητες της τεχνολογίας κρύβουν σοβαρούς κινδύνους για τα έννομα αγαθά και η επιθυμία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για ευαισθητοποίηση και διαμόρφωση συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο¹⁴, έχει καταστεί προ πολλού επιτακτική ανάγκη.

1.2. Κίνητρα και στόχοι των δραστών στην τέλεση ηλεκτρονικών εγκλημάτων

Έχει ήδη αναφερθεί ότι η ψηφιοποίηση του χρήματος και η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη των τελευταίων δεκαετιών αποτελούν δύο από τους κύριους παράγοντες, που κινητοποιούν τους επίδοξους δράστες να απομακρύνονται, σε πολλές περιπτώσεις, από την τέλεση εγκλημάτων στην παραδοσιακή τους μορφή και να καταφεύγουν στην ηλεκτρονική έκφασή τους, είτε απαιτείται η χρήση του διαδικτύου, είτε όχι. Η τέλεση των ηλεκτρονικών εγκλημάτων, ειδικότερα, έχει καταστεί ευκολότερη, αφού πλέον το

---

¹² Ιστότοπος: <https://darknetdiaries.com/episode/1/>

¹³ Ιστότοπος: <https://darknetdiaries.com/episode/2/>

¹⁴ Βλ. ο.π. COM (2007) 267 τελικό, σελ. 5.

διαδίκτυο προσφέρει ευρεία πρόσβαση σε όλους, οι δράστες μπορούν να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο από οπουδήποτε και να προμηθευτούν τον εξοπλισμό για τη σύνδεσή τους σε αυτό με πολύ χαμηλό κόστος¹⁵. Τέλος, η διαδικτυακή εγκληματική δραστηριότητά τους είναι ανώνυμη¹⁶ και αφήνει μόνο ψηφιακά ίχνη [τα οποία είναι δύσκολο να εντοπιστούν, αφού, σύμφωνα με το άρθρο 6 του ν. 3917/2011 (που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2006/24/EK), επιτρέπεται στους παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου να διατηρούν δεδομένα πλοήγησης το ανώτερο 12 μήνες].

Η εκτεταμένη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των πληροφοριακών συστημάτων συνέβαλε στην ανάπτυξη και νέων μορφών εγκλημάτων, όπως είναι η παράνομη πρόσβαση σε συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών δια της παραβίασεως σχετικών μέτρων ασφαλείας με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών (illegal access), η υποκλοπή δεδομένων (illegal interception), η καταστροφή, μεταβολή, απόκρυψη και διαγραφή δεδομένων (data interference), η σοβαρή παρεμπόδιση της λειτουργίας πληροφοριακών συστημάτων (system interference), καθώς και η κατασκευή, πώληση και διανομή συσκευών επιτελούντων τους ως άνω σκοπούς (misuse of devices), τα οποία αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης «για το κυβερνοέγκλημα (cybercrime)»¹⁷. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό, ότι με την πρόοδο της τεχνολογίας έχουν δημιουργηθεί νέα έννομα αγαθά, τα περισσότερα εκ των οποίων βρίσκονται στον κυβερνοχώρο και στην εκμετάλλευση των οποίων στοχεύουν οι κυβερνο-εγκληματίες, αποσκοπώντας, σε ουκ ολίγες περιπτώσεις, στην επίτευξη οικονομικού οφέλους¹⁸.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, σε έρευνα, που πραγματοποιήθηκε για την περίοδο Ιανουαρίου 2005 – Δεκεμβρίου 2018 από το Public Rights Clearinghouse – PRC, διαπιστώθηκαν τουλάχιστον 9000 διαφορετικά κρούσματα παραβίασης δεδομένων με περίπου 12 δισεκατομμύρια «θύματα». Αυτές οι επιθέσεις διακρίθηκαν, συγκεκριμένα, σε : Α) Εσωτερική πληροφόρηση (Insider that intentionally breaches information – INSD), Β) Απάτη με κάρτες (Payment Card Fraud – CARD), Γ) Σωματικές απώλειες (Physical

---

¹⁵ Βλ. *P. Jougleux*, Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου, 2016, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 133, όπου η γνωστή μέθοδος «phishing» στην απάτη μέσω υπολογιστή συνεπάγεται απειροελάχιστο κόστος για τον δράστη.

¹⁶ Βλ. *Θ. Σιδηρόπουλο*, Το δίκαιο του διαδικτύου (internet), 2^η εκδ., 2008, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 33.

¹⁷ Βλ. *Θ. Σιδηρόπουλο*, ό.π., σελ. 35-37.

¹⁸ Βλ. *Ι. Γγγλεζάκη*, Δίκαιο Πληροφορικής, 3^η έκδοση, 2018, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 341, όπου από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του σύγχρονου κυβερνο-εγκλήματος, διακρίνονται οι ηλεκτρονικές απάτες με τη γνωστή μέθοδο «phishing» ή τις λεγόμενες «νιγηριανές επιστολές».

loss – PHYS), Δ) Απολεσθείσες ή κλεμμένες κινητές συσκευές (Lost or stolen portable devices – PORT), Ε) Υπολογιστική διάρρηξη ή εγκατάσταση κακόβουλου λογισμικού (Being hacked or installed malware – HACK), ΣΤ) Απώλεια σταθερού εξοπλισμού (Stationary equipment loss – STAT), Ζ) Άγνωστες μέθοδοι (Unknown methods – UNKN), Η) Ακούσια αποκάλυψη, όπως όταν στέλνεται ηλεκτρονική αλληλογραφία σε λάθος άτομο (Unintended Disclosure – DISC). Οι περισσότερες εκ των επιθέσεων αφορούσαν σε περιστατικά υπολογιστικής διάρρηξης, ακούσιας αποκάλυψης, σωματικής απώλειας και απολεσθεισών ή κλεμμένων κινητών συσκευών¹⁹.

1.3. Οι διακρίσεις των ηλεκτρονικών εγκλημάτων (κυβερνο-εγκλημάτων)

Η ηλεκτρονική εγκληματικότητα δύναται να νοηθεί και με υπό στενή και υπό ευρεία έννοια. Στην *ηλεκτρονική εγκληματικότητα υπό στενή έννοια* υπάγονται οι αξιόποινες πράξεις, όπως η ηλεκτρονική απάτη, όπου ο ηλεκτρονικός υπολογιστής αποτελεί το κύριο μέσο τελέσεως των εγκλημάτων, ενώ στην *ηλεκτρονική εγκληματικότητα εν ευρεία έννοια* υπάγονται όλα εκείνα τα αδικήματα, για την τέλεση των οποίων ο ηλεκτρονικός υπολογιστής χρησιμοποιείται ως βοηθητικό μέσο²⁰. Το δε ηλεκτρονικό έγκλημα μπορεί να διακριθεί στις εξής υποκατηγορίες: α) σε εγκλήματα που διαπράττονται τόσο σε «κοινό» περιβάλλον, όσο και στο διαδίκτυο (έγκλημα που διαπράττεται με την βοήθεια του κυβερνοχώρου – internet related crime), β) σε εγκλήματα που διαπράττονται μόνο στο περιβάλλον ηλεκτρονικών υπολογιστών και γ) σε εγκλήματα που διαπράττονται αποκλειστικά με την χρήση του διαδικτύου²¹.

Η Καϊάφα²², όμως, πραγματοποιεί ένα βήμα παραπάνω στην διάκριση των ηλεκτρονικών εγκλημάτων²³ και με γνώμονα τα συστήματα πληροφοριών ως μέσο

---

¹⁹ Βλ. *Hicham Hammouchi, Othmane Cherqi, Ghita Mezzour, Mounir Ghogho, Mohammed El Koutbi*, Digging Deeper into Data Breaches: An Exploratory Data Analysis of Hacking Breaches Over Time, *Procedia Computer Science* 151 (2019), σελ. 1005-1006, για τις μεθόδους κακόβουλων επιθέσεων (διαθέσιμη σε: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050919306064>)

²⁰ Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης, 2010, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 78.

²¹ Βλ. *Ι. Αγγελή*, Διαδίκτυο (internet) και ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ Ν/2000, σελ. 676-677.

²² Βλ. *Καϊάφα*, ό.π., σελ. 1062, όπου πραγματοποιείται διάκριση μεταξύ γνήσιων και μη γνήσιων πληροφορικών εγκλημάτων. Ως γνήσια πληροφορικά εγκλήματα νοούνται εκείνα που έχουν ως αντικείμενο προσβολής τα ίδια τα συστήματα πληροφοριών και τα δεδομένα αυτών, ενώ ως μη γνήσια πληροφορικά εγκλήματα νοούνται εκείνα που τελούνται με μέσο τα συστήματα πληροφοριών προσβάλλοντας ή αποβλέποντας στην προσβολή διάφορων άλλων, παραδοσιακών ή μη, αγαθών.

²³ Βλ. *Καϊάφα*, ό.π., σελ. 1062-1063.

τέλεσης, προχωρεί σε περαιτέρω κατάταξη της εκάστοτε αξιόποινης πράξης σε υποκατηγορίες, οι οποίες έχουν, συνοπτικά, ως εξής:

A) Η πρώτη υποκατηγορία αφορά σε αξιόποινες συμπεριφορές, οι οποίες αποτελούν παρεκκλίσεις βασικών εγκλημάτων, με την έννοια ότι δεν εξειδικεύουν, αλλά παρεκκλίνουν από τα στοιχεία της αντικειμενικής ή υποκειμενικής υπόστασης των βασικών εγκλημάτων, ώστε να δημιουργείται ένας νέος τύπος συγγενής με το βασικό έγκλημα, αλλά σε καμία περίπτωση εξειδίκευσή του. Κάνουμε λόγο, δηλαδή, για ένα **ιδιώνυμο έγκλημα**²⁴. Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση κατάργησης της νέας συγγενούς διάταξης, που τυποποιεί την άνω παρέκκλιση, η εν λόγω συμπεριφορά θα παραμείνει ατιμώρητη (*Nullum crimen nulla poena sine lege scripta*). Ιδιώνυμο έγκλημα, σύμφωνα με την ανωτέρω διάκριση, είναι και η απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ).

B) Η δεύτερη υποκατηγορία αφορά στις περιπτώσεις, όπου η τέλεση μεν του εγκλήματος πραγματοποιείται με τη χρήση συστημάτων πληροφοριών, η δε προσβολή αυτή καθεαυτή προκύπτει από το περιεχόμενο των δεδομένων. Πρόκειται για τα λεγόμενα **εγκλήματα περιεχομένου ή content-related crimes**. Από τα συνηθέστερα στην πράξη εγκλήματα της συγκεκριμένης υποκατηγορίας αξίζει να σημειωθούν τα εγκλήματα της παιδικής πορνογραφίας και πορνογραφικών παραστάσεων ανηλίκων (348Α και 348Γ ΠΚ), καθώς και οι αξιόποινες, μέσω του διαδικτύου, συμπεριφορές, οι οποίες συνιστούν εκδηλώσεις ρατσιστικών φρονημάτων (άρθρα 1, 2 και 3 του ν. 927/1979, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα).

Γ) Η τρίτη υποκατηγορία αφορά εγκλήματα, όπου τα συστήματα πληροφοριών δύνανται να αποτελέσουν μέσο τέλεσης, όμως το αντικείμενο προσβολής είναι δεδομένα, τα οποία, είτε οδηγούν σε ένα εξειδικευμένο έννομο αγαθό, είτε συνδέονται άρρηκτα με αυτό. Μία τέτοια περίπτωση αποτελεί η προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας με τη χρήση συστημάτων πληροφοριών.

Είναι δυνατόν, επίσης, μία εγκληματική συμπεριφορά να διαπράττεται αποκλειστικά στο περιβάλλον ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, χωρίς τη χρήση του διαδικτύου, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του άρθρου 370Γ§1 ΠΚ²⁵.

---

²⁴ *Ι. Μανωλεδάκης*, Ποινικό Δίκαιο, 2005, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 387-389.

²⁵ *Θ. Δαλακούρας*, Ηλεκτρονικό Έγκλημα, 2019, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 4.

Μία τελευταία διάκριση των ηλεκτρονικών εγκλημάτων είναι αυτή όπου αντικείμενο προσβολής είναι η εμπιστευτικότητα, ακεραιότητα και διαθεσιμότητα των πληροφοριακών συστημάτων και των ψηφιακών δεδομένων²⁶. Τα τρία παραπάνω χαρακτηριστικά είναι αυτά που συνθέτουν την έννοια της ασφάλειας των συστημάτων πληροφοριών. **Εμπιστευτικότητα (confidentiality)** των δεδομένων είναι την ιδιότητά τους να καθίστανται προσπελάσιμα μόνο από εξουσιοδοτημένους χρήστες του συστήματος. **Ακεραιότητα (integrity)** των δεδομένων είναι η ιδιότητα των στοιχείων να είναι ακριβή και να αντιπροσωπεύουν την πραγματικότητα, κάθε δε αλλαγή τους να είναι αποτέλεσμα εξουσιοδοτημένης ενέργειας. **Διαθεσιμότητα (availability)**, τέλος, των πόρων ενός πληροφοριακού συστήματος είναι η ιδιότητά τους να καθίστανται άμεσα προσπελάσιμοι σε κάθε εξουσιοδοτημένο χρήστη του συστήματος²⁷.

Όσον αφορά στον όρο των κυβερνο-εγκλημάτων, ανάλογα με το αντικείμενο προσβολής τους και την τυποποίησή τους στο νόμο, αυτά διακρίνονται σε *γνήσια* και *μη γνήσια κυβερνο-εγκλήματα*. Ως **μη γνήσια κυβερνο-εγκλήματα** (διαδίκτυο ως μέσο) νοούνται οι παραδοσιακές μορφές αδικημάτων μέσω δικτύων ηλεκτρονικής επικοινωνίας και συστημάτων πληροφοριών (χωρίς διακριτή τυποποίηση). Τα δε γνήσια κυβερνο-εγκλήματα διακρίνονται σε **γνήσια κυβερνο-εγκλήματα με την ευρεία του όρου έννοια** και **γνήσια κυβερνο-εγκλήματα με την στενή του όρου έννοια**. Τα πρώτα εξ αυτών αφορούν στις αξιόποινες πράξεις, που τελούνται μέσω δικτύων ηλεκτρονικής επικοινωνίας και συστημάτων πληροφοριών, *όπου, όμως, αυτό τυποποιείται ειδικώς στην αντικειμενική τους υπόσταση*, ενώ τα γνήσια κυβερνο-εγκλήματα με την στενή του όρου έννοια (*stricto sensu*) συνίστανται στις αξιόποινες πράξεις, που στρέφονται κατά ηλεκτρονικών δικτύων επικοινωνιών και συστημάτων πληροφοριών (προσβαλλόμενο αγαθό) ή/και με τη χρήση αυτών (με διακριτή τυποποίηση)²⁸. Όσον αφορά στα εξεταζόμενα στην παρούσα εργασία εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή (386 ΠΚ) και της απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ), μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το πρώτο εξ αυτών ανήκει στην κατηγορία των μη γνήσιων κυβερνο-εγκλημάτων, δοθέντος ότι αντικείμενο προσβολής είναι η περιουσία του εγκλήματος με πλάνη του θύματος, χωρίς να τυποποιείται ειδικώς στην αντικειμενική του υπόσταση η χρήση συστημάτων

---

²⁶ Θ. Δαλακούρας, ό.π., σελ. 5.

²⁷ Ι. Αγγελής, Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, ΠοινΔικ 12/2001, σελ. 1295.

²⁸ Α.-Ι. Καργόπουλος, Κυβερνο-έγκλημα: Βασικές έννοιες και ζητήματα ουσιαστικού ποινικού δικαίου, σελ. 4 επ. (διαθέσιμο σε: <https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2018/kargopoulos.pdf>).

πληροφοριών, ενώ το δεύτερο εξ αυτών ανήκει στην κατηγορία των γνήσιων κυβερνο-εγκλημάτων με την ευρεία του όρου έννοια και τούτο διότι αντικείμενο προσβολής είναι, όπως και στην κλασική μορφή απάτης του 386 ΠΚ, η περιουσία, η δε τέλεση της πράξης με χρήση συστημάτων πληροφοριών τυποποιείται ειδικώς στην αντικειμενική του υπόσταση. Τα ειδικότερα στοιχεία των εγκλημάτων αυτών και οι μεταξύ τους διαφορές θα αναλυθούν σε ειδικότερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

1.4. Νομοθετικό πλαίσιο που διέπει το ηλεκτρονικό έγκλημα

i) Ελληνικό Δίκαιο

Α) Το ελληνικό νομοθετικό εναρκτήριο λάκτισμα, που αφορούσε το ηλεκτρονικό έγκλημα, πραγματοποιήθηκε με τον ν. 1805/1988 (*«Εκσυγχρονισμός του θεσμού του ποινικού μητρώου, τροποποίηση ποινικών διατάξεων και ρύθμιση άλλων σχετικών θεμάτων»*) ο οποίος πρόσθεσε τα άρθρα 370B, 370Γ, 386Α στον ΠΚ, αναγνωρίζοντας έτσι για πρώτη φορά εγκλήματα που λάμβαναν χώρα με τη χρήση υπολογιστών, εισάγοντας παράλληλα, με την προσθήκη της περίπτωσης γ' στο άρθρο 13 ΠΚ, την έννοια του ηλεκτρονικού εγγράφου. Στη συνέχεια, σημαντικές τροποποιήσεις επήλθαν με τον ν. 4411/2016 (*«Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο και του Προσθέτου Πρωτοκόλλου της, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης, που διαπράττονται μέσω Συστημάτων Υπολογιστών - Μεταφορά στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών και την αντικατάσταση της απόφασης – πλαισίου 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ρυθμίσεις σωφρονιστικής και αντεγκληματικής πολιτικής και άλλες διατάξεις»*), με τον οποίον προστέθηκαν τα άρθρα 292B, 292Γ, 370Δ, 370E, 381A και 381B στον ΠΚ και τροποποιήθηκαν τα άρθρα 13, 348A, 348B, 370Γ, 386A ΠΚ και το άρθρο 4 του ν. 2225/1994. Τέλος, με τον ν. 4619/2019, ήτοι τον νέο Ποινικό Κώδικα, τροποποιήθηκαν άρδην άπασες οι διατάξεις που αφορούν ηλεκτρονικά εγκλήματα, ιδίως σε θέματα ποινικών κυρώσεων, προστέθηκαν τα άρθρα 292Δ, 292E, 348Δ και 386B στον ΠΚ, ενώ καταργήθηκαν τα άρθρα 381A και 381B του ΠΚ. Σημαντικές τροποποιήσεις στον νΠΚ υπέστησαν και τα, εξεταζόμενα στην παρούσα εργασία, άρθρα που αφορούν στην απάτη μέσω υπολογιστή και απάτη με υπολογιστή (386 και 386A ΠΚ).

Β) Όσον αφορά στα προσωπικά δεδομένα εν γένει, η πρώτη προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη έλαβε χώρα με τον ν. 2472/1997 (*«Για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»*), με την οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 95/46/EK. Η εν λόγω νομοθεσία έχει αντικατασταθεί από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 της 27^{ης} Απριλίου 2016²⁹ (*«Για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/EK (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)»*), σε συνδυασμό με τον ελληνικό νόμο με αριθμό 4624/2019 (*«Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679»*), ο οποίος, όπως αναφέρει και ο τίτλος του, εισήγαγε στην ελληνική έννομη τάξη μέτρα εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (εφεξής ΓΚΠΔ).

Γ) Περαιτέρω, στον τομέα των τηλεπικοινωνιών και του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών, ο Έλληνας νομοθέτης έχει θέσει αυστηρές προϋποθέσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών με τον ν. 2225/1994, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει (*«Για την προστασία της ελευθερίας και ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις»*, στο άρθρο 4§1 εδ. β' του οποίου προβλέπεται μεταξύ άλλων και η άρση του απορρήτου για την διακρίβωση προπαρασκευαστικών πράξεων του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή). Οι δε ειδικότερες διαδικασίες, τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και τη διασφάλισή του, αναγράφονται στο Π.Δ. 47/2005. Αξιοσημείωτος, επίσης, είναι ο ν. 3471/2006 (*«Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τροποποίηση του ν. 2472/1997»*), ο οποίος ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2002/58/EK σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Σημαντική, τέλος, είναι και η αναφορά άλλων συναφών νομοθετημάτων, όπως ο ν. 3917/2011 (*«Διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών, χρήση συστημάτων επιτήρησης με τη λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους χώρους και συναφείς*

---

²⁹ Βλ. το κείμενο του κανονισμού στον παρακάτω ιστότοπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1596549323129&uri=CELEX:32016R0679>

διατάξεις»), το Π.Δ. 150/2001 για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, καθώς και το Π.Δ. 131/2003 για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

ii) Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Υπάρχει ένα πλήθος οδηγιών και κανονισμών που διέπουν το ευρωπαϊκό δίκαιο και δεσμεύουν τα κράτη μέλη, εκ των οποίων, τα σημαντικότερα νομοθετικά κείμενα, τα οποία αφορούν και το κύριο αντικείμενο της παρούσης εργασίας, ήτοι την απάτη μέσω υπολογιστή και απάτη με υπολογιστή, είναι τα εξής:

- 1) Η απόφαση-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας, που αφορούν στα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών, η οποία καταργήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/713 της 17^{ης} Απριλίου 2019 και αναμένεται η ενσωμάτωσή της στην ελληνική έννομη τάξη.
- 2) Η Οδηγία 2002/19/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με την πρόσβαση σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναφείς ευκολίες, καθώς και με τη διασύνδεσή τους, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4070/2012.
- 3) Η Οδηγία 2002/20/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4070/2012.
- 4) Η Οδηγία 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4070/2012.
- 5) Η Οδηγία 2002/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4070/2012.
- 6) Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και

την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 3471/2006, όπως προαναφέρθηκε.

- 7) Η Οδηγία 2009/110/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, για την ανάληψη, άσκηση και προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος, την τροποποίηση των οδηγιών 2005/60/EK και 2006/48/EK και την κατάργηση της οδηγίας 2000/46/EK, που ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4021/2011, με τον τελευταίο να τροποποιείται στη συνέχεια από τον ν. 4537/2018.
- 8) Η Οδηγία 2009/136/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 για τροποποίηση της Οδηγίας 2002/22/EK για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, της Οδηγίας 2002/58/EK σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 για τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών.
- 9) Η Οδηγία 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Αυγούστου 2013 για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4411/2016.
- 10) Η Οδηγία 2016/1148/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 6ης Ιουλίου 2016 σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο ασφάλειας συστημάτων δικτύου και πληροφοριών σε ολόκληρη την Ένωση, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4577/2018.
- 11) Η Οδηγία 2016/680/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την

κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4624/2019.

12) Η Οδηγία 2019/713/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019, για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

13) Ο Κανονισμός 2016/679/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ. Μέτρα εφαρμογής του παραπάνω κανονισμού εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4624/2019.

14) Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/881 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, σχετικά με τον ENISA («Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια») και με την πιστοποίηση της κυβερνοασφάλειας στον τομέα της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 526/2013 (πράξη για την κυβερνοασφάλεια).

iii) Διεθνείς Συμβάσεις

Όσον αφορά στις διεθνείς συμβάσεις, που τυγχάνουν εφαρμογής μεταξύ άλλων και στις περιπτώσεις τέλεσης εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο, οι πιο αξιοσημείωτες είναι οι εξής: 1) Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου του 1948, 2) Η Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, γνωστή και ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, από τις συμβαλλόμενες κυβερνήσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και 3) Η προαναφερόμενη Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, που υπογράφηκε από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και άλλα κράτη στις 23 Νοεμβρίου 2001.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

2.1. Η απάτη μέσω υπολογιστή (386 ΠΚ)

1. Όποιος με την εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων βλάπτει ξένη περιουσία πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή με σκοπό από τη βλάβη αυτής της περιουσίας να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή. Αν η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.

2. Αν η απάτη στρέφεται άμεσα κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. Η πράξη αυτή παραγράφεται μετά είκοσι έτη.

2.1.1. Το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό

Στο 23^ο κεφάλαιο του νΠΚ (όπως και στον παλαιό ΠΚ) βρίσκονται οι διατάξεις, που αφορούν εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών και περιλαμβάνονται εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά της περιουσίας. Η απάτη μέσω υπολογιστή, ήτοι η κοινή απάτη, η οποία τελείται απλά μέσω υπολογιστή με παραπλάνηση φυσικού προσώπου, συγκαταλέγεται στα εγκλήματα κατά της περιουσίας.

Ως **περιουσία** νοείται το σύνολο των οικονομικών αγαθών του προσώπου που έχουν χρηματική αξία³⁰. Αυτή είναι και η διατύπωση της έννοιας της περιουσίας από τη λεγόμενη «οικονομική θεωρία», η οποία αποτελεί και την κρατούσα άποψη. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι έχουν διατυπωθεί δύο ακόμα θεωρίες ως προς την έννοια της περιουσίας. Η «νομική θεωρία», που ορίζει την περιουσία ως το σύνολο των περιουσιακών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ενός προσώπου ανεξάρτητα από την οικονομική τους αξία και οι ενδιάμεσες «νομικο-οικονομικές θεωρίες», που δέχονται ότι στην περιουσία ανήκουν όλες οι οικονομικές αξίες ενός προσώπου που προστατεύονται ή (τουλάχιστον) δεν αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη, με αποτέλεσμα να μην εντάσσονται στην έννοια της περιουσίας και να μην προστατεύονται αξιώσεις από απαγορευμένες ή

³⁰ ΑΠ 404/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

ανήθικες δικαιοπραξίες³¹. Για το λόγο αυτό μάλιστα, θεωρώ ότι η άνω νομικο-οικονομική προσέγγιση της έννοιας της περιουσίας αποτελεί και την ορθότερη δικαιοπολιτικά άποψη.

Στην απάτη μέσω υπολογιστή συνηθίζεται το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό να συνίσταται σε χρήματα, που υπάρχουν σε λογαριασμούς τραπεζής και μπορούν, δια της εξαπατήσεως του δικαιούχου τους, να διατεθούν μέσω του ευρέως γνωστού internet banking³².

2.1.2. Ο τόπος τέλεσης της ηλεκτρονικής απάτης

Ζήτημα, που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, κυρίως στην περίπτωση του ηλεκτρονικού εγκλήματος εν γένει, είναι αυτό του τόπου τέλεσης του εγκλήματος. Ποιος μπορεί να θεωρηθεί ο τόπος της τέλεσης ενός ηλεκτρονικού εγκλήματος, όπως αυτού της απάτης μέσω υπολογιστή ή απάτης με υπολογιστή; Ο τόπος όπου εκδηλώνεται η παράνομη συμπεριφορά ή ο τόπος όπου λαμβάνουν χώρα τα αποτελέσματα της εγκληματικής πράξης; Το διαδικτυακό έγκλημα εμφανίζει ένα κεντρικό χαρακτηριστικό, που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ποινικό δίκαιο. Είναι πάντοτε έγκλημα αποστάσεως, αφού αλλού εκδηλώνεται η συμπεριφορά του δράστη και αλλού το (ενδεχόμενο) αξιόποιο αποτέλεσμα³³.

Όσον αφορά στα διαδικτυακά, λοιπόν, εγκλήματα, το άρθρο 16 του προΐσχύσαντος, αλλά και του νέου, Ποινικού Κώδικα δίνει την απάντηση (άρθρο 16 νΠΚ: «*Τόπος τέλεσης της πράξης θεωρείται ο τόπος όπου ο υπαίτιος διέπραξε ολικά ή μερικά την αξιόποινη ενέργεια ή παράλειψη, καθώς και ο τόπος όπου επήλθε ή, σε περίπτωση απόπειρας, έπρεπε να επέλθει σύμφωνα με την πρόθεση του το αποτέλεσμα.*»). Σύμφωνα, λοιπόν, με το εν λόγω άρθρο, το οποίο συνάπτεται αναγκαία με το άρθρο 5 ΠΚ, τόπος τέλεσης της πράξης θεωρείται ο τόπος, όπου ο υπαίτιος διέπραξε ολικά ή μερικά την αξιόποινη ενέργεια ή παράλειψη, καθώς και ο τόπος, όπου επήλθε ή, σε περίπτωση απόπειρας, έπρεπε σύμφωνα με την πρόθεση του υπαιτίου να επέλθει το «αξιόποιο

---

³¹ Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 6-8.

³² Βλ. Π. Φιλόπουλο, Ποινική Προστασία Απορρήτου, 2015, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 42-51, όπου, μεταξύ άλλων αναλύονται και τα φαινόμενα phishing και pharming, που αφορούν την αποστολή παραπλανητικών e-mail και πλαστών ιστοσελίδων αντίστοιχα, με απώτερο σκοπό την κλοπή εμπιστευτικών πληροφορικών, όπως ενός αριθμού τραπεζικού λογαριασμού ή ενός PIN.

³³ Θ. Δαλακούρας, ό.π., σελ. 41-42.

αποτελέσματα», ήτοι συνοπτικά, τόσο ο τόπος της συμπεριφοράς, όσο και ο τόπος του αποτελέσματος (αρχή της ενότητας)³⁴.

Είναι εσφαλμένο, όμως, να μιλούμε γενικώς και αορίστως περί τόπου τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος, καθώς θα πρέπει να συγκεκριμενοποιήσουμε την ad hoc αξιόποινη πράξη και στην συνέχεια να την εντάξουμε στις κατηγορίες εγκλημάτων. Τούτο διότι, για παράδειγμα, ο τόπος τέλεσης ενός διαδικτυακού εγκλήματος αποτελέσματος είναι τελείως διαφορετικός από τον τόπο τέλεσης ενός διαδικτυακού εγκλήματος αφηρημένης διακινδύνευσης. Περαιτέρω, υφίστανται διαφορετικού είδους τεχνολογίες και εφαρμογές για την επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατος ο εκ των προτέρων καθορισμός μίας «σταθεράς» ως προς την εύρεση του τόπου εκδήλωσης της αξιόποινης συμπεριφοράς. Εντελώς διαφορετική, ως προς τον τόπο τέλεσης, θα είναι και η προσέγγιση ενός διαδικτυακού εγκλήματος, όπου ο δράστης απευθύνεται σε έναν αόριστο αριθμό ανθρώπων, όπως γίνεται με την δημιουργία ενός ιστολογίου. Γενικώς, η επίλυση του προβληματισμού σχετικά με τον τόπο τέλεσης των διαδικτυακών εγκλημάτων θα πρέπει να εκκινεί από την θέση ότι πρέπει να ισχύσουν και εδώ όσα ισχύουν γενικώς για τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος με τις απαραίτητες προσαρμογές στις εκάστοτε τεχνικές ιδιαιτερότητες επικοινωνίας, αποφεύγοντας, στο βαθμό του εφικτού, την άδικη επέκταση του αξιοποίνου και χωρίς να παραβιάζεται η αρχή της ενοχής³⁵.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, στον προϊσχύσαντα Ποινικό Κώδικα είχε προστεθεί με τον ν. 4267/2014 στο άρθρο 5 μία τρίτη παράγραφος, η οποία διευρυνε αδικαιολόγητα την αρχή της εδαφικότητας για το διαδικτυακό έγκλημα (*«Όταν η πράξη τελείται μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, τόπος τέλεσης θεωρείται και η ελληνική επικράτεια, εφόσον στο έδαφός της παρέχεται πρόσβαση στα συγκεκριμένα μέσα, ανεξάρτητα από τον τόπος εγκατάστασής τους.»*). Σύμφωνα δε με την αιτιολογική έκθεση του άνω νόμου *«Η προσθήκη της εν λόγω ρύθμισης αποτελεί υποχρέωση, η οποία προκύπτει από διάφορα νομικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ των οποίων η Οδηγία που ενσωματώνεται με το παρόν σχέδιο νόμου, καθώς και η Οδηγία 2013/40/ΕΕ για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών, για την οποία υφίσταται επίσης υποχρέωση συμμόρφωσης.*

---

³⁴ I. Μοροζίνης, Έγκλημα, Κράτος & Ποινική Δικαιοσύνη Σύγχρονα Ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Εγκληματολογίας, 2016, εκδ. Πανεπιστημίου Λευκωσίας, σελ. 115-116.

³⁵ Βλ. Δ. Κιούπη, Ο τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος και η απροσδόκητη διεύρυνση της έννοιας της «ημεδαπής» (άρθρο 5 παρ. 3 ΠΚ), ΠοινΧρ 2014, σελ. 561 επ..

Τέλος, μια τέτοια επιλογή εναρμονίζεται και με τις αρχές της καλής νομοθέτησης»³⁶, κάτι που ουδόλως δικαιολογούσε την εισαγωγή της εν λόγω ρύθμισης για το κυβερνο-έγκλημα, αφού η αόριστη και γενική αναφορά σε «διάφορα νομικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και στην εναρμόνιση με τις αρχές της καλής νομοθέτησης δεν εξηγούσε την ανάγκη επέκτασης της αρχής της εδαφικότητας κατά αυτόν τον τρόπο. Σύμφωνα, λοιπόν, με την παραπάνω ρύθμιση για κάθε αξιόποινη, κατά το ελληνικό δίκαιο, πράξη που τελούταν μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, η πράξη τελούταν στην ημεδαπή, απλώς και μόνον διότι υπάρχει πρόσβαση από την Ελλάδα στο διαδίκτυο, ή το άλλο μέσο επικοινωνίας. Η έλλειψη χρησιμότητας της τρίτης παραγράφου του άρθρου 5 ΠΚ εντοπίστηκε εντέλει από τον ποινικό νομοθέτη και στον νέο Ποινικό Κώδικα (ν. 4619/2019) η σχετική ρύθμιση καταργήθηκε.

Η αρχή της εδαφικότητας, σε σχέση με το διαδικτυακό έγκλημα, στις περιπτώσεις όπου το έγκλημα τελείται στην αλλοδαπή, εφαρμόζεται φυσικά και στον νΠΚ και οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της προβλέπονται στα άρθρα 6§1 («1. Οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται και για πράξη που χαρακτηρίζεται από αυτούς ως κακούργημα ή πλημμέλημα και τελέστηκε στην αλλοδαπή από ημεδαπό, αν αυτή, με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της, είναι αξιόποινη και κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκε ή αν διαπράχθηκε σε πολιτειακά ασύντακτη χώρα.») και 7§1 («1. Οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται και κατά αλλοδαπού για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή και χαρακτηρίζεται από αυτούς ως κακούργημα ή πλημμέλημα, αν η πράξη αυτή στρέφεται εναντίον Έλληνα πολίτη και είναι αξιόποινη, με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της, και κατά τους νόμους της χώρας όπου τελέστηκε ή αν διαπράχθηκε σε πολιτειακά ασύντακτη χώρα. Ως Έλληνας πολίτης για την εφαρμογή του προηγούμενου εδαφίου λογίζεται και το κυοφορούμενο που θα αποκτήσει με τη γέννησή του την ελληνική ιθαγένεια, καθώς και τα νομικά πρόσωπα που εδρεύουν στην ημεδαπή.»). Αυτό σημαίνει ότι η εκάστοτε πράξη θα είναι τιμωρητέα κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο, όταν ο δράστης ή ο παθών είναι Έλληνας πολίτης και όταν η εν λόγω πράξη είναι αξιόποινη στην Ελλάδα, αλλά και στην χώρα όπου τελέστηκε το έγκλημα.

---

³⁶ Βλ. άρθρο 2 της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4267/2014, σελ. 1.

2.1.3. Αντικειμενική υπόσταση

Η κοινή απάτη αποτελεί ένα κοινό έγκλημα, δεδομένου ότι δράστης, κατά τη διατύπωση του νόμου, μπορεί να είναι ο οποιοσδήποτε. Είναι, περαιτέρω, έγκλημα υπαλλακτικώς μικτό, αφού οι τρεις τρόποι τέλεσής του μπορούν να εναλλαχθούν ή να σωρευτούν πάνω στο ίδιο υλικό αντικείμενο περιουσίας, όσο αυτό εκφράζει μία μονάδα του έννομου αγαθού της περιουσίας³⁷. Αντικείμενο της προσβολής αποτελεί η ξένη περιουσία δια παραπλανήσεως/εξαπατήσεως του θύματος. Στην απάτη μέσω υπολογιστή η περιουσιακή βλάβη επιδιώκεται με τους ίδιους τρόπους, όπως και στην κοινή απάτη, μόνο που, στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής χρησιμοποιείται ως το μέσο τέλεσης της αξιόποινης πράξης, είτε μέσω του διαδικτύου (online), οπότε κάνουμε λόγο για κυβερνο-έγκλημα, είτε και εκτός διαδικτύου (offline).

Ως **περιουσιακή βλάβη** νοείται κάθε μείωση ή χειροτέρευση της περιουσίας του παθόντα, έστω κι αν αυτός έχει αξίωση προς ανόρθωση της βλάβης, ακόμα και η απλή διακινδύνευση περιουσιακού στοιχείου. Περιουσιακή βλάβη μπορεί να συνιστά και συγκεκριμένη απειλή ή διακινδύνευση της περιουσίας, όταν επιφέρει μείωση της ενεστώσας αξίας αυτής και μπορεί έτσι να αποτιμηθεί ως επελθούσα βλάβη. Περιουσιακή βλάβη στην απάτη συντρέχει ακόμη και όταν η επιδίωξη της ικανοποίησης (της αξίωσης) του βλαπτόμενου απαιτεί εμπλοκή σε δικαστικούς αγώνες, οι οποίοι απαιτούν έξοδα και συνιστούν πάντοτε περιουσιακή βλάβη. Δεν στοιχειοθετείται απάτη, όταν δεν υπάρχει βλάβη ξένης περιουσίας, η οποία είναι απαραίτητο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αυτού και η οποία υπάρχει όταν μειώνεται ή χειροτερεύει η περιουσία του παθόντα, έστω και έχει αυτός ενεργό αξίωση για την ανόρθωσή της, αφού στην τελευταία περίπτωση απαιτείται εμπλοκή σε δικαστικούς αγώνες και δη με αβέβαιο αποτέλεσμα. Άλλωστε, στην περίπτωση αυτή, έχει ήδη επέλθει η ζημία. Το ότι υπάρχει ζημία ή όχι, αυτό είναι αποτέλεσμα σύγκρισης και ένα αντικειμενικά μετρήσιμο μέγεθος, που προκύπτει από τη σύγκριση της μετά την πράξη της απάτης διαμορφωθείσας περιουσιακής κατάστασης και εκείνης που θα υπήρχε χωρίς αυτήν (θεωρία της διαφοράς)³⁸.

Περαιτέρω, για την συγκρότηση της απάτης δεν απαιτείται ταυτότητα παραπλανηθέντος και βλαβέντος. Ως εκ τούτου, υφίσταται απάτη και όταν ο απατώμενος

---

³⁷ Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 111.

³⁸ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ στον Κ. Φράγκο, Online κατ' άρθρο ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, 2020, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, διαθέσιμο σε: <https://www.sakkoulas-online.gr/>

είναι πρόσωπο διάφορο του βλαπτομένου, αρκεί ο απατώμενος να έχει τη δυνατότητα κατά νόμο ενέργειας πράξεως επιζήμιας για τον βλαπτόμενο³⁹ (οπότε θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο και για «**τριγωνική απάτη**»⁴⁰).

Σημειωτέον δε ότι η βασική μορφή της απάτης (και κατ' επέκταση της απάτης μέσω υπολογιστή) παρέμεινε με την προϊσχύσασα διατύπωση του παλαιού ΠΚ. Οι τρόποι με τους οποίους δύναται να διαπραχθεί το έγκλημα της απάτης είναι αναλυτικά οι εξής:

2.1.2.1. Η εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών

Παράσταση ψευδούς γεγονότος (ως θετική απατηλή συμπεριφορά του δράστη) είναι η ανακοίνωση σε άλλον ότι ένα γεγονός έχει λάβει χώρα, ενώ στην πραγματικότητα ουδέποτε έλαβε. Η παράσταση μπορεί να είναι ρητή, γραπτή, αλλά και υπό προϋποθέσεις σιωπηρά συναγόμενη⁴¹. Το συμπέρασμα για την ύπαρξη μιας έμμεσης δήλωσης μπορεί να προκύπτει σαφώς από το περιεχόμενο μιας άλλης ρητής δήλωσης. Η συμπερασματικά συναγόμενη δήλωση είναι πράξη εξαπάτησης με θετική συμπεριφορά και ενέργεια και επομένως διακρίνεται από την τέλεση απάτης με παράλειψη, αλλά και προηγείται αυτής κατά την έρευνα των στοιχείων του εγκλήματος.

Ως παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών μπορεί να νοηθεί οποιαδήποτε ανακοίνωση, δήλωση, διαβεβαίωση ή ισχυρισμός του δράστη, που εμπεριέχει ανακριβή παρουσίαση ή απεικόνιση της πραγματικότητας και αποσκοπεί στην απόκτηση από τον ίδιο ή από άλλον παράνομου περιουσιακού οφέλους, ενώ δεν είναι αναγκαίο η παραπλανητική συμπεριφορά του δράστη να είναι και η μόνη αιτία της πλάνης εκείνου που παραπλανήθηκε⁴². Σε κάθε περίπτωση, απαιτείται η εν λόγω παράσταση ψευδών γεγονότων να οδηγήσει σε βλάβη ξένης, κατά το αστικό δίκαιο, περιουσίας, η οποία να τελεί σε αιτιώδη συνάφεια με τις παραπλανητικές ενέργειες ή παραλείψεις του δράστη⁴³.

³⁹ ΑΠ 506/1994 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 1994, σελ. 627.

⁴⁰ Βλ. Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 128-129 και Χρ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372-384 ΠΚ), εγκλήματα κατά της περιουσίας (άρθρα 385-406Α ΠΚ), εγκλήματα περί τα υπομνήματα (άρθρα 216-223ΠΚ), 3^η έκδοση, 2016, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, σελ. 450-451.

⁴¹ Βλ. Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 92-93.

⁴² Βλ. ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π., αλλά και ΑΠ 13/2020 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 126/2020 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁴³ ΑΠ 13/2020 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 126/2020 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 95/2019 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 72/2019 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 1/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Ως **γεγονότα** μπορούν να θεωρηθούν καταστάσεις ή συμβάντα του εξωτερικού κόσμου, που αναφέρονται στο παρελθόν ή στο παρόν, είναι αντιληπτά με τις αισθήσεις και μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο απόδειξης. Υπό αυτήν την έννοια, δεν μπορούν να υπαχθούν στην έννοια του γεγονότος οι καταστάσεις που αναφέρονται στο μέλλον και οι υποσχέσεις μελλοντικών δεσμεύσεων⁴⁴, καθώς και οι καταστάσεις του εσωτερικού κόσμου (όπως προθέσεις, αισθήματα ή κίνητρα), οι απλές αξιολογικές κρίσεις, εκτιμήσεις και γνώμες⁴⁵.

2.1.2.2. Η αθέμιτη απόκρυψη αληθινών γεγονότων

Ως **απόκρυψη** νοείται η θετική ενέργεια του δράστη με την οποία παρεμποδίζει το θύμα του στο να λάβει γνώση της αλήθειας. Πρόκειται, δηλαδή, για μία ενέργεια «συσκότισης», συγκαλυπτική της αλήθειας. **Αθέμιτη** είναι δε η απόκρυψη των αληθινών γεγονότων, όταν ο δράστης δεν έχει το δικαίωμα να την κάνει, υπό την έννοια ότι μία τέτοια ενέργεια δε δικαιολογείται από το νόμο, με αποτέλεσμα στην αντίθετη περίπτωση να μην πληρούται η αντικειμενική υπόσταση της απάτης και να μην υφίσταται άδικη πράξη⁴⁶.

2.1.2.3. Η παρασιώπηση των αληθινών γεγονότων

Σε αντίθεση με τους δύο προηγούμενους τρόπους τέλεσης του εγκλήματος της απάτης, η **παρασιώπηση** δεν αποτελεί θετική απατηλή ενέργεια του δράστη, παρά μόνο μία παράλειψη ανακοίνωσης των αληθινών γεγονότων. Όπως και στην απόκρυψη, προκειμένου να θεμελιωθεί ο άδικος χαρακτήρας της συμπεριφοράς του δράστη, πρέπει ο τελευταίος να μην δικαιολογείται εκ του νόμου να προβεί στην σχετική παρασιώπηση, ειδάλλως η συμπεριφορά του αυτή δεν θα είναι και αρχικά άδικη. Εφόσον δε η απάτη τελείται με παρασιώπηση των αληθινών γεγονότων, θα πρόκειται για ένα έγκλημα γνήσιας

---

⁴⁴ ΑΠ 5/2001 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2001, σελ. 591.

⁴⁵ Βλ. Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 93-96.

⁴⁶ Βλ. Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 100-106.

παράλειψης και ως εκ τούτου η προσφυγή στο άρθρο 15 ΠΚ δεν είναι καθόλου απαραίτητη⁴⁷.

2.1.4. Υποκειμενική υπόσταση

Η απάτη, στην βασική της μορφή, αποτελεί *πλημμέλημα* και απαιτεί για την ολοκλήρωσή της το δόλο του δράστη. Η ίδια η κοινή πείρα και λογική υποδεικνύει ότι απάτη εξ αμελείας δεν είναι δυνατόν να νοηθεί, γεγονός που επιβεβαιώνει και ο ίδιος ο νόμος με την παράλειψη τυποποίησης ενός τέτοιου εγκλήματος. Ο δράστης θα πρέπει να γνωρίζει ότι με την απατηλή του συμπεριφορά πρόκειται να βλάψει ξένη περιουσία και να έχει προβεί στην εκάστοτε απατηλή ενέργεια προς το σκοπό βλάβης της ξένης περιουσίας. Δεν απαιτείται, περαιτέρω, ο ίδιος βαθμός δόλου για όλους τους προαναφερόμενους τρόπους τέλεσης του εγκλήματος. Ο ίδιος ο νόμος, μέχρι και σήμερα, κάνει λόγο για *εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών*, με αποτέλεσμα να απαιτείται κατ' άρθρο 27§2 εδ. α' ΠΚ τουλάχιστον άμεσος δόλος β' βαθμού για την τέλεση του εγκλήματος, ενώ για τους υπόλοιπους δύο τρόπους να αρκεί και ο ενδεχόμενος δόλος⁴⁸.

Πέραν τούτων, όμως, στην νομοτυπική μορφή του εγκλήματος του 386 ΠΚ αναγράφεται ότι ο δράστης προβαίνει στις άνω απατηλές ενέργειες ή παραλείψεις «*με σκοπό από τη βλάβη αυτής της περιουσίας να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος*» (άμεσος δόλος α' βαθμού κατ' άρθρο 27§2 εδ. β' ΠΚ), διατύπωση η οποία προσδίδει στο έγκλημα της απάτης μία υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση, υπό την έννοια ότι η υποκειμενική υπόσταση υπερκαλύπτει την αντικειμενική, καθώς περιέχει κι άλλο πρόσθετο στοιχείο, που δεν βρίσκεται σε αντιστοιχία με τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος⁴⁹.

Το **επιδιωκόμενο όφελος**, ήτοι η οικονομική βελτίωση της περιουσιακής κατάστασης του δράστη ή άλλου, πρέπει να είναι **περιουσιακό**. Υφίσταται, όταν επιδιώκεται η αύξηση της περιουσίας του δράστη ή άλλου, καθώς και κάθε ευνοϊκότερη διαμόρφωση της περιουσίας αυτού⁵⁰. Το επιδιωκόμενο όφελος πρέπει να αποτελεί τον

---

⁴⁷ Βλ. Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 102-106, ενώ σε ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ Κ. Φράγκου, ό.π., κατά την ορθότερη άποψη πρόκειται για έγκλημα μη γνήσιας παράλειψης, οπότε προϋποτίθεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση του δράστη κατ' άρθρο 15 ΠΚ να αποτρέψει την επέλευση του ένομου αποτελέσματος.

⁴⁸ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π..

⁴⁹ Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 144-145.

⁵⁰ ΑΠ 447/2020 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

αντίποδα της βλάβης του παθόντα και συνήθως ισούται με αυτό, ήτοι η βλάβη της περιουσίας πρέπει να αντιστοιχεί στο παράνομο περιουσιακό όφελος, που ο υπαίτιος επεδίωξε και να είναι άμεσο και αποκλειστικό αποτέλεσμα της απατηλής συμπεριφοράς του υπαιτίου. Το περιουσιακό αυτό όφελος θα είναι παράνομο, όταν ο δράστης ή το άλλο πρόσωπο δεν έχει νόμιμη αξίωση κατά του παθόντα. Θα πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της απατηλής συμπεριφοράς και της πλάνης, που προκλήθηκε από αυτήν, όπως και μεταξύ της πλάνης αυτής και της περιουσιακής βλάβης, η οποία πρέπει να είναι το άμεσο, αναγκαίο και αποκλειστικό αποτέλεσμα της πλάνης και της εξ αυτής πράξης, παράλειψης ή ανοχής του πλανηθέντος και όχι τυχαίο επακόλουθο αυτών, λόγω γεγονότων που συνέβησαν μεταγενέστερα⁵¹.

2.1.5. Απόπειρα

Είναι ξεκάθαρο ότι, για την ουσιαστική αποπεράτωση του εγκλήματος της απάτης, χρειάζεται ο δράστης να έχει αποκομίσει το περιουσιακό όφελος, στο οποίο αποσκοπεί με την εγκληματική του ενέργεια. Από την ίδια την διάταξη του άρθρου 386§1 ΠΚ, σε συνδυασμό με εκείνη του άρθρου 42§1 ΠΚ, προκύπτει, ότι υφίσταται απόπειρα απάτης, όταν άρχισε η πραγμάτωση της αντικειμενικής υποστάσεως αυτού του εγκλήματος προς το σκοπό αθεμίτου ωφελείας του υπαιτίου ή άλλου τρίτου προσώπου με οποιαδήποτε εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών, η οποία μπορούσε να έχει επακόλουθο την βλάβη ξένης περιουσίας⁵². Άλλωστε από τη διάταξη του άρθρου 42§1 ΠΚ συνάγεται ότι, για την ύπαρξη απόπειρας απαιτείται πράξη, η οποία επιχειρείται με δόλο τελέσεως ορισμένου εγκλήματος και περιέχει τουλάχιστον αρχή εκτέλεσης. Ως αρχή εκτέλεσης πρέπει δε να θεωρηθεί κάθε ενέργεια του δράστη η οποία, αν δεν ήθελε από οποιοδήποτε λόγο ανακοπεί, οδηγεί αναμφισβήτητα στην πραγμάτωση της άδικης πράξης ή τελεί προς αυτή σε τέτοια αναγκαία και άμεση σχέση συνάφειας, ώστε κατά κοινή αντίληψη να θεωρείται σαν τμήμα αυτής⁵³.

Στις περιπτώσεις της απόπειρας, τέλος, θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των πράξεων, που συνιστούν αρχή εκτέλεσης του εγκλήματος, καθώς και των προπαρασκευαστικών πράξεων, στις οποίες προβαίνει ο δράστης, προκειμένου να

---

⁵¹ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π..

⁵² ΑΠ 506/1994 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 675/2000 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵³ ΑΠ 1068/1995 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 1466/2017 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

προετοιμάσει το έδαφος για την τέλεση του εγκλήματος. Στην ηλεκτρονική απάτη μέσω υπολογιστή μία τέτοια πράξη είναι η αγορά εξοπλισμού (ηλεκτρονικού υπολογιστή, δρομολογητή-router και συνδρομής για πρόσβαση στο διαδίκτυο) ή ακόμα, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το facebook, η αποστολή αιτήματος φιλίας ή αιτήματος για αποστολή μηνυμάτων, που αποσκοπεί στην άμεση επικοινωνία με το θύμα, πλην όμως, εν προκειμένω, δεν υπάρχει ακόμα καν αρχή εκτέλεσης, όπως κάποια παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών. Άλλωστε, όπου ο ποινικός νομοθέτης θέλησε να τιμωρηθούν οι προπαρασκευαστικές πράξεις για την τέλεση ενός εγκλήματος, τούτο το όρισε ρητώς⁵⁴. Κατά συνέπεια πράξεις, που έχουν σαν σκοπό την προλείανση του εδάφους (προετοιμασία) και των συνθηκών για την τέλεση ορισμένου εγκλήματος, δεν είναι πράξεις, που περιέχουν αρχή εκτελέσεως, μη υπαγόμενες κατά ταύτα στην έννοια της απόπειρας, αλλά αποτελούν προπαρασκευαστικές πράξεις και ως εκ τούτου μη τιμωρητές⁵⁵.

2.1.6. Συμμετοχή στο έγκλημα της απάτης μέσω υπολογιστή

Στο έγκλημα της απάτης, ακόμα κι όταν αυτή τελείται με μέσο τον ηλεκτρονικό υπολογιστή ή συναφείς συσκευές, είναι δυνατόν να υπάρξουν όλες οι μορφές συμμετοχής.

Είναι δυνατόν, λοιπόν, να υπάρξει *συναυτουργία* κατ' άρθρο 45 ΠΚ, όπως όταν δύο ή περισσότεροι δράστες, με ηλεκτρονικά μηνύματα σε κοινή συζήτηση στο διαδίκτυο, πραγματώνουν από κοινού τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης (όπως π.χ. με την πληκτρολόγηση αναληθών ποσών⁵⁶), με αποτέλεσμα ο πλανώμενος να προβεί εξ αυτού του λόγου σε περιουσιακή διάθεση. Για να υπάρξει συναυτουργία θα πρέπει η εμπλοκή όλων των δραστών να ανάγεται στο χρόνο εκείνο που αρχίζει η επένεργεια στις παραστάσεις άλλου. Πριν από το χρόνο αυτό, η σχετική συμπεριφορά μόνο ως (απλή) συνέργεια μπορεί να θεωρηθεί⁵⁷.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 47§1 του προΐσχύσαντος ΠΚ, όποιος εκτός από την περίπτωση της παρ. 1 στοιχ. β' του προηγούμενου άρθρου παρέσχε με πρόθεση σε άλλον οποιαδήποτε συνδρομή πριν από την τέλεση ή κατά την τέλεση της άδικης πράξης

---

⁵⁴ Όπως άλλωστε έπραξε και με τον νΠΚ, στο άρθρο 386Α§2 ΠΚ.

⁵⁵ ΑΠ 1698/2003 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁶ ΑΠ 367/2017 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁷ Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 152.

που διέπραξε, τιμωρείται ως συνεργός με ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83). Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, *απλή συνέργεια* συνιστά οποιαδήποτε συνδρομή υλική ή ψυχική, θετική ή αποθετική, η οποία παρέχεται στον αυτουργό (χωρίς να είναι άμεση), εφόσον εκείνος που την παρέχει γνωρίζει ότι ο αυτουργός διαπράττει ορισμένο έγκλημα. Για την πράξη της απλής συνέργειας υποκειμενικά απαιτείται δόλος του συνεργού, ο οποίος συνίσταται στη γνώση της τέλεσης από τον αυτουργό ορισμένης αξιόποινης πράξης και στη βούληση ή αποδοχή να συμβάλει με τη συνδρομή του, στην πραγμάτωσή της. Η συνδρομή του απλού συνεργού, όπως αναφέρθηκε, δύναται να είναι είτε υλική, είτε ψυχική. Η ψυχική συνδρομή δύναται να παρασχεθεί με την ενεργό παρουσία του απλού συνεργού στον τόπο της πράξεως, με την ενίσχυση της αποφάσεως, που ο αυτουργός έχει πάρει για την τέλεση της πράξεως, καθώς και η ενθάρρυνση αυτού καθ' οιονδήποτε τρόπο, όπως αυτή που γίνεται με φωνές, χειρονομίες, με την παρότρυνση για την τέλεση της πράξεως ή την παροχή υποσχέσεως για συγκάλυψη του εγκλήματος με την εξάλειψη των ιχνών του⁵⁸.

Προκειμένου δε να στοιχειοθετηθεί *άμεση συνέργεια* στην πράξη της απάτης απαιτείται: α) ο άμεσος συνεργός να έχει άμεσο δόλο, ήτοι να γνωρίζει το εγκληματικό σχέδιο του αυτουργού, β) να θέλει να βοηθήσει στην υλοποίησή του, γ) να βοηθά τον αυτουργό στην πραγμάτωση της απάτης κατά την εκτέλεση και διάρκεια αυτής και δ) χωρίς τη δική του συνδρομή η τέλεση της απάτης, κάτω από τις περιστάσεις που έχει διαπραχθεί, να μην ήταν με βεβαιότητα δυνατή, δηλαδή η συμβολή του να ήταν αποφασιστική. Η συμμετοχή σε απάτη κακουργηματικού χαρακτήρα προσλαμβάνει κακουργηματικό χαρακτήρα, όταν η επιβαρυντική περίπτωση συντρέχει και στο πρόσωπο του συμμετόχου⁵⁹. Είναι δε αδύνατη η συμμετοχή στο έγκλημα της απάτης, αν η περιουσιακή βλάβη έχει ήδη λάβει χώρα, κάτι που άλλωστε προκύπτει και από τη διάταξη του άρθρου 47 του νΠΚ⁶⁰.

Για την ύπαρξη δε *ηθικής αυτουργίας* απαιτούνται: α) πρόκληση από τον ηθικό αυτουργό σε κάποιον άλλο της απόφασης να διαπράξει ορισμένη άδικη πράξη, η πρόκληση δε αυτή μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο, όπως υπόσχεση ή χορήγηση αμοιβής, πειθώ ή φορτικότητα, απειλή κλπ., β) διάπραξη από άλλον της πράξης

---

⁵⁸ ΑΠ 367/2017 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁹ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π..

⁶⁰ Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 152.

αυτής και γ) δόλος του ηθικού αυτουργού, δηλαδή ηθελημένη πρόκληση της απόφασης για την διάπραξη από τον άλλον της αντικειμενικής υπόστασης ορισμένου εγκλήματος με γνώση, θέληση ή αποδοχή της συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης. Πρέπει να αναφέρονται στην αιτιολογία της εκάστοτε απόφασης ο τρόπος και τα μέσα, με τα οποία ο ηθικός αυτουργός προκάλεσε στον φυσικό αυτουργό την απόφαση να εκτελέσει την άδικη πράξη που διέπραξε, καθώς και τα πραγματικά περιστατικά, από τα οποία το δικαστήριο συνήγαγε ότι ο ηθικός αυτουργός παρήγαγε στον φυσικό αυτουργό την απόφαση να εκτελέσει την άδικη πράξη που διέπραξε⁶¹.

Τέλος, άλλο, εξίσου κρίσιμο, ζήτημα είναι αυτό της ένταξης σε *εγκληματική οργάνωση*. Το άρθρο 187§1 του παλαιού ΠΚ («*Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα (οργάνωση) που επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται στα άρθρα ... 386 (απάτη), 386Α (απάτη με υπολογιστή)...*») προέβλεπε δύο εγκλήματα, την συγκρότηση εγκληματικής ομάδας (στιγμιαίο έγκλημα) και την ένταξη σε ήδη δομημένη εγκληματική ομάδα νέων μελών (διαρκές έγκλημα). Το έγκλημα που προβλέπεται από την ανωτέρω διάταξη είναι πραγματοπαγές, για τον λόγο αυτό τα μέλη μπορούν να αντικατασταθούν ή να εναλλαχθούν μεταξύ τους. Το έγκλημα της συγκρότησης εγκληματικής ομάδας πραγματώνεται με την ανάληψη πρωτοβουλίας και την διενέργεια κινήσεων προς δημιουργία εγκληματικού μορφώματος, τα μέλη του οποίου έχουν αποφασίσει να εκτελέσουν τα κακουργήματα, που περιοριστικά αναφέρονται στην ανωτέρω διάταξη (άρθρο 187§1 του παλαιού ΠΚ). Ο δράστης της συγκρότησης εγκληματικής ομάδας, στην περίπτωση που παραμένει σε αυτήν, δεν θα τιμωρηθεί δύο φορές, δηλαδή και για την πράξη της συγκρότησης και για την πράξη της ένταξης στην εγκληματική ομάδα, αφού το έγκλημα αυτό είναι υπαλλακτικώς μικτό. Προς τούτο στην ανωτέρω διάταξη αναφέρεται πως «*τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται σε εγκληματική ομάδα*». Στην ανωτέρω διάταξη δεν αναφέρεται ο σκοπός του οικονομικού οφέλους των μελών της εγκληματικής ομάδας, που συγκροτήθηκε ή που εντάχθηκε ο δράστης, γιατί σκοπός του νομοθέτη ήταν να συμπεριληφθούν σε αυτήν την εγκληματική ομάδα και οι πολιτικές τρομοκρατικές οργανώσεις. Για την στοιχειοθέτηση του ανωτέρω εγκλήματος της συγκρότησης ή ένταξης σε εγκληματική ομάδα απαιτείται να υφίσταται μεταξύ των μελών πειθαρχία και

---

⁶¹ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386 νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π..

ενεργός δράση, χωρίς να είναι αναγκαία και η επικοινωνία των μελών μεταξύ τους, αρκεί τα μέλη να εκτελούν τα ανατιθέμενα σ' αυτά καθήκοντα, χωρίς να απαιτείται το κάθε μέλος να συμμετέχει και στον σχηματισμό της εγκληματικής δράσης. Η απλή συμφωνία των μελών, δηλαδή η σύμπτωση των βουλήσεων των μελών για την τέλεση ορισμένων κακουργημάτων δεν αρκεί, γιατί τότε κάθε μορφή συναυτουργίας θα μπορούσε να αναχθεί και στο ιδιώνυμο έγκλημα της συγκρότησης ή ένταξης σε δομημένη εγκληματική ομάδα. Σκοπός των δραστών των ανωτέρω εγκλημάτων είναι η συστηματική τέλεση επιλεγμένων αξιοποιώνων πράξεων, που διακρίνονται για την αυξημένη απαξία τους και αντικοινωνικότητά τους. Οι δράστες των ανωτέρω εγκλημάτων πρέπει να έχουν σκοπό να τελέσουν απεριόριστο αριθμό κακουργημάτων, που προβλέπονται από την παραπάνω διάταξη, μεταξύ των οποίων μπορεί να είναι και τα εξεταζόμενα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή. Η ανωτέρω διάταξη του άρθρου 187§1 του ΠΚ είχε θεσπιστεί αρχικά για την προστασία της κοινωνίας από τις τρομοκρατικές οργανώσεις αλλά ισχύει και για κάθε μορφή ομαδικής εγκληματικής δράσης, που βάλλει κατά της οργανωμένης κοινωνίας και της έννομης τάξης. Η χρονική διάρκεια της εγκληματικής ομάδας δεν μπορεί να είναι εκ των προτέρων καθορισμένη, μπορεί, δηλαδή, να είναι αόριστης διάρκειας ή η διάρκεια αυτής να μην έχει επακριβώς υπολογιστεί, αρκεί να εκτείνεται σε βάθος χρόνου. Το εν λόγω έγκλημα, επίσης, δύναται να στοιχειοθετηθεί με την μορφή της ένταξης σε ήδη δομημένη εγκληματική ομάδα, όταν αυτή απαρτίζεται από περισσότερα των τριών ατόμων, τα οποία έχουν σύμπτωση βουλήσεων και διακριτούς ρόλους μεταξύ τους, χωρίς να απαιτείται και συνεισφορά των μελών στον σχηματισμό της εγκληματικής δραστηριότητας. Τα ενταγμένα στην ομάδα μέλη, όμως, πρέπει να εκτελούν τα ανατιθέμενα σ' αυτά καθήκοντα. Για την στοιχειοθέτηση των ανωτέρω εγκλημάτων (της συγκρότησης και ένταξης σε εγκληματική ομάδα), που προβλέπεται στην παραπάνω διάταξη, δεν είναι αναγκαία η πραγμάτωση των σκοπούμενων εγκλημάτων, αλλά αρκεί η ύπαρξη του σκοπού και της βουλήσεως προς τέλεση αυτών και ο σχηματισμός των προπαρασκευαστικών πράξεων για την τέλεση αυτών (σκοπούμενων εγκλημάτων). Ο σκοπός των δραστών για την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων, εκ των αναφερόμενων στην παραπάνω διάταξη, δεν πρέπει να εικάζεται, αλλά να προκύπτει με βεβαιότητα, πως οι δράστες έχουν αποφασίσει και να συμμετάσχουν στην τέλεση απροσδιορίστου εκ των προτέρων αριθμού εγκλημάτων ομοειδών ή ετεροειδών μεταξύ τους. Η ευθύνη των εγκλημάτων της συγκρότησης και ένταξης σε εγκληματική ομάδα είναι ανεξάρτητη της ευθύνης της τελέσεως των εγκλημάτων, που αναφέρονται στην

ανωτέρω διάταξη, αφού για την συγκρότηση αυτών δεν απαιτείται η συντέλεση αυτών, αλλά αρκεί μόνο η ύπαρξη του σκοπού της τελέσεως αυτών⁶².

Στον νΠΚ η πρώτη παράγραφος του άρθρου 187 τροποποιήθηκε⁶³ και η απαρίθμηση των σκοπούμενων εγκλημάτων αφαιρέθηκε (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν ισχύει η σχετική πρόβλεψη του νόμου για εξεταζόμενα στην παρούσα εργασία αδικήματα), προστέθηκε χρηματική ποινή, η αντικειμενική δε υπόσταση του εγκλήματος παρέμεινε η ίδια.

2.1.7. Συρροές

Υφίστανται, φυσικά, ζητήματα, όταν το έγκλημα της απάτης μέσω υπολογιστή συρρέει με άλλα εγκλήματα, όταν, δηλαδή, ένας δράστης πραγματώνει τα στοιχεία της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης, όχι μόνο του εγκλήματος του άρθρου 386 ΠΚ, αλλά και κάποιου άλλου εγκλήματος. Οι συχνότερες στην πράξη συρροές και αντιμετώπισή τους θα εξεταστούν στο παρόν υποκεφάλαιο.

Συνιστά συχνό φαινόμενο το έγκλημα της κοινής απάτης να συρρέει με αυτό της υπεξαίρεσης. Από τις διατάξεις των άρθρων 375§1 και 386§1 ΠΚ, σε συνδυασμό με εκείνη του άρθρου 94 ΠΚ, προκύπτει ότι καθεμιά από τις αξιόποινες πράξεις, που περιγράφονται σε αυτές (υπεξαίρεση και απάτη), απαρτίζεται από διαφορετικά στοιχεία και, συνεπώς, αν ο δράστης τους είναι ένα και το αυτό πρόσωπο, είναι δυνατή η πραγματική συρροή των δύο αυτών εγκλημάτων, εφόσον καθένα από αυτά στρέφεται κατά διαφορετικού αντικειμένου⁶⁴. Αν, όμως, και τα δύο στρέφονται κατά του αυτού υλικού αντικειμένου, υφίσταται μεταξύ τους φαινόμενη συρροή, οπότε, αν μεν ο δράστης υπεξαίρει το ξένο κινητό πράγμα και, ακολούθως, επιχειρεί απατηλές πράξεις προς συγκάλυψη της υπεξαίρεσεως ή διατήρηση της κατοχής του υπεξαιρεθέντος⁶⁵, υπάρχει φαινόμενη συρροή υπεξαίρεσεως και μη τιμωρητής μεταγενέστερης πράξεως απάτης, αν δε ο δράστης απέκτησε με απάτη το ιδιοποιούμενο πράγμα δεν τιμωρείται η υπεξαίρεση,

---

⁶² Η. Σεφερίδης, Συγκρότηση και ένταξη σε εγκληματική ομάδα, ΠραξΛογΠΔ 3/2009, σ. 809-810.

⁶³ Άρθρο 187§1 νΠΚ, «1. Οποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.»

⁶⁴ ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ), ΕφΘ 1128/2010 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁶⁵ ΣυμβΠλημΠοδ 13/2012, ΕφΘ 1128/2010 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

διότι απορροφάται από την απάτη⁶⁶. Αν ο δράστης δεν απέκτησε με απάτη την κυριότητα του πράγματος, όπως συμβαίνει επί χρημάτων που δόθηκαν προς εκτέλεση εντολής, τότε υπάρχει μόνο υπεξαίρεση, ενώ η απάτη απορροφάται⁶⁷.

Άλλη, συνήθης στην πράξη, συρροή είναι αυτή της κοινής απάτης με το έγκλημα της πλαστογραφίας. Ειδικότερα, η περίπτωση της διαδικτυακής απάτης συνήθίζεται να συνδυάζεται κυρίως με τη χρήση πλαστού εγγράφου, δια του οποίου διευκολύνεται η σκοπούμενη παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών από τον δράστη. Εν προκειμένω, μεταξύ των εγκλημάτων πλαστογραφίας με χρήση και απάτης υφίσταται αληθής συρροή και δεν απορροφάται το ένα αδίκημα από το άλλο, δεδομένου ότι καθένα είναι αυτοτελές, εφόσον η αντικειμενική του υπόσταση στοιχειοθετείται από ιδιαίτερα περιστατικά και δεν αποτελεί η μία πράξη συστατικό στοιχείο ή επιβαρυντική περίπτωση της άλλης⁶⁸, ούτε η απάτη αποτελεί το αναγκαίο μέσο για την διάπραξη της πλαστογραφίας⁶⁹. Σε ειδικότερες περιστάσεις, μεταξύ της χρήσεως πλαστού εγγράφου και της απάτης, υπάρχει φαινομενική συρροή και η πράξη της χρήσεως του πλαστού εγγράφου απορροφά την πράξη της απάτης, όταν τα ψευδή γεγονότα, που παραστάθηκαν σαν αληθινά και συνιστούν την απάτη, ταυτίζονται στο σύνολό τους με εκείνα, που συνιστούν τη χρήση του πλαστού ή νοθευμένου εγγράφου. Όταν, όμως, τα γεγονότα αυτά δεν ταυτίζονται (στο σύνολό τους), υπάρχει αληθινή (πραγματική) συρροή⁷⁰. Τέλος, αν η απάτη παραμένει στο στάδιο της απόπειρας και υπάρχει ταυτότητα των ψευδών γεγονότων και των συγκροτούντων τη χρήση των πλαστών εγγράφων μπορεί να γίνει λόγος για φαινόμενη συρροή⁷¹.

2.1.8. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης μέσω υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Έμπρακτη μετάνοια

Στη βασική της μορφή η απάτη αποτελεί *πλημμέλημα* και απειλείται σωρευτικά με φυλάκιση (άρθρο 53 νΠΚ: 10 ημέρες μέχρι και 5 έτη) και χρηματική ποινή (άρθρο 57§§1, 2γ και 3 νΠΚ: μέχρι 360 ημερήσιες μονάδες, με το ύψος εκάστης μονάδας να ανέρχεται

---

⁶⁶ ΠλημμΑθ 594/2014, ΝοΒ 2014/1683, ΣυμβΠλημμΡοδ 13/2012, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1033/2011 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2012, σελ. 362.

⁶⁷ Εφαθ 277/2018, ΠοινΧρ 2019, σελ. 371, ΑΠ 388/2016 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁶⁸ ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 805/2009 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠλημμΑθ 594/2014, ΝοΒ 2014, σελ. 1683.

⁶⁹ Εφαθ 277/2018, ΠοινΧρ 2019, σελ. 371.

⁷⁰ ΑΠ 1553/2010 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2011, σελ. 588.

⁷¹ ΑΠ 573/2009 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

από 1,00 € μέχρι και 100,00 €). Η νέα ρύθμιση του Ποινικού Κώδικα στο άρθρο 405, σχετικά με την ποινική δίωξη του εγκλήματος της απάτης, όπως αυτό περιγράφεται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 386 ΠΚ, ορίζει ότι το εν λόγω έγκλημα διώκεται μόνο κατόπιν εγκλήσεως, σε αντίθεση με το καθεστώς του παλαιού Ποινικού Κώδικα, όπου η κοινή απάτη διωκόταν αυτεπαγγέλτως⁷². Προσοχή πρέπει να δοθεί, όσον αφορά στην ποινική δίωξη του εγκλήματος της απάτης, στον ν. 4689/2020 (ΦΕΚ Α' 103/27.5.2020) και συγκεκριμένα στα άρθρα 25 και 26 αυτού, σύμφωνα με τα οποία, όταν η απάτη στρέφεται κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή συνδέεται με την προσβολή αυτών των συμφερόντων, διώκεται αυτεπάγγελτα. Σύμφωνα δε με την δεύτερη παράγραφο του άρθρου 26 του άνω νόμου, η δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων στις παραπάνω περιπτώσεις καθιερύεται, όταν τελείται στην αλλοδαπή από ημεδαπό, ακόμα και αν η πράξη δεν είναι αξιόποινη, με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της, κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέσθηκε ή δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 6§3 του ΠΚ.

Για το έγκλημα της κοινής απάτης (και μέσω υπολογιστή) προβλέπονται πλέον στον νΠΚ δύο διακεκριμένες (κακουργηματικές) μορφές, που τιμωρούνται με επαυξημένη ποινή σε σχέση με το βασικό έγκλημα. Η πρώτη από αυτές προβλεπόταν και στον παλαιό Ποινικό Κώδικα και βρίσκεται στο τελευταίο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 386, σύμφωνα με το οποίο η επαπειλούμενη ποινή από την τέλεση της απάτης, όταν αυτή έχει ως αποτέλεσμα η επιτευχθείσα περιουσιακή διάθεση να ξεπερνά το ποσό των 120.000,00 €, είναι κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και χρηματική ποινή (εντός του προπεριγραφέντος πλαισίου).

Δεύτερη διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος της κοινής απάτης προβλεπόταν ήδη με τον ν. 1608/1950, ο οποίος, δυνάμει του άρθρου 462 νΠΚ, καταργήθηκε. Η εν λόγω εγκληματική συμπεριφορά αφορά στην απάτη σε βάρος του Δημοσίου, όπου η ζημία ξεπερνά τα 120.000,00 € και αποτυπώνεται πλέον ρητά στο άρθρο 386§2 νΠΚ. Η απειλούμενη ποινή, σε αυτήν την περίπτωση, είναι κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. Η εν λόγω διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος της κοινής απάτης είναι και η βαρύτερη, δοθέντος μάλιστα ότι στην

---

⁷² Η απάτη σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου εξακολουθεί να διώκεται αυτεπαγγέλτως (εξ αντιδιαστολής από το άρθρο 405§1 νΠΚ).

περίπτωση αυτή προβλέπεται και επαυξημένος χρόνος παραγραφής του αδικήματος (20 έτη).

Η μοναδική προνομιούχος μορφή του εγκλήματος της απάτης προβλέπεται στο άρθρο 387 νΠΚ, σύμφωνα με το οποίο *«Αν η ζημία που προκλήθηκε από τα εγκλήματα των άρθρων 386 και 386Α ΠΚ είναι μικρής αξίας, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 377»*⁷³. Σύμφωνα δε με το άρθρο 377 νΠΚ *«Αν τα εγκλήματα των άρθρων 372, 374 παρ. 1 περίπτωση α' και 375 παρ. 1 έχουν αντικείμενο πράγμα μικρής αξίας, επιβάλλεται χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας. Αν όμως η πράξη τελέστηκε από ανάγκη για άμεση χρήση ή ανάλωση του αντικειμένου της κλοπής ή υπεξαίρεσης, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει την πράξη ατιμώρητη.»*.

Περαιτέρω, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 405 ΠΚ προβλέπει ότι το αξιόποιο εξαλείφεται αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση και πριν από την πρώτη εξέτασή του ως υπόπτου ή κατηγορούμενου ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου. Η μερική δε ικανοποίηση εξαλείφει το αξιόποιο κατά το αντίστοιχο μόνο μέρος⁷⁴. Η ρύθμιση αυτή μπορεί να οδηγεί στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από σχετικές υποθέσεις και την επίλυσή τους, χωρίς αυτές να χρειαστεί να φτάσουν στο ακροατήριο, όμως, κατά την προσωπική μου άποψη, οι επίδοξοι δράστες επαναπαύονται πριν την τέλεση των εγκλημάτων αυτών, διότι ορθώς θεωρούν ότι στην πράξη θα απεμπλακούν με αυτήν τη νομοθετική πρόβλεψη γρήγορα και εύκολα από μία πιθανή ποινική διαδικασία. Τα δικαστήρια δεν επιβαρύνονται και αποκαθίσταται η όποια ζημία του θύματος, αλλά, κατά την άποψή μου, δεν εξυπηρετείται κατά αυτόν τον τρόπο ο προληπτικός και κατασταλτικός σκοπός του ποινικού δικαίου για τα αναφερόμενα στο άρθρο 405 νΠΚ εγκλήματα.

Τέλος, όσον αφορά στην ποινική δίωξη, το άρθρο 464 νΠΚ προβλέπει ότι *«Εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες, που έχουν ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως με αντικείμενο πράξεις για την δίωξη των οποίων απαιτείται έγκληση στον παρόντα Κώδικα ενώ διώκονταν αυτεπαγγέλτως υπό το προϊσχόσαν δίκαιο, συνεχίζονται, εφόσον ο*

---

⁷³ Όπως γίνεται δεκτό [ΑΠ 367/2002 (ΠΟΙΝ), ΠοινΛογ 2002, σελ. 522]: *«Το αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ευτελούς ή μη αξίας αποτελεί κρίση αναγόμενη στα πράγματα, διότι συναρτάται προς τα πρόσωπα, αλλά κυρίως τον τόπο και χρόνο τελέσεως της πράξεως, στοιχεία μη σταθερά αλλά μεταβαλλόμενα κατά περίπτωση και για αυτό δεν υπόκειται στον ανααιρετικό έλεγχο»*.

⁷⁴ Το άρθρο 405 παρ. 3 νΠΚ επεκτείνει τη δυνατότητα απαλλαγής του κατηγορούμενου, αν ικανοποιήσει πλήρως τον ζημιωθέντα, μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή στο ακροατήριο ή το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο.

δικαιούμενος να υποβάλει έγκληση δηλώσει εντός τεσσάρων μηνών από την έναρξη της ισχύος του παρόντος ότι επιθυμεί την πρόοδό τους», το οποίο σημαίνει πως εγκλήματα, που σύμφωνα με τον παλαιό ΠΚ διώκονταν αυτεπαγγέλτως, αλλά με τον νΠΚ διώκονται πλέον μόνο κατόπιν υποβολής εγκλήσεως, όπως εν προκειμένω τα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή, τίθενται στο αρχείο, στην περίπτωση που, εντός τεσσάρων μηνών από την έναρξη ισχύος του νΠΚ, δεν υποβληθεί έγκληση του παθόντος για αυτά⁷⁵.

2.1.9. Διαχρονικό Δίκαιο

Μεταξύ των προαναφερόμενων αλλαγών, που υπέστη ο Ποινικός Κώδικας με τον ν. 4619/2019, συμπεριλαμβάνεται και το διαφοροποιημένο πλαίσιο ποινής, που προβλέπεται στο νέο άρθρο 386 ΠΚ. Το προϊσχύον πλαίσιο ποινής, συγκεκριμένα, στο έγκλημα της κοινής απάτης ήταν φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών, εάν δε η απάτη ήταν ιδιαίτερα μεγάλης αξίας η επαπειλούμενη ποινή ήταν αυτή της φυλάκισης τουλάχιστον 2 ετών. Η κακουργηματική απάτη, τέλος, όπου η περιουσιακή διάθεση ανερχόταν τουλάχιστον στο ύψος των 120.000,00 €, τιμωρούνταν με κάθειρξη μέχρι 10 έτη. Με τον νΠΚ, τα ανωτέρω πλαίσια ποινής τροποποιήθηκαν και ποινικός νομοθέτης πρόσθεσε στην επαπειλούμενη ποινή, για όλες τις μορφές του εγκλήματος, τη χρηματική ποινή.

Ζήτημα αποτελεί, λοιπόν, ως προς το ποια θα είναι η εφαρμοστέα διάταξη, στην περίπτωση που μία απάτη τελέστηκε πριν την έναρξη ισχύος του νΠΚ και η υπόθεση εκδικάζεται σε ένα ποινικό δικαστήριο μετά τις ανωτέρω τροποποιήσεις στο άρθρο 386 ΠΚ. Προς επίλυση του εν λόγω ζητήματος, το άρθρο 7§1 της ΕΣΔΑ ορίζει ότι «ουδείς δύναται να καταδικασθή δια πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ' ην στιγμὴν διεπράχθη, δεν αποτελεί αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερα ποινή από εκείνην η οποία επεβάλλετο κατά την στιγμὴν της διαπράξεως του αδικήματος». Επίσης, κατά το άρθρο 15 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που έχει κυρωθεί με το ν. 2462/1997, «κανείς δεν καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες δεν ήταν αξιόποινες κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο τη στιγμή της διάπραξής τους. Επίσης, δεν επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνην που προβλεπόταν κατά τη χρονική στιγμή της διάπραξης του ποινικού αδικήματος. Εάν, μετά τη

---

⁷⁵ ΑΠ 1583/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

διάπραξή του ο νόμος προβλέπει την επιβολή ελαφρύτερης ποινής, ο δράστης επωφελείται από αυτήν». Εξάλλου, κατά τη διάταξη του άρθρου 2§1 του νΠΚ, «Αν από την τέλεση της πράξης ως την αμετάκλητη εκδίκασή της ίσχυσαν περισσότερες διατάξεις νόμων, εφαρμόζεται αυτή που στη συγκεκριμένη περίπτωση οδηγεί στην ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου». Η διάταξη αυτή αναφέρεται στους ουσιαστικούς ποινικούς νόμους, καθόσον οι δικονομικοί νόμοι έχουν αναδρομική ισχύ και ρυθμίζουν τις εκκρεμείς δίκες κατά το ατέλεστο, κατά το χρόνο της έκδοσής τους, μέρος αυτών, εκτός αν ορίζουν διαφορετικά (ΟΛΑΠ 1/2014). Κατά την έννοια της ίδιας ως άνω διάταξης, με την οποία καθιερώνεται η αρχή της αναδρομικότητας του επεικέστερου ουσιαστικού ποινικού νόμου, που ίσχυσε από την τέλεση της πράξης μέχρι το χρόνο της αμετάκλητης εκδίκασης της υπόθεσης, ως επεικέστερος νόμος θεωρείται εκείνος που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις, δηλαδή εκείνος, ο οποίος κατά την εφαρμογή του, με βάση τις προβλεπόμενες στη συγκεκριμένη περίπτωση προϋποθέσεις, επιφέρει την ευνοϊκότερη για τον κατηγορούμενο ποινική μεταχείριση. Προς τούτο, γίνεται σύγκριση των περισσότερων σχετικών διατάξεων στο σύνολο των προϋποθέσεων που προβλέπονται από καθεμιά από αυτές, έτσι ώστε να είναι πλέον σαφές, βάσει του νΠΚ, ότι εφαρμόζεται πάντα η επεικέστερη διάταξη και όχι ο νόμος ως ενιαίο "όλον". Αν από τη σύγκριση προκύψει ότι ο κατηγορούμενος, όπως κατηγορείται, επιβαρύνεται το ίδιο από όλους τους νόμους, τότε εφαρμοστέος είναι ο νόμος που ίσχυε κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, διαφορετικά εφαρμόζεται ο νεώτερος επεικέστερος νόμος. Ειδικότερα, επεικέστερος είναι ο νόμος, που προβλέπει το χαμηλότερο ανώτατο όριο του είδους της ποινής, αν δε το ανώτατο όριο είναι το ίδιο, επεικέστερος είναι αυτός που προβλέπει το μικρότερο κατώτατο όριο. Για το χαρακτηρισμό ενός νόμου ως επεικέστερου ή μη λαμβάνεται κατ' αρχήν υπόψη το ύψος των απειλούμενων ποινών κάθειρξης ή φυλάκισης, με την κάθειρξη να θεωρείται βαρύτερη της φυλάκισης, επί ίσων δε στερητικών της ελευθερίας ποινών, λαμβάνεται υπόψη και η χρηματική ποινή, η οποία, σε κάθε περίπτωση, είναι ελαφρύτερη της στερητικής της ελευθερίας ποινής^{76 77}.

---

⁷⁶ ΑΠ 58/2020 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 1491/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1625/2019 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2020, σελ. 36.

⁷⁷ Κατά την ΑΠ 447/2020 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «Προδήλως είναι ευμενέστερος για τον κατηγορούμενο ο μεταγενέστερος της τέλεσης της πράξης νόμος, όταν καθιστά την πράξη ανέγκλητη. Αν έχει καταργηθεί το αξιόποινο της πράξης με μεταγενέστερο νόμο, όμως αυτή τιμωρείται με άλλη διάταξη του ίδιου νόμου, η πράξη δεν καθίσταται ανέγκλητη. Ακόμη, επεικέστερος είναι ο νόμος, ο οποίος δεν περιλαμβάνει την επιβαρυντική περίπτωση, υπό την οποία έλαβε χώρα η καταδίκη.»

Ειδικότερα και όσον αφορά στο υπό εξέταση έγκλημα της απάτης, κατά τη διάταξη του άρθρου 386§3 περ. β' του προϊσχύσαντος ΠΚ, η οποία είναι επιεικέστερη έναντι της αντίστοιχης του άρθρου 386§1 εδ. β' του ισχύοντος νΠΚ, που προβλέπει για την κακουρηματική μορφή της απάτης σωρευτικά με την ποινή κάθειρξης έως δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή και, συνεπώς, είναι εφαρμοστέα σε παρόμοιες περιστάσεις, όποιος με σκοπό να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος βλάπτει ξένη περιουσία, πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή με την εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών, αν το περιουσιακό όφελος ή η προξενηθείσα ζημία υπερβαίνει συνολικά το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ, όπως το ποσό αυτό αναπροσαρμόστηκε με το άρθρο 24 του ν. 4055/2012. Μετά την κατάργηση, με το άρθρο 462 του ισχύοντος από 1.7.2019 νΠΚ, του ν. 1608/1950 (όπως ίσχυε μετά από τροποποιήσεις), ο οποίος δεν καθιέρωνε αυτοτελώς το αξιόποινο, ούτε μετέβαλε τους όρους και τα στοιχεία, που ορίζονται από τις οικείες διατάξεις του ΠΚ για τα εγκλήματα που αναφέρονταν στο άρθρο 1 παρ. 1 αυτού, μεταξύ των οποίων και αυτό της απάτης, αλλά απλώς επαύξανε υπό ορισμένες προϋποθέσεις την ποινή και καθιστούσε την πράξη κακουρηματική, η αξιόποινη πράξη της απάτης έχει κακουρηματικό χαρακτήρα, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 386§1 εδ. β' του ίδιου Κώδικα, αντίστοιχη της ως άνω διάταξης του άρθρου 386§3 περ. β' του προϊσχύσαντος ΠΚ⁷⁸.

Η δε βασική μορφή απάτης του άρθρου 386§1 του νΠΚ οδηγεί στην ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου, αφού δεν προβλέπεται πλέον η επιβαρυντική περίπτωση της απάτης ιδιαίτερα μεγάλης ζημίας, αλλά και ως προς την ποινή της απάτης, αφού δεν προβλέπεται πλέον ελάχιστο όριο που προέβλεπε το αντίστοιχο του παλαιού Ποινικού Κώδικα, που ίσχυε κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης⁷⁹.

2.1.10. Δικονομικά ζητήματα

2.1.10.1. Καθ' ύλην και κατά τόπον αρμοδιότητα

---

⁷⁸ ΑΠ 58/2020 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁷⁹ ΑΠ 447/2020 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 327/2020 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1625/2019, ΠοινΧρ 2020, σελ. 36.

Η εκδίκαση του εγκλήματος της απάτης μέσω υπολογιστή, δεδομένου ότι τιμωρείται στη βασική του μορφή αθροιστικά με φυλάκιση (10 ημέρες με 5 έτη) και χρηματική ποινή, ανήκει στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου (άρθρο 112 του νέου ΚΠΔ, εφεξής νΚΠΔ)⁸⁰ του τόπου, «όπου τελέστηκε το έγκλημα ή όπου κατοικεί ή διαμένει προσωρινά ο κατηγορούμενος όταν αρχίζει η ποινική δίωξη» (άρθρο 122 νΚΠΔ), σύμφωνα με τις διακρίσεις, που έγιναν στο οικείο κεφάλαιο (κεφάλαιο 2.1.2.). Στην κακουργηματική της μορφή, η εκδίκαση της κοινής απάτης των άρθρων 386§1 εδ. β' και 386§2 ΠΚ, καθώς τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και χρηματική ποινή και με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή αντίστοιχα, άπτεται της αρμοδιότητας του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων κατ' άρθρο 111§1 νΚΠΔ. Αν, όμως, για τα κακουργήματα αυτά, έχει συνταχθεί πρακτικό συνδιαλλαγής ή διαπραγμάτευσης, σύμφωνα με όσα μνημονεύονται στο άρθρο 301 ή 303 νΚΠΔ, τότε η εκδίκασή τους ανήκει στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Εφετείου Κακουργημάτων (άρθρο 110 περ. α' νΚΠΔ)⁸¹. Τέλος, η απάτη μικρής αξίας ως έγκλημα, που τιμωρείται με χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας, άπτεται της αρμοδιότητας του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου (άρθρο 115§1 νΚΠΔ)⁸².

2.1.10.2. Ποινική Συνδιαλλαγή και Ποινική Διαπραγμάτευση

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι, με τον νΚΠΔ αναδιαμορφώθηκε ο ήδη υφιστάμενος στην ποινική δίκη θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής (άρθρο 301 νΚΠΔ), ενώ εισήχθη ο νέος και ήδη εφαρμοζόμενος σε άλλα κράτη, θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης (άρθρο 303 νΚΠΔ), εκ των οποίων, βέβαια, εφαρμογή στην ποινική αντιμετώπιση των εξεταζόμενων στην παρούσα εργασία εγκλημάτων (στη βασική τους μορφή) έχει μόνο ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής. Με αμφότερες τις παραπάνω διαδικασίες, ο εκάστοτε κατηγορούμενος, αποδεχόμενος τις κατηγορίες, που του αποδίδονται, έρχεται σε διαπραγμάτευση και συμβιβασμό με τις αρμόδιες δικαστικές αρχές, με απώτερο σκοπό να μετριάσει το περισσότερο δυνατόν την επιβληθησόμενη σε αυτόν ποινή.

⁸⁰ Βλ. και Θ. Δαλακούρα, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, 2019, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 46.

⁸¹ Βλ. και Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 41-42.

⁸² Βλ. και Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 50.

2.1.10.2.1. Ποινική Συνδιαλλαγή

Ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής προβλεπόταν ήδη στον παλαιό ΚΠΔ στο άρθρο 308B. Θεσπίστηκε με απώτερο σκοπό την αποσυμφόρηση των ποινικών δικαστηρίων. Η εμπειρία από τις έννομες τάξεις εφαρμογής τέτοιων ειδικών διαδικασιών (ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Ιταλία) αποδεικνύει ότι ένα σημαντικό ποσοστό ποινικών υποθέσεων (από 60-86%) επιλύεται με τον τρόπο αυτό, ενώ παράλληλα επιτρέπει την ικανοποιητική υλοποίηση της τακτικής διαδικασίας στις υπόλοιπες περιπτώσεις⁸³. Πρόκειται για μία εναλλακτική διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, που εναρμονίζεται πλήρως με την κεντρική στόχευση της ποινικής δίκης για αποκατάσταση της δικαιοσύνης⁸⁴. Ο εν λόγω θεσμός αναδιαμορφώθηκε στο άρθρο 301 νΚΠΔ, όπου, μεταξύ άλλων, στην πρώτη παράγραφο του αναγράφεται ότι «Οι ρυθμίσεις του παρόντος άρθρου για την ποινική συνδιαλλαγή εφαρμόζονται στα κακούργηματα: ... β) που χωρίς βία ή απειλή στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας... ανεξάρτητα από την συνδρομή ή μη επιβαρυντικών περιστάσεων.», το οποίο σημαίνει ότι η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται και επί των εγκλημάτων της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή.

Η τηρούμενη διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 301 του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, έχει ως εξής:

- Στις περιπτώσεις που έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, ο εισαγγελέας μετά από αίτημα του κατηγορουμένου, που υποβάλλεται μέχρι την τυπική περάτωση της ανάκρισης, καλεί τον κατηγορούμενο και τον παθόντα και, προκειμένου περί του δημοσίου τον οριζόμενο βάσει των κείμενων διατάξεων νόμιμο εκπρόσωπό του, να εμφανισθούν ενώπιόν του, μετά ή δια των συνηγόρων τους, για συνδιαλλαγή⁸⁵.
- Ο εισαγγελέας τάσσει προθεσμία δεκαπέντε ημερών στους συνηγόρους των διαδίκων για τη σύνταξη του πρακτικού συνδιαλλαγής, στο οποίο περιέχεται η ομολογία του κατηγορουμένου για την πράξη για την οποία κατηγορείται και βεβαιώνεται η απόδοση του πράγματος ή η εντελής ικανοποίηση της ζημίας, που αναφέρεται στην κατηγορία. Η προθεσμία αυτή μπορεί να παραταθεί, ύστερα από αίτηση ενός εκ των διαδίκων ή και αυτεπαγγέλτως για δεκαπέντε ημέρες⁸⁶.

⁸³ Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία – Η δομή της ποινικής δίκης, ΣΤ' Έκδοση, 2012, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 425.

⁸⁴ Βλ. άρθρο 17 της Αιτιολογικής Έκθεσης του ν. 3904/2010 και Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 88.

⁸⁵ Άρθρο 301 §2 νΚΠΔ.

⁸⁶ Άρθρο 301 §3 νΚΠΔ.

- Αν το πρακτικό συνδιαλλαγής συνταχθεί πριν από την απολογία του κατηγορουμένου, η ανάκριση θεωρείται περατωμένη ως προς αυτόν και τους συμμετόχους, που το αποδέχονται. Αν το πρακτικό συνταχθεί μετά την απολογία του κατηγορουμένου, τα τυχόν επιβληθέντα για το συγκεκριμένο έγκλημα κατά το άρθρο 282 μέτρα δικονομικού καταναγκασμού αίρονται υποχρεωτικά με διάταξη του εισαγγελέα πλημμελειοδικών⁸⁷.
- Μέσα σε πέντε ημέρες από τη σύνταξη του σχετικού πρακτικού, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών διαβιβάζει το σχετικό πρακτικό μαζί με τη λοιπή δικογραφία στον εισαγγελέα εφετών, ο οποίος εισάγει αμέσως την υπόθεση με απευθείας κλήση στο Μονομελές Εφετείο⁸⁸, κλητεύοντας τον κατηγορούμενο και τον ζημιωθέντα⁸⁹.
- Το δικαστήριο, εκτιμώντας το πρακτικό συνδιαλλαγής και τα στοιχεία της λοιπής δικογραφίας, κηρύσσει ένοχο τον κατηγορούμενο και επιβάλλει σε αυτόν, κατά το άρθρο 79 ΠΚ, ποινή που δεν υπερβαίνει το ένα έτος ή επί επιβαρυντικών περιστάσεων τα δύο έτη. Σε περίπτωση συρροής εγκλημάτων εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 94 επ. ΠΚ. Το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως, χωρίς να δεσμεύεται από το πρακτικό συνδιαλλαγής, τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 368 περ. β' και γ' ΚΠΔ και δικαιούται να μεταβάλει τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης προς όφελος του κατηγορουμένου. Η εκτέλεση της επιβληθείσας ποινής κατά τα ανωτέρω αναστέλλεται και μετατρέπεται σε παροχή κοινωφελούς εργασίας με τις προϋποθέσεις των άρθρων 99, 100 και 104Α ΠΚ. Δικαστικά έξοδα δεν επιβάλλονται. Ο χαρακτήρας των πράξεων, για τις οποίες έλαβε χώρα η ποινική συνδιαλλαγή, εξακολουθεί να παραμένει κακουρηματικός⁹⁰.
- Κατά της παραπάνω δε απόφασης του δικαστηρίου μπορεί να ασκηθεί μόνο αναίρεση⁹¹, στερώντας έτσι από τον κατηγορούμενο το ένδικο μέσο της έφεσης και δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας. Ωστόσο, η απαγόρευση ασκήσεως έφεσεως στην συγκεκριμένη περίπτωση ως προς το ύψος της επιβληθείσας ποινής, έστω κι αν η τελευταία δεν υπερβαίνει τα τρία έτη για κακουρηματικής φύσεως πράξεις, φαίνεται

⁸⁷ Άρθρο 301 §4 νΚΠΔ.

⁸⁸ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4620/2019 (νΚΠΔ), σελ. 90, όπου «Αυτόδηλο είναι ότι λόγω της ειδικής θέσεως του απλουστευμένου αυτού τρόπου παραπομπής δεν απαιτήθηκε στην περίπτωση αυτή η σύμφωνη γνώμη του προέδρου εφετών.».

⁸⁹ Άρθρο 301 §7 νΚΠΔ.

⁹⁰ Άρθρο 301 §8 νΚΠΔ.

⁹¹ Άρθρο 301 §9 νΚΠΔ.

να βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 2§1 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, το οποίο κυρώθηκε στη χώρα μας με τον ν. 1705/1987. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη αυξημένης τυπικής ισχύος ρύθμιση, *«κάθε πρόσωπο που καταδικάστηκε για αξιόποινη πράξη από δικαστήριο, έχει το δικαίωμα της επανεξέτασης από ανώτερο δικαστήριο της απόφασης με την οποία κηρύχθηκε ένοχος ή της απόφασης με την οποία του επιβλήθηκε ποινή»*. Η ανωτέρω ρύθμιση του άρθρου 301§9 νΚΠΔ στερεί, εν προκειμένω, από τον κατηγορούμενο το κατοχυρωμένο στο άρθρο 2§1 του ανωτέρω Πρωτοκόλλου δικαίωμά του να εκκαλεί την απόφαση με την οποία του επιβάλλεται ποινή και ως τέτοια θα πρέπει να θεωρείται ανίσχυρη⁹².

- Στην περίπτωση, όμως, που δεν επιτευχθεί συνδιαλλαγή, η αίτηση θεωρείται ως ουδέποτε υποβληθείσα, καταστρέφεται με το οικείο υλικό και τυχόν αντίγραφα τους δεν λαμβάνονται υπόψη σε κανένα στάδιο της δίκης και σε καμία άλλη διαδικασία⁹³.

Ποινική συνδιαλλαγή, με επαυξημένα, όμως, όρια της επιβαλλόμενης ποινής⁹⁴, δύναται να λάβει χώρα και μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, κατ' άρθρο 302 νΚΠΔ, ήτοι *«μέχρι την έκδοση παραπεμπτικού βουλεύματος ή τη διατύπωση σύμφωνης γνώμης του προέδρου εφετών για απευθείας παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο»*. Αξίζει δε να επισημανθεί ότι, ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής τελεί σε αντιστοιχία με το άρθρο 405§2 νΚΠΔ, αφού αμφότερες οι διατάξεις αποτελούν μία μορφή έμπρακτης μετάνοιας. Ο δράστης εκδηλώνει εμπράκτως τη μετάνοιά του ενώπιον των αρμοδίων δικαστικών αρχών, από τις οποίες ζητεί να λάβουν υπόψη την παραπάνω συνειδητή μεταμέλεια για την επιδειχθείσα αξιόποινη συμπεριφορά και να περιορίσουν την τιμωρία του στα ελάχιστα δυνατά όρια ή ζητεί να εξαιρεθεί το αξιόποινο της συμπεριφοράς του, στην περίπτωση που ικανοποιήσει πλήρως τον ζημιωθέντα. Είναι ξεκάθαρο δε ότι, με την αξιοποίηση της παραπάνω διαδικασίας, θα υπάρξει αποσυμφόρηση των ποινικών δικαστηρίων και ταχύτερη διεξαγωγή των δικών.

---

⁹² Α. Μαργαρίτης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία Κατ' Άρθρο, 2018, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 1902-1903.

⁹³ Άρθρο 301§5 νΚΠΔ.

⁹⁴ Άρθρο 302§7 νΚΠΔ: *«...ποινή που δεν υπερβαίνει επί κακουργημάτων τα δύο έτη, ή επί επιβαρυντικών περιστάσεων τα τρία έτη, και επί πλημμελημάτων τους έξι και δώδεκα μήνες αντίστοιχα...»*.

2.1.10.2.2. Ποινική Διαπραγμάτευση

Με το άρθρο 303 νΚΠΔ εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη ο αγγλοσαξωνικής μεν προελεύσεως, θεσμός του «*Plea Bargaining*», κεντρικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι η ανταλλαγή της ομολογίας με την επιβολή μειωμένης ποινής. Στο νΚΠΔ ο νέος θεσμός αποδίδεται με τον όρο «*Ποινική Διαπραγμάτευση*», ώστε να αντιδιασταλεί σαφώς από τον συγγενή, πλην διαφορετικό θεσμό της «*Ποινικής Συνδιαλλαγής*», ο οποίος έχει ήδη εισαχθεί στην έννομη τάξη μας (βλ. άρθρο 308B ΚΠΔ) και αναβαθμίζεται περαιτέρω στο νΚΠΔ (άρθρο 301). Άλλωστε, ο θεσμός έχει εισαχθεί και λειτουργεί αποδοτικά σε χώρες, όπως η Γαλλία και η Γερμανία, με μακρά προσήλωση στην αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας⁹⁵.

Σύμφωνα δε με την αιτιολογική έκθεση του ν. 4620/2019, όπου έχει εισαχθεί ο θεσμός, έχει αποσυμφορήσει σημαντικά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και αυτή ακριβώς η πρακτική χρησιμότητα επισκιάζει τις (όχι πάντοτε αδικαιολόγητες) δογματικής φύσεως ενστάσεις. Το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι η μία από τις μόλις τρεις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης (οι άλλες δύο είναι η Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν), που δεν έχει θεσμοθετήσει την ποινική διαπραγμάτευση, αποτελεί την πλέον εύγλωττη απόδειξη ότι πλέον σε πανευρωπαϊκό επίπεδο κυριαρχούν οι εναλλακτικές διαδικασίες (όπως το *Plea Bargaining*), οι οποίες τείνουν να υποκαταστήσουν την κλασσική ποινική δίκη, η οποία λόγω της λόγω της σύνθετης δομής της και της μακράς διάρκειάς της, δεν μπορεί να ικανοποιήσει την ανάγκη της ταχείας και αποτελεσματικής διεκπεραίωσης της σύγχρονης ποινικής ύλης. Τη συμβατότητα του *Plea Bargaining* με την ΕΣΔΑ έχει αναγνωρίσει και το ΕΔΔΑ στη σημαντική απόφαση *Natsvlishvili and Togonidze* κατά Γεωργίας 29.4.2014, όπου γίνεται δεκτό ότι ο νέος θεσμός αποτελεί πλέον κοινό γνώρισμα των ευρωπαϊκών ποινικών συστημάτων και προσφέρει το σημαντικό όφελος της ταχείας εκδίκασης των ποινικών υποθέσεων και της ανακούφισης του φόρτου εργασίας των ποινικών δικαστηρίων. Στο άρθρο 303 νΚΠΔ προκρίθηκε το κλασσικό αγγλοσαξωνικό μοντέλο, κατά το οποίο η διαπραγμάτευση λαμβάνει χώρα μεταξύ του συνηγόρου του κατηγορουμένου και του Εισαγγελέα χωρίς δημοσιότητα και δικαστική επίβλεψη⁹⁶ και περιορίσθηκε στο αντικείμενο της διαπραγμάτευσης στην επιβλητέα ποινή (*sentence bargaining*). Απορρίφθηκε, δηλαδή, η άλλη μορφή του *Plea Bargaining*, αντικείμενο της

⁹⁵ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4620/2019 (νΚΠΔ), σελ. 92.

⁹⁶ Βλ. Ν. Δαγκλή, Η Ποινική Διαπραγμάτευση στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, 2020, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 139.

οποίας είναι η παραίτηση του Εισαγγελέα από την έγερση μιας ή περισσότερων κατηγοριών (charge bargaining) με το σκεπτικό ότι ο παρ' ημίν Εισαγγελέας δεν διαθέτει την απεριόριστη εξουσία του Αμερικανού ομολόγου του να προσθαφαιρεί κατηγορίες⁹⁷. Η ποινική διαπραγμάτευση στο ελληνικό ποινικό δίκαιο δεν έχει ως αντικείμενο αποδοχή της ενοχής (guilty plea), που συνεπάγεται την παραίτηση από το δικαίωμα της δίκης, ούτε τη συναντώμενη στο διεθνές ποινικό δικαστήριο αναγνώριση της ενοχής (admission of guilt), που επί της ουσίας σηματοδοτεί την παραίτηση από την προβολή υπερασπιστικών ισχυρισμών και τη διενέργεια απόδειξης, αλλά τη *συνομολόγηση των γεγονότων που θεμελιώνουν την κατηγορία*⁹⁸.

Προκειμένου, όμως, να λειτουργήσει αποτελεσματικά ο εν λόγω θεσμός στην ελληνική έννομη τάξη, πρέπει να βρίσκει έρεισμα σε τρεις θεμελιώδεις αρχές: Της αναλογικότητας, της οικονομίας της δίκης και της επιτάχυνσης. Τούτο δε έχει ως αποτέλεσμα να λαμβάνει χώρα μία διαδικασία, στην οποία επιστρατεύονται εκείνα τα πρόσφορα και αναγκαία μέσα και μέτρα, που αποσκοπούν σε μία ταχεία αποπεράτωση της ποινικής δίκης χωρίς ανούσιες σπατάλες χρόνου, αφού επιλέγονται εκείνες οι σύντομες και αποτελεσματικές λύσεις, που έχουν ως απώτατο όριο το σημείο που αρχίζουν και θίγονται τα δικαιώματα των διαδίκων και η διαδικασία ασφαλούς διάγνωσης της αλήθειας⁹⁹. Προς το σκοπό δε ενίσχυσης της θελκτικότητας της εν λόγω διαδικασίας, ο ποινικός νομοθέτης έπρεπε να διασφαλίσει ότι, ελλείψει της γνήσιας αντιδικίας εισαγγελίας και υπεράσπισης, η διαβούλευση των μερών δεν θα έπρεπε να λάβει τον χαρακτήρα μίας ανταγωνιστικής διαπραγμάτευσης, αλλά μίας συνεργατικής συνεννόησης¹⁰⁰.

Σύμφωνα με το άρθρο 303 νΚΠΔ, απαραίτητη προϋπόθεση για να λάβει χώρα η ποινική διαπραγμάτευση είναι τα τελεσθέντα εγκλήματα να διώκονται αυτεπαγγέλτως¹⁰¹ και όχι κατόπιν υποβολής σχετικής εγκλήσεως. Τα εξεταζόμενα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή, στη βασική τους μορφή, κατέστησαν, δυνάμει του άρθρου 405§1 νΠΚ, κατ' έγκληση διωκόμενα, με αποτέλεσμα να μην δύναται να εφαρμοστεί για αυτά ο άνω θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης. Η επιλογή του

---

⁹⁷ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4620/2019 (νΚΠΔ), σελ. 92-93, αλλά και *Ν. Δαγκλή*, ό.π., σελ. 139.

⁹⁸ *Ν. Δαγκλή*, ό.π., σελ. 140.

⁹⁹ Βλ. *Ν. Δαγκλή*, ό.π., σελ. 124-125.

¹⁰⁰ *Ν. Δαγκλή*, ό.π., σελ. 131. Βλ. σχετικά και *Θ. Δαλακούρα*, ό.π., σελ. 91.

¹⁰¹ Άρθρο 303§1 νΚΠΔ.

ποινικού νομοθέτη, εν προκειμένω, δεν είναι κατακριτέα, δοθέντος μάλιστα ότι ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής συμφέρει περισσότερο τον εκάστοτε κατηγορούμενο, ο οποίος, υπό την προϋπόθεση ότι έχει αποζημιώσει τον παθόντα για την ζημία που προξένησε, απολαμβάνει της προνομιακής μεταχείρισης, που προσφέρουν τα άρθρα 301 και 302 νΚΠΔ, ήτοι της τιμωρίας του με πολύ μικρότερα όρια ποινής από ότι θα τιμωρούταν με τον θεσμό της ποινικής διαπραγμάτευσης. Περαιτέρω εξαιρέσεις από την διαδικασία της ποινικής διαπραγμάτευσης υφίστανται: α) για τα κακουργήματα που απειλούνται και με ποινή ισόβιας κάθειρξης, β) για τα κακουργήματα που προβλέπονται στο άρθρο 187Α ΠΚ και γ) για τα κακουργήματα που προβλέπονται στο 19^ο κεφάλαιο του ΠΚ, ήτοι τα κακουργήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και τα αντίστοιχα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Στο βαθμό, λοιπόν, που η εγκληματική συμπεριφορά στα εξεταζόμενα αδικήματα είναι κακουργηματική (όπως η απάτη σε βάρος του Δημοσίου, καθώς και όταν στρέφεται κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή συνδέονται με την προσβολή αυτών των συμφερόντων), τότε η δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, με αποτέλεσμα για τα εγκλήματα αυτά να δύναται να λάβει χώρα η διαδικασία του 303 νΚΠΔ. Εν τοιαύτη περιπτώσει, η διαδικασία της ποινικής διαπραγμάτευσης, έχει ως εξής:

- Ο κατηγορούμενος δικαιούται, από την τυπική περάτωση της κύριας ανάκρισης ή της προανάκρισης μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο (οπότε απευθύνεται στον εισαγγελέα της έδρας), να ζητήσει εγγράφως ο ίδιος ή διά του συνηγόρου του την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαπραγμάτευσης, αντικείμενο της οποίας μπορεί να είναι μόνο η επιβλητέα κύρια ή παρεπόμενη ποινή¹⁰². Η εν λόγω αίτηση απευθύνεται στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, αν πρόκειται για πλημμέλημα και στον Εισαγγελέα Εφετών, αν πρόκειται για κακούργημα¹⁰³. Με δεδομένη την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο ως το απώτατο όριο της αίτησης για ποινική διαπραγμάτευση, επισημαίνεται ότι, ενδεχόμενη αποτυχία προηγούμενης απόπειρας διαπραγματευτικής ρύθμισης δεν εγείρει κάποιο διαδικαστικό κώλυμα για την

---

¹⁰² Άρθρο 303§§1, 7 νΚΠΔ.

¹⁰³ Άρθρο 303§2 εδ. α' νΚΠΔ.

επαναφορά του σχετικού αιτήματος στο ακροατήριο, δεδομένου ότι ο νόμος δε θέτει ως προς αυτό τον περιορισμό της άπαξ άσκησης, που διέπει τα ένδικα μέσα¹⁰⁴.

- Ο εισαγγελέας καλεί υποχρεωτικά τον κατηγορούμενο να εμφανισθεί ενώπιόν του μετά ή δια συνηγόρου και, αν το κρίνει αναγκαίο, τον παθόντα μετά ή δια συνηγόρου. Αν ο κατηγορούμενος δεν έχει συνηγόρο ο εισαγγελέας του διορίζει υποχρεωτικά από τον σχετικό πίνακα του οικείου δικηγορικού συλλόγου. Στα εγκλήματα της παρ. 1 του άρθρου 301 ο εισαγγελέας δικαιούται κατά την κρίση του να εξαρτήσει την έναρξη της διαπραγμάτευσης, από την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας ή από τη σοβαρή προσπάθεια του υπαιτίου να αποκαταστήσει τη ζημία¹⁰⁵.
- Αν δεν επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ του εισαγγελέα και του κατηγορουμένου, η ποινική διαδικασία συνεχίζεται κανονικά. Η γραπτή αίτηση του κατηγορουμένου θεωρείται ως ουδέποτε υποβληθείσα, καταστρέφεται με το οικείο υλικό και τυχόν αντίγραφα της δεν λαμβάνονται υπόψη σε κανένα στάδιο της δίκης και σε καμία άλλη διαδικασία¹⁰⁶. Αυτό, πάντως, δε συνεπάγεται ότι η απόρριψη της αίτησης μπορεί να λαμβάνει χώρα διαισθητικά και ατεκμηρίωτα, καθώς, όπως κάθε άλλη εισαγγελική διάταξη, οφείλει, με βάση τη ρύθμιση του άρθρου 139 ΚΠΔ, να αιτιολογείται. Και βέβαια το σκεπτικό της εισαγγελικής απόρριψης της αίτησης μπορεί να στρέφεται όχι μόνο κατά των θέσεων του κατηγορουμένου, με την κρίση ότι η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών της αποδιδόμενης εγκληματικής πράξης και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου δεν δικαιολογεί την παράκαμψη της διαδικασίας και την επιβράβευση της ομολογίας του με μειωμένη ποινή, αλλά και υπέρ του κατηγορουμένου, με την εκτίμηση ότι η πιθανολογούμενη αναξιοπιστία των αυτοενοχοποιητικών δηλώσεών του δεν επιτρέπει τη διάγνωση βάσιμων ενδείξεων για την ενοχή του ή ότι οι ανακλύπτουσες αμφιβολίες για την ποινική του ευθύνη ή τον εθελοντικό και ενημερωμένο χαρακτήρα της συμβιβαστικής πρωτοβουλίας του καθιστούν σκόπιμη την περαιτέρω διερεύνηση της υπόθεσης¹⁰⁷.
- Αν ο κατηγορούμενος, αφού λάβει γνώση των στοιχείων της δικογραφίας, συμφωνήσει με τον εισαγγελέα την επιβλητέα ποινή, συντάσσεται πρακτικό

---

¹⁰⁴ Ν. Δαγκλής, ό.π., σελ. 147.

¹⁰⁵ Άρθρο 303§2 εδ. β', γ', δ' νΚΠΔ.

¹⁰⁶ Άρθρο 303§3 νΚΠΔ.

¹⁰⁷ Ν. Δαγκλής, ό.π., σελ. 149.

διαπραγμάτευσης, που υπογράφεται από τον εισαγγελέα και από τον κατηγορούμενο και τον παριστάμενο συνήγορό του. Το πρακτικό διαπραγμάτευσης περιέχει την ομολογία του κατηγορουμένου για την πράξη για την οποία κατηγορείται, την συμφωνηθείσα ποινή, καθώς και τον τρόπο έκτισής της. Η προτεινόμενη ποινή καθορίζεται με βάση την απαξία, τις συνθήκες τέλεσης της πράξης, τον βαθμό της υπαιτιότητας, καθώς και την προσωπικότητα και τους οικονομικούς όρους του κατηγορουμένου και δεν μπορεί να υπερβεί τα πέντε έτη φυλάκισης στα κακουργήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη, τα επτά έτη στα κακουργήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη άνω των δέκα ετών, και τα δύο έτη στα πλημμελήματα, ούτε μπορεί να είναι κατώτερη των δύο ετών στα κακουργήματα που τιμωρούνται με πρόσκαιρη κάθειρξη. Για την αναστολή ή μετατροπή της προτεινόμενης ποινής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας ισχύουν οι διατάξεις των άρθρων 99, 100, 104Α και 105Α ΠΚ. Στο πρακτικό διαπραγμάτευσης ορίζεται υποχρεωτικά πληρεξούσιος δικηγόρος και αντίκλητος του κατηγορουμένου, στον οποίο παρέχεται η εντολή να τον εκπροσωπήσει στο ακροατήριο¹⁰⁸.

- Αν το πρακτικό διαπραγμάτευσης συνταχθεί πριν από την απολογία του κατηγορουμένου η ανάκριση θεωρείται περατωμένη ως προς αυτόν, εκτός αν ο εισαγγελέας θεωρεί ότι συντρέχει περίπτωση να επιβληθούν περιοριστικοί όροι, οπότε ο ανακριτής λαμβάνει απολογία του κατηγορουμένου, μετά την οποία ο ανακριτής μπορεί να αφήσει τον κατηγορούμενο ελεύθερο ή να εκδώσει διάταξη για την επιβολή περιοριστικών όρων κατά τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 283. Αν το πρακτικό διαπραγμάτευσης συνταχθεί μετά την απολογία του κατηγορουμένου, ο εισαγγελέας μπορεί με διάταξή του να άρει ή να αντικαταστήσει τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού που τυχόν έχουν επιβληθεί στον κατηγορούμενο¹⁰⁹.
- Μέσα σε πέντε ημέρες από τη σύνταξη του πρακτικού διαπραγμάτευσης, η υπόθεση εισάγεται με απευθείας κλήση στο Μονομελές Εφετείο επί κακουργημάτων και στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο επί πλημμελημάτων. Στον απόντα κατηγορούμενο ορίζεται υποχρεωτικά ως συνήγορος ο αναφερόμενος στο πρακτικό διαπραγμάτευσης και αν αυτός κωλύεται άλλος συνήγορος από τον πίνακα του οικείου δικηγορικού συλλόγου. Το δικαστήριο σε δημόσια συνεδρίαση κηρύσσει ένοχο τον κατηγορούμενο

---

¹⁰⁸ Άρθρο 303§4 νΚΠΔ.

¹⁰⁹ Άρθρο 303§5 εδ. α', β' νΚΠΔ.

βάσει του πρακτικού διαπραγμάτευσης και των στοιχείων της δικογραφίας και επιβάλλει σε αυτόν, εφαρμόζοντας τα κριτήρια του άρθρου 79 ΠΚ ποινή, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει την συμφωνηθείσα μεταξύ εισαγγελέα και κατηγορούμενου¹¹⁰. Το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως, χωρίς να δεσμεύεται από το πρακτικό διαπραγμάτευσης, τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 368 περ. β' και γ' και δικαιούται να μεταβάλλει τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης μόνο προς όφελος του κατηγορουμένου¹¹¹.

- Τέλος, σε περιπτώσεις συρροής εγκλημάτων, η διαπραγμάτευση μπορεί να λάβει χώρα για ένα ή περισσότερα από αυτά¹¹², ενώ - όπως και στην ποινική συνδιαλλαγή - κατά της απόφασης του δικαστηρίου χωρεί μόνο αναίρεση¹¹³.

2.1.11. Οι συχνότερες στην πράξη εκδηλώσεις του εγκλήματος της απάτης μέσω υπολογιστή

Βασική αρχή στις απάτες που γίνονται μέσω Διαδικτύου είναι να πείσουν το θύμα για την ασφάλεια των διαδικτυακών συναλλαγών, με σκοπό να του αποσπάσουν μεγάλα χρηματικά ποσά, όπως συμβαίνει στις απάτες με πιστωτικές κάρτες. Στην περίπτωση απάτης με πιστωτικές κάρτες, λαμβάνει χώρα αλίευση (phishing) στο διαδίκτυο των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και προπαντός στοιχείων τραπεζικών λογαριασμών, για να γίνει η παράνομη μεταφορά χρημάτων σε λογαριασμούς. Άλλη περίπτωση είναι το Spammimg-Scamming. Spammimg είναι η μαζική αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή (e-mails), στην οποία προβαίνει ο δράστης, για να εξαπατήσει τον αποδέκτη και να χρησιμοποιήσει με κακόβουλο τρόπο τα δεδομένα, που θα υποκλέψει. Περαιτέρω, η μαζική αποστολή κακόβουλων μηνυμάτων γίνεται και προς κινητά τηλέφωνα, ειδικά σε μία εποχή, που οι χρήστες των smartphones αυξάνονται ραγδαία και για το λόγο αυτό πρέπει να λαμβάνουν ακόμα και οι ίδιοι περισσότερα μέτρα για την προστασία της

---

¹¹⁰ Βλ. Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 92, όπου «Προβλέφθηκε η δυνατότητα του δικαστηρίου να μειώσει περαιτέρω τη συμφωνηθείσα ποινή, καθώς η τυχόν πλήρης δέσμευση του ποινικού δικαστηρίου από το πρακτικό διαπραγμάτευσης θα αντέβαινε στο άρθρο 96 παρ. 1 Συντ.».

¹¹¹ Άρθρο 303§6 νΚΠΔ.

¹¹² Άρθρο 303§8 νΚΠΔ.

¹¹³ Άρθρο 303§9 νΚΠΔ.

περιουσίας τους και των προσωπικών τους δεδομένων¹¹⁴. Το Phishing¹¹⁵ προσωπικών στοιχείων πραγματοποιείται με τη αποστολή μαζικών spam e-mails, δια των οποίων ζητούνται απόρρητα προσωπικά και οικονομικά δεδομένα, τα οποία χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση αξιόποινων πράξεων¹¹⁶. Χειροπιαστά παραδείγματα απάτης μέσω υπολογιστή αποτελούν και τα Πυραμιδικά Συστήματα Εργασίας, όπου οι δράστες υπόσχονται υψηλές αμοιβές και ασυνήθιστα υψηλά κέρδη από επενδύσεις, τα οποία στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν ή η περίπτωση της προσφοράς θέσεων εργασίας μέσω e-mail, όπου, μετά την εδραίωση της επικοινωνίας με το θύμα, ζητούνται χρήματα από αυτό, προκειμένου να κατοχυρωθεί η «κάλπικη» θέση εργασίας. Άλλη, συνήθης στην πράξη, περίπτωση απάτης μέσω υπολογιστή είναι αυτή της Απάλειψης Χρέους (Debt Elimination), η οποία γίνεται μέσω ιστοσελίδων, που υπόσχονται τη διαχείριση και εξάλειψη του χρέους των νοικοκυριών και επιχειρηματιών, διαφημίζοντας νόμιμους τρόπους για την αντιμετώπιση των στεγαστικών δανείων και χρεών από πιστωτικές κάρτες. Η απάτη, εν προκειμένω, ξεκινάει με την καταβολή ενός αρχικού ποσού, αποστολή όλων των απαραίτητων πληροφοριών, που αφορούν τα επίμαχα δάνεια ή τις πιστωτικές κάρτες και οπωσδήποτε, μία εξουσιοδότηση προς το άτομο, που θα φέρει εις πέρας τη διαδικασία. Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί και η περίπτωση των διαβόητων Ηλεκτρονικών Δημοπρασιών (Auctions) με συμμετοχή σε διαδικτυακές δημοπρασίες και μη παράδοση του δημοπρατούντος προϊόντος, αφού έχει καταβληθεί το συμφωνημένο χρηματικό ποσό σε λογαριασμό κάποιου τρίτου¹¹⁷.

---

¹¹⁴ Βλ. ιστότοπο της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, όπου δίνονται σε κατόχους διευθύνσεων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου χρήσιμες οδηγίες και πληροφορίες για την ενίσχυση της ασφάλειάς τους (https://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,127453&_dad=portal&_schema=PORTAL)

¹¹⁵ Ιστότοπος: <https://www.eset.com/gr/phishing/>

¹¹⁶ Βλ. και Π. Φιλόπουλο, ό.π., σελ. 42-51.

¹¹⁷ Γ. Ζέκος, Διαδίκτυο, Η/Υ και τηλεπικοινωνίες στο ελληνικό δίκαιο, 2017, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 392-393.

2.2. Η απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ)

1. Όποιος, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, επηρεάζοντας το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων υπολογιστή: α) με τη μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή, β) με τη χωρίς δικαίωμα παρέμβαση στη λειτουργία προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή, γ) με τη χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας, δ) με τη χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή ή εξάλειψη δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας, ή ε) με τη χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή. Αν η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.

2. Όποιος κατασκευάζει, διαθέτει ή κατέχει πρόγραμμα ή σύστημα υπολογιστή που προορίζεται για τη διάπραξη του εγκλήματος της παραγράφου 1 τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο έτη και χρηματική ποινή. Απαλλάσσεται από κάθε ποινή όποιος καταστρέφει με δική του θέληση το παραπάνω πρόγραμμα ή σύστημα υπολογιστή πριν το χρησιμοποιήσει για τη διάπραξη του εγκλήματος της παραγράφου 1.

3. Αν η απάτη με υπολογιστή στρέφεται άμεσα κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. Η πράξη αυτή παραγράφεται μετά είκοσι έτη.

2.2.1. Ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της διάταξης σχετικά με την απάτη με υπολογιστή

Όπως ήδη έχει προαναφερθεί, η αρχή στις νομοθετικές προβλέψεις από τον Έλληνα νομοθέτη, σχετικά με το ηλεκτρονικό έγκλημα και ειδικότερα σε σχέση με το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή, έγινε με τον ν. 1805/1988 («Εκσυγχρονισμός του θεσμού του ποινικού μητρώου, τροποποίηση ποινικών διατάξεων και ρύθμιση άλλων σχετικών θεμάτων»), όπου προστέθηκε στον Ποινικό Κώδικα, μεταξύ άλλων, και η διάταξη του άρθρου 386Α ΠΚ («Όποιος, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, επηρεάζοντας τα στοιχεία υπολογιστή είτε με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος είτε με επέμβαση κατά την εφαρμογή του είτε με χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, τιμωρείται με τις ποινές του προηγούμενου άρθρου. Περιουσιακή βλάβη

υφίσταται και αν τα πρόσωπα που την υπέστησαν είναι άδηλα. Για την εκτίμηση του ύψους της ζημίας είναι αδιάφορο αν παθόντες είναι ένα ή περισσότερα πρόσωπα.»). Αυτό συνέβη, καθώς στο προϊσχύσαν δίκαιο, η πρόκληση σε άλλον περιουσιακής βλάβης μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν ήταν δυνατόν να θεωρηθεί ως απάτη και τούτο διότι η πρόκληση περιουσιακής βλάβης, που πραγματοποιείται με την επέμβαση του δράστη σε ένα σύστημα πληροφορικής δεν είναι δυνατόν να καλυφθεί από το άρθρο 386 ΠΚ¹¹⁸. Η διάταξη του άρθρου 386Α ΠΚ είναι σαφώς επηρεασμένη από την αντίστοιχη γερμανική διάταξη της απάτης διαμέσου υπολογιστή (§263a StGB: Computerbetrug), αλλά και ευθυγραμμισμένη με τους όρους στοιχειοθέτησης της απάτης του άρθρου 386 ΠΚ¹¹⁹. Την χρονική δε περίοδο, που ψηφίστηκε ο ν. 1805/1988, το κυρίαρχο φαινόμενο προσβολής της περιουσίας με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και σκοπό αποκόμισης περιουσιακού οφέλους συνίστατο στη χωρίς δικαίωμα χρήση κωδικών καρτών σε μηχανήματα αυτόματης ανάληψης χρημάτων. Το διαδίκτυο, όπως το γνωρίζουμε σήμερα, δεν είχε κάνει ακόμα την εμφάνισή του¹²⁰.

Στη συνέχεια, ο ν. 4411/2016, σε συμμόρφωση με τις επιταγές της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, εισήγαγε τις έννοιες των ψηφιακών δεδομένων και του πληροφοριακού συστήματος στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα στο άρθρο 13 περ. θ' και στ' ΠΚ αντίστοιχα και αναδιαμόρφωσε την τότε ισχύουσα διάταξη για το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή, ενσωματώνοντας τις παραπάνω έννοιες στην νομοτυπική μορφή του εγκλήματος και προσθέτοντας την περίπτωση της χωρίς δικαίωμα χρήσης δεδομένων¹²¹ («Όποιος, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, επηρεάζοντας το αποτέλεσμα της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων είτε με τη μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή είτε με χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων είτε με τη χωρίς δικαίωμα χρήση δεδομένων είτε με τη χωρίς δικαίωμα παρέμβαση σε πληροφοριακό σύστημα, τιμωρείται με τις ποινές του προηγούμενου άρθρου. Περιουσιακή βλάβη υφίσταται

---

¹¹⁸ Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 332.

¹¹⁹ Α. Παπαδαμάκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα, 2000, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 182-183.

¹²⁰ Γ. Νούσκαλης, Απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή (Η/Υ): Το παρελθόν και το μέλλον του άρθρου 386Α ΠΚ, ιδίως υπό το πρίσμα των εξελίξεων στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠοινΔικ 2/2003, σελ. 178.

¹²¹ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4411/2016, σελ. 6, όπου αναφέρεται επί λέξει ότι «Σύμφωνα με τη νέα διάταξη περιλαμβάνεται πλέον ρητά στις περιπτώσεις απάτης με υπολογιστή και η χρήση (ορθών) δεδομένων που γίνεται χωρίς δικαίωμα, όπως π.χ. στην περίπτωση του δράστη που έχει αποκτήσει παράνομα το όνομα χρήστη και τον κωδικό χρήσης του δικαιούχου.».

και αν τα πρόσωπα που την υπέστησαν είναι άδηλα. Για την εκτίμηση του ύψους της ζημίας είναι αδιάφορο αν οι παθόντες είναι ένα ή περισσότερα άτομα».).

Με τον νέο Ποινικό Κώδικα (ν. 4619/2019) τροποποιήθηκε για τελευταία φορά η διάταξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή, λαμβάνοντας σήμερα τη μορφή, που αποτυπώθηκε παραπάνω. Με την τροποποίηση αυτή προστέθηκαν δύο νέοι τρόποι τέλεσης και διευρύνθηκε το αξιόποιο του συγκεκριμένου εγκλήματος, αφού, σύμφωνα με την δεύτερη παράγραφο του άρθρου, τιμωρείται πλέον και όποιος έχει στην κατοχή του πρόγραμμα ή σύστημα υπολογιστή, προοριζόμενο για την τέλεση του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή (όπως είναι, για παράδειγμα, ένα πρόγραμμα υπολογιστικής διείσδυσης – Hacking). Επιπλέον δε τούτων, προστέθηκε και τρίτη παράγραφος, όπως και σε άλλα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, σχετικά με την απάτη σε βάρος του Δημοσίου¹²².

2.2.2. Το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό

Εκ της γραμματικής διατύπωσης του άρθρου 386Α ΠΚ φαίνεται πως, όπως και στο άρθρο 386 ΠΚ, το έννομο αγαθό, που προσβάλλει η περιγραφόμενη εγκληματική συμπεριφορά, είναι αυτό της περιουσίας. Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί και απόψεις που μιλούν για προστασία, δευτερευόντως ή επικουρικώς, και άλλων έννομων αγαθών, όπως τα «συστήματα συναλλαγών χωρίς μετρητά χρήματα» ή «η εμπιστοσύνη στην ασφάλεια και αξιοπιστία της μεταφοράς κεφαλαίων μέσω της επεξεργασίας δεδομένων». Οι απόψεις, όμως, αυτές ουδέποτε βρήκαν ισχυρό έρεισμα στην πράξη, με αποτέλεσμα η άποψη που φαίνεται να επικρατεί να δέχεται ότι στην απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή το μοναδικό προσβαλλόμενο έννομο αγαθό είναι η περιουσία και ότι η απάτη με υπολογιστή δομήθηκε ως έγκλημα κατ' αντιστοιχία με την απάτη του άρθρου 386 ΠΚ¹²³.

Όσα ειπώθηκαν περί του εννόμου αγαθού της περιουσίας και περιουσιακής βλάβης στο κεφάλαιο της απάτης μέσω υπολογιστή (Κεφάλαιο 2.1.1.) ισχύουν και για το παρόν κεφάλαιο περί απάτης με υπολογιστή. Υπάρχουν, όμως, σημαντικές διαφορές όσον αφορά στον τρόπο και τα μέσα τέλεσης των δύο εγκλημάτων, κατά τα κάτωθι ειδικότερα διαλαμβανόμενα.

---

¹²² Βλ. Α. Χαραλαμπίκη, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, 2^η έκδοση, 2020, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 334.

¹²³ Βλ. Γ. Νούσκαλη, ό.π., σελ. 180.

2.2.3. Αντικειμενική υπόσταση

Ως παρέκκλιση από τα στοιχεία της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης της κοινής απάτης, η απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386Α§1 ΠΚ) αποτελεί ένα ιδιώνυμο, υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα. Είναι και αυτό ένα έγκλημα κοινό, αφού, κατά τη διατύπωση της νομοτυπικής μορφής του, δράστης μπορεί να είναι ο οποιοσδήποτε. Αντικείμενο προσβολής του εν λόγω εγκλήματος είναι, όπως προαναφέρθηκε, η περιουσία του εκάστοτε θύματος, μόνο που, σε αντίθεση με την κοινή απάτη, δεν υπάρχει η εξαπάτηση/παραπλάνηση ενός φυσικού προσώπου, αλλά ο επηρεασμός του αποτελέσματος μίας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων υπολογιστή. Για την εκτίμηση του ύψους της ζημίας είναι αδιάφορο αν παθόντες είναι ένα ή περισσότερα πρόσωπα.

Για την κατάφαση της απάτης με υπολογιστή θα πρέπει, επίσης, να αποδεικνύεται η *οικονομική αντιστοιχία οφέλους και βλάβης*. Έτσι μία «δολιοφθορά» σε υπολογιστή (κατασκευή προγράμματος με περιεχόμενο την εντολή εξάλειψης στοιχείων που εισάγονται για επεξεργασία), προκειμένου να βλαφθεί η περιουσία εταιρείας και να εξοικονομήσει ο δράστης αμοιβή από άλλη ανταγωνιστική εταιρεία, δεν μπορεί να συνιστά απάτη με υπολογιστή, ακριβώς γιατί λείπει η αναφερθείσα αντιστοιχία¹²⁴.

Στο άρθρο 386Α§1 ΠΚ περιγράφονται περιοριστικώς πέντε τρόποι τέλεσης του εγκλήματος. Άμεσο αποτέλεσμα της εγκληματικής συμπεριφοράς του δράστη αποτελεί ο "επηρεασμός" των στοιχείων του υπολογιστή¹²⁵ (κατ' αντιστοιχία προς την "πλάνη" της κοινής απάτης), η έναρξη του οποίου συνιστά αρχή εκτέλεσης του εγκλήματος και ο οποίος με τη σειρά του πρέπει να οδηγήσει άμεσα στη βλάβη ξένης περιουσίας, προς όφελος του δράστη ή τρίτου¹²⁶. Οι πέντε τρόποι τέλεσης του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή έχουν αναλυτικά ως εξής:

2.2.3.1. Η μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή

---

¹²⁴ Α. Παπαδομάκη, ό.π., σελ. 186.

¹²⁵ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386Α νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π., όπου επηρεασμό, ειδικότερα και πέρα των αναγραφόμενων περιπτώσεων στο άρθρο 386Α§1 ΠΚ, συνιστά και οποιαδήποτε χωρίς δικαίωμα επεξεργασία δεδομένων του υπολογιστή, που οδηγεί σε αποτέλεσμα διαφορετικό, από εκείνο που προσδοκάται με τη νόμιμη χρήση, όπως η περίπτωση που αναφέρεται διεθνώς υπό τον όρο «skimming».

¹²⁶ ΑΠ 1087/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Ο πρώτος τρόπος τέλεσης αφορά στη **μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή**. «Πρόγραμμα υπολογιστή» είναι μια συγκεκριμένη ακολουθία εντολών, τις οποίες πρέπει να εκτελέσει ένας υπολογιστής για να παραγάγει το επιθυμητό για το χρήστη αποτέλεσμα. Στους σύγχρονους υπολογιστές το πρόγραμμα εγγράφεται σε κάποιο αποθηκευτικό μέσο προσβάσιμο από τον υπολογιστή. Ο υπολογιστής "διαβάζει" από εκεί μία εντολή, την εκτελεί και επανέρχεται διαβάζοντας την επόμενη κ.ο.κ.. Η περιοχή αποθήκευσης μπορεί, επίσης, να περιέχει τα δεδομένα, τα οποία κάποια ή κάποιες από τις εντολές οφείλει να επεξεργαστεί. Η εκτέλεση ενός προγράμματος από τον υπολογιστή συνηθίζεται να ονομάζεται "τρέξιμο" (run)¹²⁷. Στην περίπτωση του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι το λογισμικό, που υπάρχει στα ATM για την ανάληψη/κατάθεση μετρητών ή το λογισμικό διαδικτυακής διαχείρισης τραπεζικού λογαριασμού (internet banking), που υπάρχει σε έξυπνες συσκευές, όπως τα smartphones.

Ως **μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή** νοείται η χειραγώγηση του προγράμματος, που γίνεται από την αρχή ή μεταγενέστερα και έχει ως αποτέλεσμα τη μη ορθή επεξεργασία των εισαγόμενων δεδομένων του υπολογιστή¹²⁸. Η διαμόρφωση του προγράμματος, ειδικότερα, θεωρείται «μη ορθή», όταν τα αποτελέσματα, που προκύπτουν από την εφαρμογή του έρχονται σε αντίθεση με μία νόμιμη κατάσταση ή όταν το πρόγραμμα είναι πρόσφορο να επιφέρει περιουσιακή βλάβη¹²⁹. Η δε ορθότητα της διαμόρφωσης του προγράμματος καθορίζεται από τη βούληση του χειριστή ή ιδιοκτήτη του εκάστοτε ηλεκτρονικού υπολογιστή, που χρησιμοποιείται.

2.2.3.2. Η χωρίς δικαίωμα παρέμβαση στη λειτουργία προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή

Όταν γίνεται λόγος για «**χωρίς δικαίωμα παρέμβαση**», εννοείται η χρήση ενός συστήματος υπολογιστή χωρίς την προηγούμενη άδεια, εξουσιοδότηση ή συγκατάθεση του ιδιοκτήτη ή κατόχου του ηλεκτρονικού υπολογιστή ή του προγράμματος. Ως επέμβαση κατά την εφαρμογή του προγράμματος νοείται κάθε πράξη του δράστη, που επηρεάζει τη διαδικασία επεξεργασίας των δεδομένων από το πληκτρολόγιο ή τα

---

¹²⁷ Ιστότοπος: https://el.wikipedia.org/wiki/Πρόγραμμα_υπολογιστή

¹²⁸ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386Α νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π..

¹²⁹ Γ. Νούσκαλης, ό.π., σελ. 180.

μηχανικά μέρη του υπολογιστή, που επηρεάζουν το πρόγραμμα¹³⁰. Η έννοια του «συστήματος υπολογιστή» αναφέρεται στο άρθρο 1 στοιχ. α' της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο («*“σύστημα υπολογιστή” σημαίνει μία συσκευή ή ένα σύνολο διασυνδεδεμένων ή σχετιζόμενων συσκευών, μία ή περισσότερες από τις οποίες πραγματοποιεί αυτόματη επεξεργασία δεδομένων βάσει ενός προγράμματος.*»), αλλά δεν αναφέρεται στους ορισμούς του άρθρου 13 ΠΚ, είναι, όμως, αυτονόητο, ότι έχει την ίδια εννοιολογική σημασία με την έννοια του «πληροφοριακού συστήματος» (άρθρο 13 στοιχ. στ' ΠΚ), όπως αυτή παρατέθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

2.2.3.3. Η χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας

Έχει ήδη προαναφερθεί ότι ως δεδομένο υπολογιστή (ή ψηφιακά δεδομένα κατ' άρθρο 13 στοιχ. θ' ΠΚ) νοείται *«η παρουσίαση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα, συμπεριλαμβανομένου προγράμματος που παρέχει τη δυνατότητα στο πληροφοριακό σύστημα να εκτελέσει μια λειτουργία»*. Λαμβάνοντας υπόψη ότι, τα δεδομένα υπολογιστή αφορούν, μεταξύ άλλων, στην παρουσίαση γεγονότων, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο συγκεκριμένος τρόπος τέλεσης του εγκλήματος ομοιάζει με τους τρόπους τέλεσης του εγκλήματος της κοινής απάτης του 386 ΠΚ, ήτοι την παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών, την αθέμιτη απόκρυψη αληθινών γεγονότων και την παρασιώπηση αληθινών γεγονότων. Τούτο διότι, αφενός η «χρήση μη ορθών δεδομένων υπολογιστή» ευλόγως αντιστοιχεί με την παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών, δοθέντος ότι ως **«μη ορθό δεδομένο»** θεωρείται αυτό που είναι ψευδές και αφετέρου η «χρήση ελλιπών δεδομένων υπολογιστή» προφανώς αντιστοιχεί με την αθέμιτη απόκρυψη αληθινών γεγονότων και την παρασιώπηση αληθινών γεγονότων, αφού ως **«ελλιπή»** μπορούν να χαρακτηριστούν τα δεδομένα που αποδίδουν ένα τμήμα της κρίσιμης πραγματικότητας στην οποία αναφέρονται¹³¹, όπως ακριβώς όταν ο δράστης της κοινής απάτης αποκρύπτει ή σιωπάζει στην αποκάλυψη της αλήθειας. Στις περιπτώσεις αυτές, η παρεμβολή κάποιου φυσικού προσώπου, που απλώς παραλαμβάνει χωρίς έλεγχο τα δεδομένα, δεν αποκλείει τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή, αφού αυτό δεν παραπλανάται,

¹³⁰ Βλ. ερμηνεία άρθρου 386Α νΠΚ στον Κ. Φράγκο, ό.π..

¹³¹ Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 188.

ούτε αποτελεί εμπόδιο, που πρέπει να παρακαμφθεί. **Αν, βέβαια, τα στοιχεία ελέγχονται σε κάποια φάση της επεξεργασίας τους πριν από την περιουσιακή διάθεση από φυσικό πρόσωπο, το οποίο και παραπλανάται, στοιχειοθετείται κοινή απάτη**¹³².

Το εν λόγω στοιχείο του άρθρου 386Α§1 ΠΚ θέτει ως ιδιαίζουσα περίπτωση τα «**δεδομένα αναγνώρισης ταυτότητας**». Για την σύνθεση ενός ορισμού είναι δυνατόν να γίνει ένας συνδυασμός της έννοιας των «*ψηφιακών δεδομένων*» του άρθρου 13 στοιχ. θ' ΠΚ, όπως παρατέθηκε ανωτέρω, με τη διάταξη του άρθρου 4 αριθ. 1 του ΓΚΠΔ («*δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα*»: *κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»): το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου.*). Με τον τρόπο αυτό, ως «**δεδομένα αναγνώρισης ταυτότητας**», στην προκειμένη περίπτωση, θα μπορούσαμε να ορίσουμε κάθε ψηφιακό δεδομένο, το οποίο είναι δεκτικό επεξεργασίας από έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή ή πρόγραμμα και παρουσιάζει συγκεκριμένα γεγονότα, ήτοι πληροφορίες, δια των οποίων πραγματοποιείται η ταυτοποίηση ενός φυσικού προσώπου.

2.2.3.4. Η χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή ή εξάλειψη δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας

Κατ' επιταγή του άρθρου 8 στοιχ. α' της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, ο ποινικός νομοθέτης, με τον ν. 4619/2019, ενέταξε στη νομοτυπική μορφή του άρθρου 386Α ΠΚ και τον τρόπο της «χωρίς δικαίωμα εισαγωγής, αλλοίωσης, διαγραφής ή εξάλειψης δεδομένων υπολογιστή». Ως «**αλλοίωση δεδομένων**» νοείται η τροποποίηση των ήδη αποθηκευμένων στον υπολογιστή δεδομένων με τη χρήση ενός κακόβουλου προγράμματος από τον δράστη, ενός προγράμματος, δηλαδή, που αποτελεί κύριο παράγοντα στην διεκπεραίωση της εκάστοτε υπολογιστικής διείσδυσης¹³³.

¹³² Χρ. Μυλωνόπουλος, ό.π., σελ. 551.

¹³³ Βλ. και Π. Φιλόπουλο, ό.π., σελ. 182.

Η διαφορά δε μεταξύ των πράξεων της διαγραφής και της εξάλειψης συνίσταται στο ότι η διαγραφή δεδομένων είναι δυνατή χωρίς τη χρήση κακόβουλου λογισμικού, καθώς αυτό είναι τεχνικά επιτρεπτό και επιτεύξιμο από το σύστημα υπολογιστή, στο οποίο διεισδύει συνήθως ο δράστης, ενώ η εξάλειψη δεδομένων είναι η απώλεια των δεδομένων από τον αποθηκευτικό χώρο του ηλεκτρονικού υπολογιστή με τη χρήση ενός κακόβουλου λογισμικού (malware).

2.2.3.5. Η χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων

Ο τελευταίος τρόπος τέλεσης του εγκλήματος του άρθρου 386Α§1 ΠΚ αποτελεί, όπως και ο αμέσως προηγούμενος τρόπος, μία νέα διάταξη, που εισήχθη με τον νΠΚ (ν. 4619/2019). Η εισαγωγή της εν λόγω διάταξης στον ελληνικό ΠΚ ήταν άκρως σημαντική, αφού, ως προελέχθη, η ψηφιοποίηση του χρήματος και η ταχύτητα με την οποία διενεργούνται οι συναλλαγές μέσω του διαδικτύου, οδήγησε πολλούς επίδοξους δράστες στην τέλεση της απάτης με υπολογιστή, με αποτέλεσμα αντικείμενο της προσβολής του εν λόγω εγκλήματος επί το πλείστον να μην είναι τα μετρητά, αλλά το «ψηφιακό» ή «ηλεκτρονικό χρήμα». Στην πράξη, συνήθης μορφή εκδήλωσης αυτής της έκφρασης του αδικήματος της απάτης με υπολογιστή συνιστά η χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση του λογισμικού internet banking για τη μεταφορά χρημάτων σε τραπεζικούς λογαριασμούς του δράστη.

Ως «ηλεκτρονικό χρήμα», σύμφωνα με την Οδηγία 2009/110/EK¹³⁴, «*νοείται οιαδήποτε αποθηκευμένη σε ηλεκτρονικό, μεταξύ άλλων και μαγνητικό υπόθεμα νομισματική αξία αντιπροσωπευόμενη από απαίτηση έναντι του εκδότη ηλεκτρονικού χρήματος, έχει εκδοθεί κατόπιν παραλαβής χρηματικού ποσού για τον σκοπό της πραγματοποίησης πράξεων πληρωμών όπως ορίζονται στο άρθρο 4 σημείο 5) της οδηγίας 2007/64/EK¹³⁵ και η οποία γίνεται δεκτή από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα πέραν του*

---

¹³⁴ Βλ. το κείμενο της Οδηγίας 2009/110/EK για την ανάληψη, άσκηση και προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος, την τροποποίηση των οδηγιών 2005/60/EK και 2006/48/EK και την κατάργηση της οδηγίας 2000/46/EK, στον κάτωθι ιστότοπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1599221463311&uri=CELEX:32009L0110>

¹³⁵ Άρθρο 4 σημείο 5 της κατηργημένης από 12.1.2018 Οδηγίας 2007/64/EK: ««πράξη πληρωμής»: η ενέργεια, στην οποία προβαίνει ο πληρωτής ή ο δικαιούχος, και συνίσταται στη διάθεση, μεταβίβαση ή ανάληψη χρηματικών ποσών, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε υποκείμενη υποχρέωση μεταξύ πληρωτή και δικαιούχου».

εκδότη»¹³⁶. Εξίσου σημαντική και σχετική, τόσο με το «ηλεκτρονικό χρήμα» καθεαυτό, όσο και με το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή, είναι η Οδηγία 2019/713/ΕΕ, για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου¹³⁷, σύμφωνα με την οποία *«Η απόφαση-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου είναι ανάγκη να επικαιροποιηθεί και να συμπληρωθεί, έτσι ώστε να συμπεριλάβει επιπλέον διατάξεις σχετικές με αδικήματα, ιδίως όσον αφορά τη σχετική με υπολογιστές απάτη, και σχετικές με ποινές, την πρόληψη, τη συνδρομή των θυμάτων και τη διασυνοριακή συνεργασία.»*¹³⁸. Η εν λόγω Οδηγία κρίνεται αποφασιστικής σημασίας για την αντιμετώπιση θεμάτων, που προκύπτουν από το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή και αναμένεται η ενσωμάτωσή της στην ελληνική έννομη τάξη και τούτο διότι με αυτήν εισήχθησαν στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη οι έννοιες των «μέσων πληρωμής πλην των μετρητών» και «εικονικού νομίσματος», οι οποίες είναι σχετικές με την απάτη στις ηλεκτρονικές συναλλαγές και πιο επίκαιρες από ποτέ. Είναι δε ευνόητο ότι η λήψη ειδικών και αναγκαίων μέτρων από τα κράτη μέλη για την πρόληψη και καταστολή των εγκλημάτων απάτης, στις περιπτώσεις αυτές, αποτελεί επιτακτική ανάγκη, δοθέντος μάλιστα ότι *«Η απάτη και η πλαστογραφία μέσω πληρωμής πλην των μετρητών ενδέχεται να έχουν σοβαρές οικονομικές και μη οικονομικές συνέπειες για τα θύματα τους. Όταν η απάτη αυτή διαπράττεται, για παράδειγμα, με την κλοπή ταυτότητας, οι συνέπειές της συχνά επιδεινώνονται λόγω της δυσφήμισης και της επαγγελματικής ζημίας, της υποβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας ενός ατόμου και της σοβαρής ηθικής βλάβης. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν μέτρα συνδρομής, στήριξης και προστασίας, με στόχο τον μετριασμό αυτών των συνεπειών.»*¹³⁹.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την παραπάνω Οδηγία, ως «μέσο πληρωμής πλην των μετρητών» νοείται ο *«άυλος ή υλικός προστατευμένος μηχανισμός, αντικείμενο ή αρχείο, ή συνδυασμός τους, εκτός από το νόμιμο νόμισμα, ο οποίος επιτρέπει, μόνος του ή σε συνδυασμό με διαδικασία ή σειρά διαδικασιών, στον κάτοχο ή στον χρήστη του να μεταφέρει χρήματα ή νομισματική αξία, μεταξύ άλλων μέσω ψηφιακών μέσων συναλλαγής»*¹⁴⁰, ως «ψηφιακό μέσο συναλλαγής» νοείται *«κάθε μορφή ηλεκτρονικού χρήματος όπως ορίζεται*

¹³⁶ Άρθρο 2 αριθ. 2 της Οδηγίας 2009/110/ΕΚ.

¹³⁷ Βλ. το κείμενο της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ, για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου, στον κάτωθι ιστότοπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1599222203350&uri=CELEX:32019L0713>

¹³⁸ Αιτιολογική Σκέψη υπ' αριθ. 3 της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ.

¹³⁹ Αιτιολογική Σκέψη υπ' αριθ. 31 της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ.

¹⁴⁰ Άρθρο 2 στοιχ. α' της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ.

στο άρθρο 2 σημείο 2 της οδηγίας 2009/110/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ή εικονικό νόμισμα»¹⁴¹, ενώ ως «εικονικό νόμισμα» νοείται η «ψηφιακή αναπαράσταση αξίας η οποία δεν εκδίδεται από κεντρική τράπεζα ή δημόσια αρχή ούτε έχει την εγγύησή τους, δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με νομίμως κυκλοφορούν νόμισμα και δεν διαθέτει το νομικό καθεστώς νομίσματος ή χρήματος, όμως γίνεται αποδεκτή από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ως μέσο συναλλαγής, και η οποία μπορεί να μεταφέρεται, να αποθηκεύεται και να διακινείται ηλεκτρονικά»¹⁴². Υπό αυτήν την έννοια, πλέον και τα «κρυπτονομίσματα», όπως το ευρέως διαδεδομένο «bitcoin» ή το ολοένα και δημοφιλέστερο «ethereum»¹⁴³, υπάγονται στην έννοια του «εικονικού νομίσματος» και τυγχάνουν προστασίας σε περίπτωση εγκληματικών ενεργειών, που τα στοχεύουν. Τέλος, βάσει της ίδιας ως άνω Οδηγίας, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, που είναι θύματα των ανωτέρω εγκληματικών ενεργειών, έχουν τα δικαιώματα, που προβλέπονται στην Οδηγία 2012/29/ΕΕ¹⁴⁴ (όπως το δικαίωμα του θύματος για υποβολή καταγγελίας ή λήψη πληροφοριών).

2.2.3.6. Η κατασκευή, διάθεση ή κατοχή προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή που προορίζεται για τη διάπραξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή

Με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 386Α ΠΚ, εισάγεται μία καινοτόμος πρόβλεψη για το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή και αφορά στην κατασκευή, διάθεση ή κατοχή προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή, που προορίζεται για τη διάπραξη του ανωτέρω εγκλήματος. Μέχρι πρότινος, στον ελληνικό ΠΚ η μόνη σχετική ποινική κύρωση για την κατοχή ή διάθεση λογισμικού ή συστήματος υπολογιστή, υπήρχε στο άρθρο 292Γ ΠΚ, που αφορά σε λογισμικά ή συσκευές, που προορίζονται για τη διάπραξη των εγκλημάτων κατά της λειτουργίας πληροφοριακών συστημάτων εν γένει.

Ο ποινικός νομοθέτης, λαμβάνοντας, προφανώς, υπόψη του διεθνή και ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα (όπως την προαναφερθείσα Οδηγία 2019/713/ΕΕ, για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών),

¹⁴¹ Άρθρο 2 στοιχ. γ' της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ.

¹⁴² Άρθρο 2 στοιχ. δ' της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ.

¹⁴³ Βλ. αναλυτικά την κατάταξη και ισοτιμία των «κρυπτονομισμάτων» σε παγκόσμια κλίμακα, στον κάτωθι ιστότοπο: <https://coinmarketcap.com/>

¹⁴⁴ Βλ. Αιτιολογική σκέψη υπ' αριθ. 33 και 34 της Οδηγίας 2019/713/ΕΕ.

πρόσθεσε τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 386Α ΠΚ, διευρύνοντας το αξιόποινο του εν λόγω εγκλήματος, το οποίο καταλαμβάνει πλέον και τις προπαρασκευαστικές πράξεις της κατασκευής, διάθεσης ή κατοχής προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή. Η παραπάνω διάταξη συνιστά και μία επιπλέον διαφορά του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή από το έγκλημα της απάτης μέσω υπολογιστή, αφού στο τελευταίο οι προπαρασκευαστικές της εγκληματικής ενέργειας πράξεις, ως προελέχθη, δεν τιμωρούνται. Τούτο διότι, οι προπαρασκευαστικές πράξεις στο αδίκημα της απάτης με υπολογιστή, υπό την ανωτέρω έννοια, έχουν ως μοναδικό σκοπό τη διάπραξη του εγκλήματος, ενώ οι συνήθεις πράξεις προλείανσης του εδάφους στο αδίκημα της απάτης μέσω υπολογιστή δε συνιστούν σε καμία περίπτωση αξιόποινη συμπεριφορά. Κατά συνέπεια, η επιλογή του νομοθέτη για τον ποινικό κολασμό των προπαρασκευαστικών της απάτης με υπολογιστή πράξεων κρίνεται λογική και σωστή.

2.2.4. Υποκειμενική υπόσταση

Όπως στο αδίκημα της απάτης μέσω υπολογιστή, έτσι και στο αδίκημα της απάτης με υπολογιστή, για την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος αρκεί δόλος¹⁴⁵ ως προς όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασής του, χωρίς να απαιτείται ειδικότερα (όπως στην κοινή απάτη) γνώση του δράστη για την αναλήθεια των στοιχείων, που χρησιμοποιεί. Η απάτη με υπολογιστή αποτελεί περαιτέρω έγκλημα σκοπού (υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης), διότι ο δράστης πρέπει να έχει σκοπό παράνομο περιουσιακού οφέλους για τον εαυτό του ή τρίτον¹⁴⁶. Ως εκ τούτου, η διάταξη του 386Α§1 ΠΚ δεν εφαρμόζεται, όταν ο δράστης βλάπτει ξένη περιουσία με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος ή επηρεάζοντας τα στοιχεία ηλεκτρονικού υπολογιστή, αλλά δεν συντρέχει ο σκοπός να προσπορίσει στον εαυτό του ή τρίτο παράνομο περιουσιακό όφελος¹⁴⁷.

Η ύπαρξη του δόλου δεν είναι κατ' αρχήν αναγκαίο να αιτιολογείται στην εκάστοτε ποινική απόφαση ιδιαίτερος, διότι ενυπάρχει στη θέληση παραγωγής των πραγματικών περιστατικών, που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και εξυπακούεται ότι υπάρχει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση από την πραγμάτωση των περιστατικών αυτών, εκτός αν ο νόμος αξιώνει πρόσθετα στοιχεία για

---

¹⁴⁵ Αρκεί και ο ενδεχόμενος δόλος, *Κ. Φράγκος*, Ερμηνεία άρθρου 386Α νΠΚ, ό.π..

¹⁴⁶ ΑΠ 1087/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁴⁷ Βλ. *Ι. Ιγγλεζάκη*, ό.π., σελ. 332-335.

το αξιόποιο, όπως η γνώση ορισμένου περιστατικού ή σκοπός επελεύσεως ορισμένου πρόσθετου αποτελέσματος¹⁴⁸.

Τέλος, καθίσταται, εκ των ανωτέρω και ελλείπει σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης, προφανές ότι, το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή από αμέλεια δε νοείται (*nullum crimen nulla poena sine lege*).

2.2.5. Απόπειρα

Για την ουσιαστική αποπεράτωση του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή, χρειάζεται ο δράστης να έχει αποκομίσει το περιουσιακό όφελος, στο οποίο αποσκοπεί (όπως και στην κοινή απάτη). Κατά συνέπεια, ο δράστης που εκκίνησε τη διαδικασία για τον επηρεασμό των δεδομένων ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, πλην όμως δεν κατόρθωσε να αποκομίσει το παράνομο περιουσιακό όφελος, στο οποίο αποσκοπούσε, δεν ολοκλήρωσε το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή, το οποίο παραμένει στο στάδιο της απόπειρας. Δεν συντρέχει απόπειρα απάτης με υπολογιστή, αν η χρησιμοποίηση των μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων δεν έλαβε τη μορφή της αρχής εκτέλεσης¹⁴⁹.

Υπό το καθεστώς του παλαιού ΠΚ, η νομοτυπική μορφή του 386Α ΠΚ δεν άφησε κανένα περιθώριο ποινικού κολασμού για τις προπαρασκευαστικές του εγκλήματος πράξεις. Όπως, όμως, προαναφέρθηκε, με τον νΠΚ προστέθηκε δεύτερη παράγραφος στο άρθρο 386Α ΠΚ, η οποία προβλέπει σχετικές ποινικές κυρώσεις για την κατασκευή, διάθεση ή κατοχή λογισμικών ή συστημάτων υπολογιστή, που προορίζονται για το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή, διευρύνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το αξιόποιο του εν λόγω αδικήματος και για τις ανωτέρω προπαρασκευαστικές πράξεις.

2.2.6. Συμμετοχή στο έγκλημα της απάτης με υπολογιστή

Στην απάτη με υπολογιστή είναι δυνατόν να υπάρξουν όλες οι μορφές συμμετοχής, που προβλέπονται στον ΠΚ.

---

¹⁴⁸ ΑΠ 131/2013 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁴⁹ Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 192.

Για να στοιχειοθετηθεί η απάτη με υπολογιστή κατά συναυτουργία ή, κατά διαφορετική διατύπωση, η απάτη με υπολογιστή από κοινού, πρέπει να υπάρχει αντικειμενικά σύμπραξη των συναυτουργών στην εκτέλεση της ίδιας πράξης και υποκειμενικά κοινός δόλος, όλων όσων συμπράττουν, δηλαδή ότι ο κάθε συναυτουργός θέλει ή αποδέχεται την πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης του διαπραττομένου εγκλήματος, γνωρίζοντας ότι και οι λοιποί συμμετοχοί πράττουν με δόλο τέλεσης του ίδιου εγκλήματος. Η σύμπραξη στην εκτέλεση μπορεί να συνίσταται ή στο ότι καθένας συναυτουργός πραγματώνει την εγκληματική υπόσταση του εγκλήματος ή στο ότι το έγκλημα πραγματώνεται με συγκλίνουσες επιμέρους πράξεις των συναυτουργών, ταυτόχρονες ή διαδοχικές, χωρίς να είναι απαραίτητο να αναφέρεται στην καταδικαστική απόφαση για την πληρότητα της αιτιολογίας οι επιμέρους υλικές πράξεις καθενός εξ αυτών¹⁵⁰.

Όσα αφορούν στην απλή και άμεση συνέργεια, στην εγκληματική οργάνωση, καθώς και στην ηθική αυτουργία, ισχύουν όσα ειπώθηκαν και στο αντίστοιχο κεφάλαιο της απάτης μέσω υπολογιστή (Κεφάλαιο 2.1.6.).

2.2.7. Συρροές

Πέραν των περιπτώσεων της υπεξαίρεσης και της πλαστογραφίας, που έχουν ήδη αναλυθεί στο κεφάλαιο της απάτης μέσω υπολογιστή, υπάρχουν κι άλλα αδικήματα, τα οποία, λόγω της φύσης τους, δημιουργούν ζητήματα συρροής με το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή. Η απάτη με υπολογιστή και η απάτη μέσω υπολογιστή τελούν μεταξύ τους σε σχέση αλληλοαποκλεισμού, αλλά για τη σχέση των εγκλημάτων αυτών θα γίνει λόγος σε ειδικότερο κεφάλαιο κατωτέρω, όπου θα αναλυθούν οι μεταξύ τους διαφορές και ομοιότητες.

Λόγω του ότι η επέμβαση σε δεδομένα υπολογιστή με τη χρήση σχετικού λογισμικού ή συστήματος υπολογιστή, όπως αναγράφεται στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 386Α§1 ΠΚ, πολλές φορές, μπορεί ταυτόχρονα να λαμβάνει χώρα και παρακώλυση ενός συστήματος πληροφοριών, τότε είναι φανερό ότι τίθεται και ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 292B ΠΚ. Στην περίπτωση αυτή, λόγω ετερότητας των

---

¹⁵⁰ ΑΠ 1087/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

προσβαλλόμενων έννομων αγαθών (περιουσία/ασφάλεια των τηλεπικοινωνιών και άλλων κοινωφελών εγκαταστάσεων), η λύση είναι αυτή της αληθινής συρροής. Εάν, όμως, η παρακώλυση του πληροφοριακού συστήματος αποτελεί το αναγκαίο μέσο για την τέλεση της απάτης με υπολογιστή, τότε η συρροή θα είναι φαινομενική κατ' ιδέαν, με το έγκλημα του 292B ΠΚ να απορροφάται. Η ίδια αντιμετώπιση χρήζει και στην περίπτωση του άρθρου 381Α του παλαιού ΠΚ, σχετικά με τη φθορά ηλεκτρονικών δεδομένων, το οποίο εισήχθη με τον ν. 4411/2016, κατ' επιταγή της προαναφερόμενης Οδηγίας 2013/40/ΕΕ. Το εν λόγω, όμως, άρθρο καταργήθηκε με τον νΠΚ.

Τέλος, άλλη συνήθης στην πράξη συρροή υφίσταται μεταξύ του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή και των εγκλημάτων, που αφορούν στην παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο ν. 2472/1997 είχε εισαχθεί στην ελληνική έννομη τάξη με σκοπό την προάσπιση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μέχρι που, αρχής γενομένης την 25^η Μαΐου 2018 και μέχρι σήμερα, πρωταγωνιστικό ρόλο στην επίτευξη του ανωτέρω στόχου διαδραματίζει ο Κανονισμός 2016/679/ΕΕ, μαζί με τον ελληνικό ν. 4624/2019, που εισήγαγε τα μέτρα εφαρμογής του άνω Κανονισμού. Η συνηθέστερη στην πράξη συρροή υφίσταται μεταξύ του άρθρου 386Α§1 ΠΚ και του άρθρου 22§§4¹⁵¹ και 6¹⁵² του ν. 2472/1997 (μη γνήσιο κυβερνο-έγκλημα). Η συρροή μεταξύ των εγκλημάτων αυτών, λόγω της ετερότητας των προσβαλλόμενων έννομων αγαθών (περιουσία/ιδιωτική ζωή – ιδιωτικότητα) είναι αληθινή¹⁵³. Με τον ν. 4624/2019, καταργήθηκε σχεδόν ολόκληρος ο ν. 2472/1997 (άρθρο 84 του ν. 4624/2019) και οι σχετικές ποινικές κυρώσεις προβλέπονται πλέον στο άρθρο 38§§1 και 4 του άνω νέου νόμου αντίστοιχα¹⁵⁴.

---

¹⁵¹ Άρθρο 22§4 ν. 2472/1997: «4. Όποιος χωρίς δικαίωμα επεμβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή λαμβάνει γνώση των δεδομένων αυτών ή τα αφαιρεί, αλλοιώνει, βλάπτει, καταστρέφει, επεξεργάζεται, μεταδίδει, ανακοινώνει, τα καθιστά προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα ή επιτρέπει στα πρόσωπα αυτά να λάβουν γνώση των εν λόγω δεδομένων ή τα εκμεταλλεύεται με οποιονδήποτε τρόπο, τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή και αν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλες διατάξεις.»

¹⁵² Άρθρο 22§6 ν. 2472/1997: «6. Αν ο υπαίτιος των πράξεων των παρ. 1 έως 5 του παρόντος άρθρου είχε σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, ή να βλάψει τρίτον, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον δύο εκατομμυρίων (2.000.000) δραχμών έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών.»

¹⁵³ Βλ. Α. Ζήση, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, 1999, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, τομ. 1/11. Συρροή εγκλημάτων. Απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386Α ΠΚ) – άρθρο 22§§4-6 ν. 2472/1997.

¹⁵⁴ Στο πλαίσιο των τηλεπικοινωνιών, αντίστοιχες ποινικές κυρώσεις προβλέπονται στο άρθρο 15§§1 και 3 του ν. 3471/2006. Λόγω της ετερότητας των έννομων αγαθών (περιουσία/απόρρητο των τηλεπικοινωνιών – προσωπικά δεδομένα), η συρροή είναι και σε αυτές τις περιπτώσεις αληθινή.

2.2.8. Απάτη με υπολογιστή και επέμβαση σε αρχείο

Κατόπιν της διερεύνησης των ζητημάτων συρροής μεταξύ του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή και των διατάξεων, που αφορούν στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί το ειδικότερο ζήτημα της επέμβασης σε αρχείο. Υπάρχουν πλείστες περιπτώσεις, στις οποίες ο δράστης, προκειμένου να λάβει τις πληροφορίες που χρειάζεται για την τέλεση του εγκλήματος της απάτης και την επίτευξη του παράνομου περιουσιακού οφέλους, χρειάζεται να αποκτήσει πρόσβαση, όχι σε ένα μεμονωμένο δεδομένο, αλλά σε ολόκληρο αρχείο δεδομένων. Το αρχείο αυτό μπορεί να π.χ. να το αντιγράψει ως έχει ή, αφού βρει τις πληροφορίες, που αναζητεί, να αντιγράψει συγκεκριμένα μόνο δεδομένα.

Ως «αρχείο» ορίζεται το σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία αποτελούν ή μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας, και τα οποία τηρούνται είτε από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο, κατά δε τη διατύπωση της παρ. 2 του άρθρου 18 του ν. 3471/2006, με την οποία αντικαταστάθηκε το εδάφιο αυτό, κατά την έννοια του νόμου νοείται ως "αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα" ("αρχείο"), κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσιτά με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια"¹⁵⁵. Ο ΓΚΠΔ χρησιμοποιεί εν προκειμένω τον όρο του «συστήματος αρχειοθέτησης» στο άρθρο 4 αριθ. 6¹⁵⁶. Τέτοιο αρχείο προσωπικών δεδομένων κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων αποτελούν και τα σύγχρονα "έξυπνα" τηλέφωνα, τα οποία διαθέτουν λογισμικά προγράμματα και στα οποία ο κάτοχος και ιδιοκτήτης τους καταχωρεί σε ξεχωριστά μικρότερα αρχεία τα προσωπικά δεδομένα του που αναφέρονται στις επαφές του, στις φωτογραφίες του, στα βίντεό του (ταινίες του), στα μηνύματα (mails) κ.λ.π., τα οποία αρχεία είναι διαρθρωμένα σε φακέλους και υποφακέλους, όπως και στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, δηλαδή τα αρχεία του σύγχρονου κινητού τηλεφώνου αποτελούν διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσιτά με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια και τα οποία μπορούν να τύχουν επεξεργασίας¹⁵⁷.

¹⁵⁵ ΑΠ 1372/2015 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2017, σελ. 341, ΑΠ 474/2016 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁵⁶ Άρθρο 4 αριθ. 6 ΓΚΠΔ: «σύστημα αρχειοθέτησης»: κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία είναι προσβάσιμα με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια, είτε το σύνολο αυτό είναι συγκεντρωμένο είτε αποκεντρωμένο είτε κατανεμημένο σε λειτουργική ή γεωγραφική βάση.

¹⁵⁷ ΑΠ 474/2016 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Το αδίκημα του άρθρου 22§4 του ν. 2472/1997 (νυν άρθρου 38§1 του ν. 4624/2019) είναι ένα υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα και μόνο στην πρώτη μορφή τέλεσης του τίθεται ως προϋπόθεση η πράξη της επέμβασης σε αρχείο. Στις υπόλοιπες μορφές τέλεσης δεν τίθεται ως προϋπόθεση να υφίσταται ή να έχει προηγηθεί επέμβαση σε αρχείο χωρίς δικαίωμα. Θα πρέπει, συνεπώς, να γίνεται καταρχήν διάκριση ανάμεσα στις νομοτυπικές μορφές τέλεσης του αδικήματος και στη συνέχεια να διερευνάται αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις συνδρομής της έννοιας "αρχείο". Για την αντικειμενική θεμελίωση του εν λόγω εγκλήματος, απαιτείται: α) ύπαρξη δεδομένων που περιλαμβάνεται σε "αρχείο", κατά τον ως άνω ορισμό και τα οποία (δεδομένα), σύμφωνα με το άρθρο 3§1 του ίδιου νόμου (πλέον σύμφωνα με το άρθρο 2§1 του ΓΚΠΔ), υπόκεινται ή μπορεί να υπόκεινται σε εν μέρει ή εν όλω αυτοματοποιημένη ή μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία και περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο [βεβαίως, όταν δεν υφίσταται αρχείο προσωπικών δεδομένων, δηλαδή διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που είναι προσिता με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια (άρθρο 2 περ. ε' του ν. 2472/1997) δεν στοιχειοθετείται το αδίκημα]. β) Υποκείμενο των δεδομένων, δηλαδή το φυσικό πρόσωπο, στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί και γ) να πρόκειται για δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως αυτά ορίζονται με τις πιο πάνω διατάξεις (και σύμφωνα με τις διατάξεις του ΓΚΠΔ). Έτσι, από το συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων προκύπτει ότι, δεν θεωρούνται δεδομένα οι πληροφορίες των οποίων κάνει κάποιος χρήση και οι οποίες περιήλθαν σε γνώση του, χωρίς να ανοίξει ή να ερευνήσει αυτός κάποιο αρχείο ή χωρίς να του τις έχει μεταδώσει τρίτος που επενέβη σε αρχείο, γιατί εκλείπει η προϋπόθεση του αρχείου ως στοιχείου της αντικειμενικής υποστάσεως. Τούτο συνάγεται, επίσης, ευθέως και από τη διατύπωση των διατάξεων του άρθρου 22§§4, 5 και 6 του ως άνω νόμου, με τις οποίες απειλούνται ποινικές κυρώσεις σε περίπτωση παράνομης επεμβάσεως σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή αυθαίρετης χρησιμοποίησεως του προϊόντος τέτοιας επεμβάσεως, όχι όμως και στην περίπτωση που δεν έχει γίνει τέτοια επέμβαση και ο φερόμενος ως δράστης γνωρίζει τα διαδιδόμενα από μόνος του, αφού στην περίπτωση αυτή δεν στοιχειοθετείται αντικειμενικώς το εν λόγω έγκλημα¹⁵⁸.

---

¹⁵⁸ ΑΠ 1372/2015 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2017, σελ. 341, ΑΠ 474/2016 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Καθίσταται εκ των ανωτέρω προφανές ότι, ζητήματα, που αφορούν στην επέμβαση σε αρχείο, με σκοπό την επίτευξη παράνομου περιουσιακού οφέλους, όπως θα μπορούσε να προκύψουν στην προαναφερόμενη πολύκροτη υπόθεση της VTech (όπου ο δράστης, κατόπιν επεμβάσεως στο αρχείο με τη χωρίς δικαίωμα χρήση ορθών δεδομένων υπολογιστή, θα μπορούσε να πουλήσει τα προσωπικά δεδομένα – απλά και ευαίσθητα – 4,8 εκατομμυρίων πελατών της εταιρείας στο dark web έναντι πολλών εκατομμυρίων δολαρίων), είναι μείζονος σημασίας και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής κατά την ποινική τους αντιμετώπιση, δοθέντος μάλιστα ότι στην σημερινή εποχή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης η ιδιωτικότητα και τα πάσης φύσεως προσωπικά δεδομένα δέχονται μία άνευ προηγουμένου τεχνολογική επίθεση.

2.2.9. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης με υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Έμπρακτη μετάνοια

Όπως και η κοινή απάτη, η απάτη με υπολογιστή στη βασική της μορφή αποτελεί *πλημμέλημα*, δοθέντος ότι τιμωρείται σωρευτικά με φυλάκιση (από 10 ημέρες μέχρι και 5 έτη) και χρηματική ποινή (μέχρι 360 ημερήσιες μονάδες, με το ύψος εκάστης μονάδας να ανέρχεται από 1,00 € μέχρι και 100,00 €), ανεξαρτήτως του τρόπου τέλεσής της, αφού ως υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα οι πέντε, περιοριστικώς αναφερόμενοι, τρόποι τέλεσής του μπορούν να εναλλαχθούν ή να σωρευτούν πάνω στο ίδιο υλικό αντικείμενο περιουσίας, όσο αυτό εκφράζει μια μονάδα του έννομου αγαθού της περιουσίας, κατά τα προαναφερόμενα.

Οι διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος αυτού είναι ταυτόσημες με εκείνες της κοινής απάτης. Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε: α) την διακεκριμένη μορφή του τελευταίου εδαφίου της πρώτης παραγράφου του άρθρου 386Α ΠΚ, όπου αν η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει το ποσό των 120.000,00 €, τότε το έγκλημα τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και χρηματική ποινή, β) την διακεκριμένη μορφή της τρίτης παραγράφου του ίδιου ως άνω άρθρου (μετά την κατάργηση του ν. 1608/1950), όπου αν η απάτη διαπράττεται εις βάρος του Δημοσίου και η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει τα 120.000,00 €, τότε η επαπειλούμενη ποινή είναι κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες.

Σε αντίθεση, όμως, με το άρθρο 386 ΠΚ, στην απάτη με υπολογιστή προβλέπονται δύο προνομιούχες μορφές του εγκλήματος. Η μία από αυτές είναι ήδη γνωστή από την κοινή απάτη και βρίσκεται στο άρθρο 377 ΠΚ, το οποίο αφορά σε απάτες μικρής απαξίας, όπου η επαπειλούμενη ποινή βρίσκεται στα προαναφερόμενα πλαίσια (διαζευκτικά - χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας), ενώ προβλέπεται απαλλαγή σε περίπτωση άμεσης ανάλωσης του αποκτηθέντος από ανάγκη, περίπτωση η οποία στην πράξη δεν φαίνεται να λαμβάνει χώρα στην περίπτωση της απάτης με υπολογιστή. Η δεύτερη προνομιούχος μορφή του εγκλήματος έχει ήδη αναφερθεί ανωτέρω και αφορά στην τέλεση των προπαρασκευαστικών του εγκλήματος πράξεων (άρθρο 386Α§2 ΠΚ). Πρόκειται μεν για διεύρυνση του μέχρι τότε αξιοποίνου (υπό το καθεστώς του παλαιού ΠΚ) του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή, αλλά δε θα ήταν λογικό σε καμία περίπτωση οι εν λόγω πράξεις να τιμωρούνταν αυστηρότερα από το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή στη βασική του μορφή, αφού στην τελευταία υφίσταται και επέλευση της σκοπούμενης περιουσιακής διάθεσης. Η επαπειλούμενη ποινή σε αυτήν την περίπτωση είναι σωρευτικά φυλάκιση έως δύο έτη και χρηματική ποινή. Προβλέπεται δε περίπτωση απαλλαγής του δράστη στην περίπτωση που καταστρέψει με δική του θέληση το πρόγραμμα ή σύστημα υπολογιστή, πριν το χρησιμοποιήσει για τη διάπραξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή.

Δυνάμει του νΠΚ, το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή διώκεται πλέον κατ' έγκληση (πλην της απάτης κατά του Ελληνικού Δημοσίου ή κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που διώκεται αυτεπαγγέλτως)¹⁵⁹, σε αντίθεση με το καθεστώς του παλαιού ΠΚ, όπου η δίωξη ήταν αυτεπάγγελτη. Περαιτέρω, όσον αφορά στην αντιμετώπιση της έμπρακτης μετάνοιας του δράστη, η δεύτερη και τρίτη παράγραφος του άρθρου 405 ΠΚ προβλέπει ότι το αξιόποιο εξαλείφεται αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση πριν από την πρώτη εξέτασή του ως υπόπτου ή κατηγορούμενου και μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου. Η μερική δε ικανοποίηση εξαλείφει το αξιόποιο κατά το αντίστοιχο μόνο μέρος. Για τις εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις ισχύει η ίδια νομοθετική ρύθμιση, που εφαρμόζεται και για το αδίκημα της κοινής απάτης, κατ' άρθρο 464 νΠΚ.

---

¹⁵⁹ Άρθρο 405§1 νΠΚ.

2.2.10. Διαχρονικό Δίκαιο

Όπως και στο έγκλημα της κοινής απάτης, έτσι και στο έγκλημα της απάτης με υπολογιστή του 386Α ΠΚ, για την επιλογή της εφαρμοστέας κάθε φορά διάταξης (είτε δηλαδή αυτής του προϊσχύσαντος ΠΚ, είτε αυτή του ισχύοντος νΠΚ), πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διατάξεις του άρθρου 7§1 της ΕΣΔΑ, του άρθρου 15 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ν. 2462/1997) και του άρθρου 2§1 νΠΚ. Εν προκειμένω, εφόσον σύμφωνα με το άρθρο 386Α του ισχύοντος νΠΚ, η πράξη της απάτης με υπολογιστή αποτελεί κατά βάση πλημμέλημα, προσλαμβάνει κακουργηματικό χαρακτήρα μόνον εάν η ζημιά που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000,00 €, που αποτελεί πλέον το ενιαίο ποσοτικό κριτήριο, στο οποίο στηρίζονται οι κακουργηματικές μορφές των εγκλημάτων κατά της περιουσίας. Η διάταξη αυτή είναι ευμενέστερη της αντίστοιχης του άρθρου 386Α του παλαιού ΠΚ, με βάση την οποία και κατά παραπομπή στις διατάξεις του άρθρου 386 (απάτη), η πράξη της απάτης με υπολογιστή αποτελούσε κακούργημα, τιμωρούμενο με κάθειρξη μέχρι 10 ετών, και στην περίπτωση της κατ' επάγγελμα ή συνήθεια τέλεσης της πράξης με συνολικό όφελος ή συνολική ζημιά άνω των 30.000,00 €¹⁶⁰.

2.2.11. Δικονομικά ζητήματα

2.2.11.1. Καθ' ύλην και κατά τόπον αρμοδιότητα

Η εκδίκαση του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή, δεδομένου ότι τιμωρείται στη βασική του μορφή αθροιστικά με φυλάκιση (10 ημέρες με 5 έτη) και χρηματική ποινή, ανήκει στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου (άρθρο 112 του νέου ΚΠΔ, εφεξής νΚΠΔ)¹⁶¹ του τόπου, «όπου τελέστηκε το έγκλημα ή όπου κατοικεί ή διαμένει προσωρινά ο κατηγορούμενος όταν αρχίζει η ποινική δίωξη»¹⁶², σύμφωνα με τις διακρίσεις, που έγιναν στο οικείο κεφάλαιο (κεφάλαιο 2.1.2.). Στην κακουργηματική της μορφή, η εκδίκαση της απάτης με υπολογιστή των άρθρων 386Α§1 εδ. β' και 386Α§3 ΠΚ, καθώς τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και χρηματική ποινή και με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή αντίστοιχα, άπτεται της αρμοδιότητας του Τριμελούς

¹⁶⁰ ΑΠ 562/2020 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 1726/2019 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶¹ Βλ. και Θ. Δαλακούρα, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, 2019, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 46.

¹⁶² Άρθρο 122 νΚΠΔ.

Εφετείου Κακουρηγημάτων κατ' άρθρο 111§1 νΚΠΔ. Αν, όμως, για τα κακουρηγήματα αυτά, έχει συνταχθεί πρακτικό συνδιαλλαγής ή διαπραγμάτευσης, σύμφωνα με όσα μνημονεύονται στο άρθρο 301 και 303 νΚΠΔ, τότε η εκδίκασή τους ανήκει στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Εφετείου Κακουρηγημάτων (άρθρο 110 περ. α' νΚΠΔ)¹⁶³. Τέλος, όσον αφορά στις προνομιούχες μορφές του εν λόγω εγκλήματος, η απάτη μικρής αξίας ως έγκλημα και οι προπαρασκευαστικές του εγκλήματος πράξεις, που αναφέρονται στο άρθρο 386Α§2 ΠΚ, οι οποίες τιμωρούνται με χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας και με φυλάκιση μέχρι 2 έτη και χρηματική ποινή αντίστοιχα, άπτονται της αρμοδιότητας του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου (άρθρο 115§1 νΚΠΔ)¹⁶⁴.

Όσα επισημάνθηκαν δε περί ποινικής συνδιαλλαγής (άρθρα 301 και 302 νΚΠΔ) και ποινικής διαπραγμάτευσης (άρθρο 303 νΚΠΔ) στο οικείο κεφάλαιο (κεφάλαιο 2.1.10.2.) σχετικά με την απάτη μέσω υπολογιστή, ισχύουν και για το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή.

2.3. Διαφορές – ομοιότητες απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή

Έχει ήδη γίνει λόγος αναλυτικά τόσο για το αδίκημα του άρθρου 386 ΠΚ, όσο και για το αδίκημα του άρθρου 386Α ΠΚ, δύο εγκλημάτων, δηλαδή, που στρέφονται αμφότερα κατά του έννομου αγαθού της περιουσίας. Τα εγκλήματα αυτά παρουσιάζουν μεταξύ τους αρκετές ομοιότητες, αλλά και ουσιώδεις διαφορές, χαρακτηριστικά για τα οποία πρέπει να γίνει οπωσδήποτε λόγος.

Από την αντιπαραβολή των σχετικών διατάξεων προκύπτει ότι, με την προσθήκη του άρθρου 386Α θεσπίζεται και νέα μορφή του εγκλήματος της απάτης, διαφορετικού από εκείνο του άρθρου 386, για την πλήρωση της αντικειμενικής υποστάσεως του οποίου απαιτείται η πρόκληση πλάνης σε φυσικό πρόσωπο, ένεκα της οποίας πείθεται τούτο και προβαίνει σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, από την οποία προκαλείται η βλάβη σε ξένη περιουσία. Το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή του άρθρου 386Α τελείται, όταν η περιουσιακή βλάβη επέρχεται, όχι με την παραπλάνηση ενός φυσικού προσώπου, που είναι αρμόδιο να λαμβάνει αποφάσεις ή να διενεργεί έλεγχο ή να εγκρίνει ή να χορηγεί

¹⁶³ Βλ και Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 41-42.

¹⁶⁴ Βλ και Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 50.

κλπ., αλλά αποκλειστικά και μόνο με τον επηρεασμό των στοιχείων του υπολογιστή, δηλαδή με την επέμβαση του δράστη κατά τον προγραμματισμό του συστήματος και την επεξεργασία των δεδομένων, σε οποιαδήποτε φάση της λειτουργίας του υπολογιστή. Έτσι δεν στοιχειοθετείται κοινή απάτη του άρθρου 386 ΠΚ, στην περίπτωση που ο δράστης επεμβαίνει ευθέως στην εξέλιξη του προγράμματος ή και στα μηχανικά μέρη του υπολογιστή και, με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος ή με την χρησιμοποίηση κατά τον προγραμματισμό του συστήματος μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων, προκαλεί αποτέλεσμα διαφορετικό από εκείνο, που θα προέκυπτε από την διαδικασία της επεξεργασίας των στοιχείων και έτσι βλάπτει ξένη περιουσία προς όφελος αυτού ή τρίτου¹⁶⁵. Όταν, όμως, χωρίς να γίνεται επέμβαση στη διαμόρφωση του προγράμματος ή στην εφαρμογή του, χρησιμοποιείται ο υπολογιστής ως μέσο ή όργανο με την πληκτρολόγηση αναληθών ποσών και παραπλανάται με τον τρόπο αυτό τρίτος που προβαίνει σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, η οποία επιφέρει την περιουσιακή βλάβη, τότε στοιχειοθετείται κοινή απάτη του άρθρου 386 ΠΚ και όχι απάτη με υπολογιστή του άρθρου 386Α¹⁶⁶. Ως εκ τούτου, το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή τελεί σε σχέση αλληλοαποκλεισμού με το έγκλημα της κοινής απάτης του 386 ΠΚ, ακόμα κι όταν η τελευταία τελείται μέσω υπολογιστή¹⁶⁷.

Έτσι, η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των δύο εγκλημάτων έγκειται στο ότι για την τέλεση της κοινής απάτης απαιτείται η παραπλάνηση ενός φυσικού προσώπου, ενώ για την τέλεση της απάτης με υπολογιστή απαιτείται η επέμβαση του δράστη σε δεδομένα ή σύστημα υπολογιστή.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, το έγκλημα της κοινής απάτης μέσω υπολογιστή μπορεί να τελεστεί μέσω spamming με e-mail, δια των οποίων το θύμα μπορεί να παραπλανηθεί από τον δράστη και να μεταφέρει στον τραπεζικό λογαριασμό του τελευταίου ένα σημαντικό χρηματικό ποσό, ενώ το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή τελείται όταν δεν υφίσταται παραπλάνηση φυσικού προσώπου, αλλά επέμβαση σε ηλεκτρονικά δεδομένα ή σύστημα υπολογιστή, όπως ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση της χωρίς δικαίωμα χρήσης μίας πιστωτικής/χρεωστικής κάρτας σε μηχανήμα αυτόματης ανάληψης μετρητών (ΑΤΜ) ή σε μηχανήμα αυτόματων συναλλαγών (POS).

---

¹⁶⁵ ΑΠ 1152/1999, ΠοινΧρ 2000, σελ. 597, ΕΤρΑξΧρΔ 2003, σελ. 621, ΑΠ 131/2013, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 813/2015, ΠοινΧρ 2017, σελ. 179, ΑΠ 367/2017, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁶ ΑΠ 1152/1999, ΑΠ 367/2017, ό.π..

¹⁶⁷ ΑΠ 1087/2019, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Περαιτέρω, με τον νΠΚ (ν. 4619/2019) διευρύνθηκε το αξιόποινο του άρθρου 386Α ΠΚ, όπως προαναφέρθηκε και πλέον συγκεκριμένες, προπαρασκευαστικές του εγκλήματος, πράξεις τιμωρούνται (άρθρο 386Α§2 ΠΚ). Πρόκειται για τις πράξεις κατασκευής, διάθεσης ή κατοχής προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή, που προορίζεται για την διάπραξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή. Παρόμοιες πράξεις, όμως, στην περίπτωση της κοινής απάτης, όπως η αγορά εξοπλισμού, συνδρομής σε πάροχο υπηρεσιών διαδικτύου, δημιουργίας λογαριασμού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου κλπ. δεν τιμωρούνται. Η παραπάνω επιλογή είναι λογικά και δικαιοπολιτικά ορθή, αφού οι προβλεπόμενες στην δεύτερη παράγραφο του άρθρου 386Α ΠΚ πράξεις οδηγούν μόνο στην διάπραξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή, ενώ οι προαναφερόμενες προπαρασκευαστικές πράξεις στην περίπτωση της κοινής απάτης δεν συνδέονται, ούτε καταλήγουν, πάντα σε αξιόποινη συμπεριφορά.

Από την άλλη, τα κοινά σημεία των δύο εγκλημάτων είναι ότι αμφότερα αποτελούν εγκλήματα αποτελέσματος, περιουσιακής διάθεσης (αυτοβλάβης) και είναι κοινά, μπορούν, δηλαδή, να τελεστούν από τον οποιονδήποτε. Και τα δύο εγκλήματα, περαιτέρω, αν και έχουν διαφορετικούς τρόπους τέλεσης, έχουν πανομοιότυπη υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση. Ο δράστης, δηλαδή, που προβαίνει στην τέλεσή τους, έχει σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε τρίτον παράνομο περιουσιακό όφελος. Για να τελεστούν, επίσης, τα δύο αυτά εγκλήματα χρειάζεται, όπως αναφέρεται στα οικεία κεφάλαια της παρούσης εργασίας, να υφίσταται η οικονομική αντιστοιχία μεταξύ του παράνομου περιουσιακού οφέλους και της προκληθείσας περιουσιακής βλάβης. Επιπλέον δε τούτων, αμφότερα τα εγκλήματα, στη βασική τους μορφή, διώκονται κατόπιν υποβολής σχετικής εγκλήσεως του θύματος, σύμφωνα με το άρθρο 405§1 νΠΚ. Τέλος, στο άρθρο 405§§2-3 νΠΚ εισήχθη μία κοινή ιδιαιτερότητα ως προς την ποινική αντιμετώπιση των δύο μορφών απάτης, η οποία συνίσταται στην εξάλειψη του αξιοποίνου, όταν ο δράστης, υπό τις προϋποθέσεις της παραπάνω διάταξης, ικανοποιήσει πλήρως τον ζημιωθέντα χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι το ηλεκτρονικό έγκλημα εν γένει έχει ξεκινήσει να ριζώνει στον πυρήνα του *modus operandi* των σύγχρονων δραστών. Οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές ανά τον κόσμο εξαρθρώνουν σπείρες εγκληματιών, οι οποίοι εκμεταλλευόμενοι τις αδυναμίες ενός προγράμματος ή υπολογιστή ή, ακόμα πιο απλά, χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο ή ένα σύστημα υπολογιστή ως μέσο, εκδηλώνουν αξιόποινες συμπεριφορές, που προσβάλλουν έναν μεγάλο κύκλο εννόμων αγαθών. Οι λόγοι για τους οποίους ένας επίδοξος δράστης καταφεύγει στο ηλεκτρονικό έγκλημα είναι αρκετοί και κυρίως οικονομικοί, όπως αναλύθηκε και ανωτέρω.

Συνήθεις δε περιπτώσεις, όπου λαμβάνουν χώρα και τα εξεταζόμενα στην παρούσα εργασία εγκλήματα, είναι οι κάτωθι:

3.1. Τα παγκόσμια φαινόμενα του «*phishing*» και «*pharming*»

Σε προηγούμενο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 2.1.11.) έγινε αναφορά στα γνωστά φαινόμενα του «*phishing*» και «*pharming*», ήτοι σε διαδικτυακές απάτες, οι οποίες υλοποιούνται κυρίως μέσω των «*spam e-mails*», δηλαδή πολλαπλών ομοειδών μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, που αποστέλλονται από τον κακόβουλο χρήστη του διαδικτύου με απώτερο σκοπό την απόσπαση προσωπικών πληροφοριών. Με τις πληροφορίες αυτές ο εκάστοτε δράστης δύναται να αποκτήσει πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων με τα προσωπικά στοιχεία του θύματος και να προβεί στην επίτευξη του πρωταρχικού στόχου της διαδικτυακής απάτης, που είναι, συνήθως, η περιουσιακή μετάθεση ή/και η κλοπή ταυτότητας.

Ειδικά ως προς την *κλοπή ταυτότητας*, αξίζει να επισημανθεί ότι δεν πρόκειται για ένα νέο φαινόμενο. Ειδικά στην Αμερική, λόγω του τεράστιου πληθυσμού και της ομοσπονδίας, η πλαστογραφία ενός αποδεικτικού στοιχείου, σε συνδυασμό με την χρήση τραπεζικών στοιχείων του θύματος προβληματίζει τις αρχές εδώ και δεκαετίες, ενώ στην Ευρώπη το φαινόμενο περιορίζεται εξ αρχής χάρη σε ένα πιο αυστηρό σύστημα ελέγχου της ταυτότητας. Η κλοπή ταυτότητας αντιμετωπίζεται συνήθως μόνο έμμεσα στα ευρωπαϊκά νομικά συστήματα. Βεβαίως, η πλαστογραφία ποινικοποιείται και η χρήση ενός στοιχείου της προσωπικότητας χωρίς άδεια θεωρείται, επίσης, παράνομη *per se* και

παράνομη, επίσης, ως επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, αλλά σε γενικές γραμμές, όπως στα ποινικά αδικήματα της παράνομης πρόσβασης σε σύστημα και στην παράνομη παρεμβολή, η κλοπή ταυτότητας θεωρείται απλά ένα επιβαρυντικό στοιχείο. Χαρακτηριστικά σε μια αγγλική υπόθεση του 2005, το δικαστήριο εκτίμησε ότι η κλοπή ταυτότητας αποτελεί μια από τις πιο σοβαρές μορφές απάτης. Παλαιότερα, και ως ένα σημείο ακόμα και σήμερα, η κλοπή ταυτότητας χρησιμοποιείτο ως μέσο για την διάπραξη άλλων πιο σοβαρών αδικημάτων (η κλοπή της τραπεζικής ταυτότητας του θύματος για τον άμεσο σκοπό διάπραξης των αδικημάτων της πλαστογραφίας και της απάτης ή η κλοπή προσωπικού στοιχείου ενός τρίτου, ώστε να κερδηθεί η εμπιστοσύνη του θύματος στο πλαίσιο της διαδικτυακής απάτης). Σήμερα, ωστόσο, η κλοπή ταυτότητας εξυπηρετεί επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, έναν άλλο σκοπό: την άμεση εκμετάλλευση ή πρόκληση ζημίας σε μια προσωπικότητα. Με άλλα λόγια, η κλοπή ταυτότητας μετατράπηκε από απλό μέσο σε έναν ανεξάρτητο εγκληματικό σκοπό. Επίσης, η παραδοσιακή αντιμετώπιση της κλοπής ταυτότητας δεν λαμβάνει υπόψη τη σημασία της «ψηφιακής ταυτότητας», η οποία μπορεί να είναι μόνο μια συγκεκριμένη παρουσία στο διαδίκτυο (σύνδεσμος μεταξύ συγκεκριμένου ψευδώνυμου, άβαταρ, στυλ και ιστοτόπου), αλλά δύναται να κατέχει από οικονομική πλευρά μια μεγάλη αξία¹⁶⁸. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι, η κλοπή ταυτότητας λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερη σημασία εξαιτίας των βαρύτατων επιπτώσεων, που επιφέρει στο θύμα και στην κοινωνία, με αποτέλεσμα πολλά κράτη να έχουν εισάγει ήδη στο ποινικό τους δίκαιο διάταξη, που τιμωρεί την εν λόγω εγκληματική συμπεριφορά¹⁶⁹.

Όπως προαναφέρθηκε, η πρώτη μέθοδος, με την οποία ο δράστης προβαίνει στην απόσπαση πληροφοριών του θύματος, είναι αυτή του «*phishing*»¹⁷⁰. Στην αργκό της πληροφορικής, οι επιθέσεις διακρίνονται σε «*δόλωμα*», «*άγκιστρο*» και «*ψαριά*» (Lure,

---

¹⁶⁸ P. Jougleux, ό.π., σελ. 135.

¹⁶⁹ P. Jougleux, ό.π., σελ. 135-136, όπου «...στη Γαλλία το 2011, ενσωματώθηκε στον Ποινικό Κώδικα ένα νέο αδίκημα το οποίο προβλέπει ότι «ο σφετερισμός της ταυτότητας ενός τρίτου ή η χρήση δεδομένων με τα οποία μπορεί να εξακριβωθεί η ταυτότητα του για τον σκοπό της διατάραξης της ηρεμίας του ή της ηρεμίας ενός τρίτου ή της προσβολής της φήμης του, καταδικάζεται με ένα χρόνο φυλάκισης και πρόστιμο 15.000 €. Αυτό το αδίκημα καταδικάζεται με τον ίδιο τρόπο όταν διαπράττεται σε ένα διαδικτυακό δίκτυο επικοινωνίας». Παρομοίως, πρόσφατα η κλοπή ταυτότητας αναγνωρίστηκε ως αυτόνομο αδίκημα και στην Ιταλία.»

¹⁷⁰ Βλ. Ε. Βασιλάκη, Τα φαινόμενα «Phishing», «Pharming» και η ποινική τους αξιολόγηση, ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 860, σχετικά με την ετυμολογία, όπου «Σύμφωνα με μία ευρέως διαδεδομένη άποψη, ο όρος προέρχεται από το συγκέραςμα των αγγλικών λέξεων “Password” και “Fishing”, η οποία όμως δεν μπορεί να εξηγήσει από πού προκύπτει το γράμμα “h” στην τελική έννοια “Phishing”. Πιο πιθανή φαίνεται η εξήγηση που δίνει η ομάδα Anti-Phishing Working Group (APWG), που υπενθυμίζει, ότι στους κύκλους των Hackers, το γράμμα “f” αντικαθίσταται από τα γράμματα “ph”. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη η έκφραση “Phishing” παραπέμπει στην συνήθεια των Hackers, που χρονολογείται από το 1996, να χαρακτηρίζουν τους ηλεκτρονικούς τόπους, στους οποίους έχουν – ηλεκτρονική – πρόσβαση “phish”.»

Hook, Catch). Τα πλαστογραφημένα e-mails, για τα οποία ο δράστης δημιουργεί την ψευδαίσθηση ότι αποστέλλονται από υπαρκτές και νόμιμες εταιρείες, με απώτερο σκοπό την απόσπαση ευαίσθητων πληροφοριών, είναι τα λεγόμενα «δολώματα». Πρόκειται για e-mails, που περιέχουν κακόβουλα URLs¹⁷¹, τα οποία είναι αληθοφανή και δεν εντοπίζονται από τα διάφορα φίλτρα αποκλεισμού (spam). Τα παραπάνω URLs οδηγούν στις ιστοσελίδες phishing, οι οποίες είναι κλώνοι νόμιμων ιστοσελίδων και εξαπατούν τον χρήστη, αφού ο τελευταίος καταχωρεί στην ιστοσελίδα αυτή τα προσωπικά του δεδομένα. Οι ιστοσελίδες αυτές είναι τα λεγόμενα «άγκιστρα», που παίρνουν τις προσωπικές πληροφορίες από τον επισκέπτη της ιστοσελίδας. Για να πετύχει τον σκοπό του, ο κακόβουλος χρήστης θέτει στις ιστοσελίδες phishing διάφορες κρίσιμες προϋποθέσεις, όπως η αναστολή λειτουργίας λογαριασμού, η αποτυχία συναλλαγής ή ο εξαναγκασμός του χρήστη να αναβαθμίσει μία προσφάτως εγκατασταθείσα στον υπολογιστή υπηρεσία ασφάλειας (π.χ. ένα αντικό πρόγραμμα). Τέλος, οι διάφοροι υπερσύνδεσμοι («ψαριά»), που περιέχονται στα e-mails, μπορούν να οδηγήσουν στις ψεύτικες phishing ιστοσελίδες, της οποίας η εγκυρότητα μπορεί να μην απεικονίζεται στον περιηγητή, ο οποίος αντιλαμβάνεται την ιστοσελίδα ως νόμιμη¹⁷².

Από την άλλη πλευρά, οι πιο οργανωμένοι δράστες του κυβερνο-εγκλήματος, που στοχεύουν στην εκμετάλλευση περιουσιακών εννόμων αγαθών, όχι ενός μεμονωμένου ατόμου, αλλά πολλών ανθρώπων μαζί, χρησιμοποιούν μία πιο εξελιγμένη μέθοδο από το «phishing», που ονομάζεται «pharming», για την οποία απαιτείται η χρήση πολλαπλών συστημάτων υπολογιστή από τον δράστη. Η μέθοδος «pharming»¹⁷³, συνίσταται εν ολίγοις στην εγκατάσταση κακόβουλου κώδικα σε διακομιστή, ο οποίος ανακατευθύνει το πρόγραμμα περιήγησης του θύματος σε ψεύτικες ιστοσελίδες χωρίς την συναίνεσή του. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για μία εξαιρετικά διαβόητη μέθοδο επίθεσης σε ιστοσελίδες με προστασία SSL¹⁷⁴, η οποία πραγματοποιείται με την πλαστογράφιση μίας διαδικτυακής διεύθυνσης (domain name¹⁷⁵). Στην προκειμένη περίπτωση, ο δράστης

---

¹⁷¹ Ιστότοπος: <http://www.eeei.gr/odhgos/netsc404/whaturl.htm>

¹⁷² *Dhanalakshmi Ranganayakulu, Chellappan C.*, Detecting Malicious URLs in E-mail – An Implementation, 2013 AASRI Conference on Intelligent Systems and Control, AASRI Procedia 4 (2013), σελ. 126.

¹⁷³ Βλ. *Saloni Manhas, Swapnesh Taterh, Dilbag Singh*, Detection of Pharming Attack on Websites using SVM Classifier, International Journal of Scientific & Technology Research, 2019, Volume 1, Issue 1, όπου ο όρος «pharming» προέρχεται από τον συνδυασμό των όρων «farming» και «phishing».

¹⁷⁴ Ιστότοπος: <https://el.wikipedia.org/wiki/SSL>

¹⁷⁵ Βλ. και *I. Καρακόστα*, Δίκαιο και Internet, 3^η έκδοση, 2009, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, σελ. 27-29, σχετικά με τα domain names.

αλλάζει τον τοπικό διακομιστή DNS¹⁷⁶, ούτως ώστε το σύστημα υπολογιστή του θύματος να ανακατευθυνθεί σε κακόβουλες ιστοσελίδες. Το «Pharming» πρωτοεμφανίστηκε το 2005, οπότε και υπήρξαν επιθέσεις μέσω τροποποιημένων διακομιστών DNS, οι οποίοι ανακατεύθυναν υπολογιστές σε κακόβουλες ιστοσελίδες. Η εν λόγω επίθεση πραγματοποιείται με την «μόλυνση» της κρυφής μνήμης DNS και έχει σοβαρές επιπτώσεις για το θύμα, όπως υποκλοπή κωδικών πρόσβασης, προσωπικών στοιχείων (όπως PIN, passwords) κλπ.¹⁷⁷. Ειδικά στην μέθοδο «pharming», λόγω του ότι υφίσταται η ανωτέρω «μόλυνση» της κρυφής μνήμης DNS, ο δράστης τιμωρείται και για το αδίκημα της παράνομης πρόσβασης σε σύστημα πληροφοριών, κατ' άρθρο 370B ΠΚ.

Αν και με τις ανωτέρω μεθόδους «phishing» και «pharming» ο δράστης έχει στόχο να εξαπατήσει το θύμα, με απώτερο σκοπό τον προσπορισμό παράνομου περιουσιακού οφέλους, η εκάστοτε παραπλανητική ενέργεια καθεαυτή δεν οδηγεί σχεδόν ποτέ στην άμεση περιουσιακή μετάθεση, ήτοι στην αυτοβλάβη του θύματος, αφού όλες οι παραπάνω ενέργειες στοχεύουν στην απόκτηση κάποιων προσωπικών στοιχείων του θύματος. Η επόμενη ενέργεια του δράστη θα είναι να χρησιμοποιήσει τα στοιχεία αυτά (συνήθως κάποιο PIN ή όνομα χρήστη και κωδικό πρόσβασης σε κάποια βάση δεδομένων), προκειμένου να προβεί ο ίδιος στην περιουσιακή μετάθεση. Υπό αυτήν την έννοια, ελλείπει του απαιτούμενου στοιχείου της αυτοβλάβης σε αρκετές περιπτώσεις, υφίσταται προβληματισμός ως προς το αν θα μπορέσουν να υπαχθούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά στην νομοτυπική μορφή του εγκλήματος της κοινής απάτης. Παρόλα αυτά, η ανωτέρω συμπεριφορά αποτελεί επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (συλλογή, λήψη γνώσης, χρησιμοποίηση) κατά παράβαση των άρθρων 5§2 περ. α', 11§§1 και 4 και 15§1 του ν. 3471/2006. Η πράξη αυτή θα τελεί σε αληθή συρροή με την πράξη της πλαστογραφίας (216 ΠΚ), καθόσον γίνεται δεκτό ότι οι ιστοσελίδες, ως μορφές ψηφιακού κειμένου, αποτελούν έγγραφα και εν προκειμένω έχουμε κατάρτιση και χρήση πλαστής ιστοσελίδας¹⁷⁸. Στην περαιτέρω, όμως, πράξη περιουσιακής μετάθεσης από τον δράστη (π.χ. με τη χρήση των υποκλοπέντων κωδικών) υπάρχει η αμεσότητα, που είναι απαραίτητο στοιχείο της κοινής απάτης ως έγκλημα αυτοβλάβης;

---

¹⁷⁶Ιστότοπος:https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1_%CE%9F%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%8D%CE%BF%CF%85

¹⁷⁷ Βλ. *Saloni Manhas, Swapnesh Taterh, Dilbag Singh*, ό.π.

¹⁷⁸ *Εμ. Μεταζάκης*, Η ποινική αντιμετώπιση της ανεπιθύμητης ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (επ' αφορμή της ΠραξΑρχειοθΕισΠρΑθ της 2.3.2013), ΠοινΔικ 8-9/2015, σελ. 687.

Σε αυτό το ερώτημα, η γερμανική βιβλιογραφία έχει διχαστεί σε δύο αντίθετες απόψεις¹⁷⁹. Η πρώτη εξ αυτών, η οποία αρνείται τον χαρακτηρισμό του εγκλήματος ως κοινή απάτη, προβάλλει τα εξής επιχειρήματα:

α) Η κοινοποίηση των προσωπικών στοιχείων δεν είναι απολύτως σίγουρο ότι θα οδηγήσει αναγκαστικά σε βλάβη της περιουσίας του θύματος, αφού ο δράστης μπορεί εντέλει να μην χρησιμοποιήσει τα στοιχεία αυτά.

β) Η πράξη της χρήσης των υποκλαπέντων στοιχείων συνιστά μία αυτόνομη παράνομη ενέργεια του δράστη και έρχεται σε αντίθεση με το απαιτούμενο στοιχείο της αμεσότητας. Η αποδοχή της αποστολής των προσωπικών στοιχείων από το θύμα ως περιουσιακή διάθεση θα αποτελούσε μία συνταγματικά απαγορευμένη διεύρυνση του αξιοποίνου του εγκλήματος της απάτης.

γ) Εάν η πλάνη του θύματος-αποδέκτη του ψεύτικου e-mail θεωρηθεί ως άμεση περιουσιακή διάθεση, υπάρχει ο κίνδυνος να μεταβληθεί το έγκλημα της απάτης από έγκλημα αποτελέσματος σε έγκλημα διακινδύνευσης. Για αυτό, το «ψάρεμα» των προσωπικών στοιχείων θεωρείται προπαρασκευαστική πράξη.

Η αντίθετη άποψη δέχεται ότι το «phishing» συνιστά κοινή απάτη και τούτο διότι, αφενός η γνωστοποίηση των προσωπικών στοιχείων συνιστά έναν συγκεκριμένο κίνδυνο για την περιουσία του θύματος, ο οποίος μπορεί να επέλθει ανά πάσα στιγμή και αφετέρου διότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά αποτελεί μία μορφή της λεγόμενης «πολύπρακτης περιουσιακής διάθεσης», που, για να ολοκληρωθεί, απαιτεί την συμπεριφορά περισσότερων του ενός προσώπων.

Εύστοχα η Βασιλάκη¹⁸⁰ κατέκρινε την πρώτη εκ των άνω απόψεων, δεχόμενη ότι οι δράστες έχουν γνώση και θέληση σχετικά με την δραστηριότητά τους και σκοπό προσπορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους από αυτήν, με αποτέλεσμα να πληρούται η αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του άρθρου 386 ΠΚ. Για να τεκμηριώσει την άποψή της αυτή, προβάλλει ότι, στην πραγματικότητα, ο δράστης ουδέποτε μετανιώνει και εντέλει πάντα χρησιμοποιεί τα υποκλαπέντα προσωπικά στοιχεία, αφού τα έλαβε για να προβεί στην περιουσιακή μετάθεση και ότι, σε κάθε περίπτωση, ο κίνδυνος της περιουσιακής βλάβης είναι αντικειμενικός, αναλόγως με τις

---

¹⁷⁹ Βλ. Ε. Βασιλάκη, ό.π., σελ. 861.

¹⁸⁰ Βλ. Ε. Βασιλάκη, ό.π., σελ. 861-862.

συγκεκριμένες αντικειμενικές περιστάσεις και όχι υποκειμενικός. Θεωρεί ότι με την αποδοχή της γνωστοποίησης των προσωπικών στοιχείων από το θύμα ως κίνδυνο περιουσιακής βλάβης, δεν αλλάζει ο χαρακτήρας του εγκλήματος της απάτης, αλλά καθορίζεται ευρύτερα η έννοια της περιουσιακής βλάβης. Θέτει, περαιτέρω, ως κριτήριο για την αποδοχή της αμεσότητας της περιουσιακής διάθεσης τη διαπίστωση, ότι ο δράστης έχει προχωρήσει σε μία σημαντική βαθμίδα προσβολής, που σε σχέση με τα μέσα και τον χρόνο της περιουσιακής βλάβης είναι απόλυτα εξαρτημένη από την συμπεριφορά του εξαπατημένου.

Τέλος, όσον αφορά σε ζητήματα απόπειρας, το φαινόμενο «Phishing» μπορεί να τιμωρηθεί και ως απόπειρα απάτης, αφού η αποστολή των ψεύτικων e-mails μπορεί να συγκριθεί με την αποστολή από τον δράστη μίας επιστολής με ψευδές περιεχόμενο. Εάν, λοιπόν, η αποστολή του εν λόγω e-mail συνεχιστεί χωρίς απρόοπτα εμπόδια, θα αρχίσει να πραγματώνεται η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, η οποία θα συνίσταται στην ανάγνωση του e-mail από τον αποδέκτη του και τελικά στην παραπλάνησή του. Για να στοιχειοθετηθεί απόπειρα απάτης, προϋποτίθεται ότι ο «Phisher» γνωρίζει το περιεχόμενο του ψεύτικου e-mail και έχει σκοπό προσπορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους¹⁸¹.

3.2. Η χωρίς δικαίωμα χρήση χρεωστικής κάρτας για ανάληψη χρημάτων από ATM – Η χωρίς δικαίωμα χρήση χρεωστικής/πιστωτικής κάρτας σε αυτόματο μηχάνημα συναλλαγών POS

Συχνότατη στην πράξη είναι η εγκληματική συμπεριφορά των δραστών, που συνίσταται στην χωρίς δικαίωμα χρήση πιστωτικών/χρεωστικών καρτών των θυμάτων τους (από τους οποίους, στις περισσότερες περιπτώσεις, έκλεψαν τις σχετικές κάρτες) σε μηχανήματα ATM (για ανάληψη μετρητών) ή σε μηχανήματα αυτόματων συναλλαγών POS (για εκτέλεση συναλλαγών).

Υπό το πρίσμα του προϊσχύσαντος ΠΚ, όπου στο άρθρο 386Α ΠΚ δεν προβλέπονταν χαρακτηριστικά τόσοι τρόποι τέλεσης, όπως αυτοί που προβλέπονται στον νέο Ποινικό Κώδικα, η ποινική αντιμετώπιση της χωρίς δικαίωμα χρήσης μίας – συνήθως κλεμμένης – μαγνητικής κάρτας αυτόματης τραπεζικής συναλλαγής (cashcard) αποτέλεσε

---

¹⁸¹ Βλ. Ε. Βασιλάκη, ό.π., σελ. 862-863.

ένα ζήτημα, που απασχόλησε πολλούς θεωρητικούς και τα ελληνικά δικαστήρια. Πρόκειται για μία συνήθη περίπτωση εγκληματικής συμπεριφοράς, όπου ο δράστης, αφού πάρει στην κατοχή του επιλήψιμα – με οποιονδήποτε τρόπο – την άνω μαγνητική κάρτα του θύματος, προβαίνει, είτε στην ανάληψη χρημάτων από κάποιο Αυτόματο Ταμειολογιστικό Μηχάνημα (ΑΤΜ), είτε σε πολλαπλές απευθείας αγορές προϊόντων έναντι μικρού αντιτίμου σε κάποιο κατάστημα, που διαθέτει μηχάνημα POS. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, συνηθίζεται οι συναλλαγές αυτές να λαμβάνουν χώρα ανέπαφα, δοθέντος ότι με την εν λόγω μέθοδο δεν απαιτείται για την ολοκλήρωση της συναλλαγής η πληκτρολόγηση του PIN της κάρτας. Είναι δε ευνόητο ότι, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και την κυκλοφορία του «ηλεκτρονικού χρήματος»¹⁸² τα παραδείγματα των ανωτέρω εγκληματικών συμπεριφορών πολλαπλασιάστηκαν.

Θεωρία και νομολογία αμφιταλαντεύονταν για πολλά έτη, αν στην πρώτη εκ των ανωτέρω περιπτώσεων, υφίσταται κλοπή, υπεξαίρεση ή απάτη με υπολογιστή¹⁸³. Το Γερμανικό Ακυρωτικό έδωσε απευθείας απάντηση στον προβληματισμό με σχετική απόφασή του την 22.11.1991, οπότε και δέχθηκε ότι η ανάληψη χρημάτων από μη δικαιούχο δε συνιστά κλοπή, αλλά τέλεση του αδικήματος της απάτης με υπολογιστή¹⁸⁴. Στην ελληνική νομολογία, ειδικότερα, αρχικά υποστηρίχθηκε από το Τριμελές Εφετείο Αθηνών, χωρίς επαρκή αιτιολόγηση, ότι η χρήση της κλεμμένης μαγνητικής κάρτας σε μηχάνημα ΑΤΜ στοιχειοθετεί το αδίκημα της κλοπής και όχι κλοπή σε συρροή με το αδίκημα της απάτης¹⁸⁵. Στη συνέχεια, το Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών¹⁸⁶ έκρινε ότι η εν λόγω πράξη συνιστά υπεξαίρεση και όχι απάτη με υπολογιστή, κάνοντας δεκτό ότι «*Ο υπολογιστής με βάση τα δεδομένα και τον προγραμματισμό του "αναγνωρίζει" ως τον δικαιούχο κάθε χρήστη ορθών δεδομένων είτε είναι ο πραγματικός δικαιούχος είτε όχι και στην συνέχεια εκτελεί κανονικά χωρίς αποκλίσει από τον προγραμματισμό του τις εντολές που του δίδονται. Επομένως δεν υφίσταται σε περίπτωση χρήσης πιστωτικής κάρτας από μη δικαιούχο επηρεασμός των στοιχείων υπολογιστή και κατά συνέπεια δεν πληρούται η αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της απάτης με υπολογιστή.*». Τελικά, πρώτο το

---

¹⁸² Η έννοια του «ηλεκτρονικού χρήματος» και των συναφών με αυτή εννοιών, όπως γίνεται σχετική μνεία στις Οδηγίες 2009/110/ΕΚ και 2019/713/ΕΕ, εξετάστηκε ήδη στο υποκεφάλαιο 2.2.3.5..

¹⁸³ Βλ. Θ. Σάμο, Κάρτες αυτόματης συναλλαγής και ποινικό δίκαιο - Η de lege lata αξιολόγηση της αθέμιτης κτήσης και χρήσης καρτών αυτόματης συναλλαγής για ανάληψη μετρητών από ΑΤΜ, 2010, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, σελ. 3-6, σχετικά με τις διατυπωθείσες απόψεις.

¹⁸⁴ Χρ. Μυλωνόπουλος, ό.π., σελ. 553.

¹⁸⁵ ΤριμΕφΑθ (ΠΟΙΝ) 1904/1991, ΠοινΧρ 1992, σελ. 196.

¹⁸⁶ ΔΣτρΑθ 2897/1994, ΠοινΧρ 1994, σελ. 1464.

Συμβούλιο Ναυτοδικείου Πειραιά¹⁸⁷ ήταν εκείνο, που υπήγαγε την άνω εγκληματική συμπεριφορά στη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή του άρθρου 386Α ΠΚ, κάνοντας δεκτό ότι «...ο δράστης "πληροφορεί" κατά συμπερασματικά συναγόμενο τρόπο τον υπολογιστή ότι έχει ένα δικαίωμα είτε ως προς την πιστωτική κάρτα είτε ως προς το ποσό, το οποίο στην πραγματικότητα δεν έχει. Με άλλα λόγια "δηλώνει" έμμεσα ότι έχει δικαίωμα να εισαγάγει τα πιο πάνω δεδομένα και να προκαλέσει αντίστοιχη επεξεργασία τους με τη συναίνεση του δικαιούχου, πράγμα που δεν συμβαίνει στην πραγματικότητα. Έτσι υπάρχει συμπεριφορά εγκείμενη σε επηρεασμό της επεξεργασίας των στοιχείων και πρόσφορη να βλάψει την περιουσία του τελικά ζημιουμένου...». Η τελευταία αυτή άποψη γίνεται δεκτή από την ελληνική νομολογία, μέχρι και σήμερα¹⁸⁸. Η κρατούσα, λοιπόν, άποψη υποστηρίζει ότι η χωρίς δικαίωμα χρήση της κλεμμένης μαγνητικής κάρτας σε μηχάνημα ΑΤΜ συνιστά «επηρεασμό» στοιχείων του υπολογιστή, με αποτέλεσμα η εφαρμογή του άρθρου 386Α ΠΚ, σε τέτοιες περιπτώσεις, να αποτελεί μονόδρομο. Με την ίδια ακριβώς λογική, απάτη με υπολογιστή συνιστά και η χρήση της κλεμμένης κάρτας σε μηχάνημα POS, αφού με την αγορά των προϊόντων, ο δράστης ουσιαστικά καρπώνεται τα χρήματα, που υπάρχουν στον τραπεζικό λογαριασμό του θύματος. Αποκτά, δηλαδή, το παράνομο περιουσιακό όφελος, που απαιτεί η αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 386Α ΠΚ.

Στον νΠΚ αναδιαμορφώθηκε ολικά το άρθρο 386Α ΠΚ και προστέθηκαν στη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος νέοι τρόποι τέλεσης. Ένας από αυτούς είναι και η «χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή ή εξάλειψη δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης ταυτότητας»¹⁸⁹, που βρίσκει εφαρμογή στις ανωτέρω προπεριγραφείσες περιπτώσεις. Η εισαγωγή του εν λόγω τρόπου τέλεσης στον ΠΚ αποδεικνύει την έμπρακτη επιβεβαίωση εκ μέρους του ποινικού νομοθέτη ως προς την τελικώς διαμορφωθείσα στάση της νομολογίας στον ανωτέρω προβληματισμό. Κατά συνέπεια, η πληκτρολόγηση του PIN από τον επιλήψιμο κάτοχο κλεμμένης μαγνητικής κάρτας σε μηχάνημα ΑΤΜ ή POS (ακόμα και ανέπαφα χωρίς PIN, όπου ουσιαστικά εισάγονται δεδομένα αναγνώρισης ταυτότητας), με σκοπό τον προσπορισμό παράνομου περιουσιακού οφέλους, συνιστά αναμφισβήτητα χωρίς δικαίωμα εισαγωγή δεδομένων

¹⁸⁷ ΔΝαυτΠειρ 418/1996, Υπεράσπιση 1997, σελ. 102.

¹⁸⁸ Βλ. ενδεικτικά τις αποφάσεις ΠλημμΚυκλίκ 54/2012, ΠοινΔικ 2014, σελ. 238 και ΣυμβΠλημμΑθ 638/2008, ΠοινΧρ 2010, σελ. 775.

¹⁸⁹ Όπως αυτός ο τρόπος τέλεσης περιγράφηκε στο υποκεφάλαιο 2.2.3.4. της παρούσης εργασίας.

υπολογιστή, με αποτέλεσμα η εν λόγω αξιόποινη συμπεριφορά να τιμωρείται κατά το άρθρο 386Α ΠΚ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η σταδιακή ψηφιοποίηση του χρήματος δίνει, καθημερινά, νέα πατήματα σε επίδοξους δράστες για εκμετάλλευση φυσικών προσώπων ή/και προγραμμάτων και συστημάτων υπολογιστών, με στόχο τον προσπορισμό, σε ουκ ολίγες περιπτώσεις, σημαντικού περιουσιακού οφέλους. Από τις σχετικές αναλύσεις στην παρούσα εργασία, γίνεται αντιληπτό ότι, τα αδικήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και απάτης με υπολογιστή (παγκοσμίως γνωστά με την ονομασία *computer fraud*) διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ψηφιακή σκηνή της εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα σωρεία περιουσιακών αγαθών να μη μένουν στο απυρόβλητο.

Στην ελληνική νομοθεσία από το έτος 1988 μέχρι και σήμερα, έχουν εισαχθεί σημαντικές ρυθμίσεις, που αφορούν τα ανωτέρω εγκλήματα και οι τροποποιήσεις που λαμβάνουν χώρα είναι φανερό ότι έχουν ως στόχο την βέλτιστη ποινική αντιμετώπισή τους. Τούτο επιτυγχάνεται και με την αρωγή των σχετικών Οδηγιών και Κανονισμών της ΕΕ, που ενσωματώνονται και στην ελληνική έννομη τάξη, όπου και αποτυπώνεται και η βούληση του Ευρωπαϊκού νομοθέτη για την καταστολή της ηλεκτρονικής εγκληματικότητας και την ενίσχυση της κυβερνοασφάλειας.

Οι παρεμβάσεις της νομοθεσίας και της νομολογίας, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο είναι καίριες και εκσυγχρονισμένες, ενώ κάθε κρατικός μηχανισμός καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες εναρμόνισης με τις επιταγές ευρωπαϊκών και διεθνών συμβάσεων, σχετικά με την κυβερνοασφάλεια, ούτως ώστε να ενισχυθεί η πρόληψη και καταστολή των εξεταζόμενων στην παρούσα εργασία εγκλημάτων, καθώς και άλλων συναφών και εξίσου σημαντικών, όπως η παιδική πορνογραφία. Όλα τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο έχουν τη δυναμική να λάβουν χώρα σε διασυνοριακό επίπεδο, με αποτέλεσμα η διεθνής δικαστική και αστυνομική συνεργασία μεταξύ των κρατών να αποτελεί μέλημα παγκόσμιας και υψίστης σημασίας. Πέραν των ανωτέρω, όμως, είναι σημαντικό και ο εκάστοτε χρήστης του διαδικτύου να ενημερώνεται, να προφυλάσσεται και να προλαμβάνει, ούτως ώστε να αποφεύγονται περιστατικά «εύκολης λείας» για τους δράστες των εγκλημάτων του κυβερνοχώρου και του ηλεκτρονικού εγκλήματος εν γένει.

Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία – Μελέτες

Ελληνική

- *Αγγελής Ι.*, Διαδίκτυο (internet) και ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ Ν/2000, σελ. 675-686
- *Αγγελής Ι.*, Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, ΠοινΔικ 12/2001, σελ. 1293-1301
- *Βασιλάκη Ε.*, Τα φαινόμενα «Phishing», «Pharming» και η ποινική τους αξιολόγηση, ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 860-863
- *Δαγκλής Ν.*, Η Ποινική Διαπραγμάτευση στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, 2020, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- *Δαλακούρας Θ.*, Ηλεκτρονικό Έγκλημα, 2019, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- *Δαλακούρας Θ.*, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, 2019, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- *Ζέκος Γ.*, Διαδίκτυο, Η/Υ και τηλεπικοινωνίες στο ελληνικό δίκαιο, 2017, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- *Ζήσης Α.*, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, том. 1, 1999, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- *Ιγγλεζάκης Ι.*, Δίκαιο Πληροφορικής, 3^η έκδοση, 2018, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, «Ποινικό Δίκαιο και καταχρήσεις της Πληροφορικής», Αρμ 2007, 7, σελ. 1058-1087
- *Καρακώστας Ι.*, Δίκαιο και Internet, 3η έκδοση, 2009, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία
- *Κιούπης Δ.*, Ο τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος και η απροσδόκητη διεύρυνση της έννοιας της «ημεδαπής» (άρθρο 5 παρ. 3 ΠΚ), ΠοινΧρ 2014, σελ. 561 επ.
- *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, 2005, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- *Μαργαρίτης Α.*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία Κατ' Άρθρο, 2018, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- *Μεταξάκης Εμ.*, Η ποινική αντιμετώπιση της ανεπιθύμητης ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (επ' αφορμή της ΠραξΑρχειοθΕισΠρΑθ της 2.3.2013), ΠοινΔικ 8-9/2015, σελ. 681-688.
- *Μοροζίνης Ι.*, Έγκλημα, Κράτος & Ποινική Δικαιοσύνη Σύγχρονα Ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Εγκληματολογίας, 2016, εκδ. Πανεπιστημίου Λευκωσίας, σελ. 103-135
- *Μυλωνόπουλος Χρ.*, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372-384 ΠΚ), εγκλήματα κατά της περιουσίας (άρθρα 385-406Α ΠΚ), εγκλήματα περί τα υπομνήματα (άρθρα 216-223ΠΚ), 3η έκδοση, 2016, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα
- *Νούσκαλης Γ.*, Απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή (Η/Υ): Το παρελθόν και το μέλλον του άρθρου 386Α ΠΚ, ιδίως υπό το πρίσμα των εξελίξεων στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠοινΔικ 2/2003, σελ. 178-190

- **Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ.**, Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης, 2010, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- **Παπαδαμάκης Α.**, Ποινική Δικονομία – Η δομή της ποινικής δίκης, ΣΤ΄ Έκδοση, 2012, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- **Παπαδαμάκης Α.**, Τα περιουσιακά εγκλήματα, 2000, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- **Σάμιος Θ.**, Κάρτες αυτόματης συναλλαγής και ποινικό δίκαιο - Η de lege lata αξιολόγηση της αθέμιτης κτήσης και χρήσης καρτών αυτόματης συναλλαγής για ανάληψη μετρητών από ΑΤΜ, 2010, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα
- **Σεφερίδης Η.**, Συγκρότηση και ένταξη σε εγκληματική ομάδα, Πραξ/Λογ/ΠΔ 3/2009, σ. 809-810
- **Σιδηρόπουλος Θ.**, Το δίκαιο του διαδικτύου (internet), 2^η εκδ., 2008, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- **Φιλόπουλος Π.**, Ποινική Προστασία Απορρήτου, 2015, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- **Χαραλαμπίδης Α.**, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, 2^η έκδοση, 2020, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ξενόγλωσση

- **Hicham Hammouchi, Othmane Cherqi, Ghita Mezzour, Mounir Ghogho, Mohammed El Koumbi**, Digging Deeper into Data Breaches: An Exploratory Data Analysis of Hacking Breaches Over Time, *Procedia Computer Science* 151 (2019), σελ. 1004-1009 (διαθέσιμη σε: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050919306064>)
- **Saloni Manhas, Swapnesh Taterh, Dilbag Singh**, Detection of Pharming Attack on Websites using SVM Classifier, *International Journal of Scientific & Technology Research*, 2019, Volume 1, Issue 1 (διαθέσιμη σε: <http://www.ijstr.org/final-print/nov2019/Detection-Of-Pharming-Attack-On-Websites-Using-Svm-Classfier.pdf>)
- **Jougleux P.**, Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου, 2016, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- **Dhanalakshmi Ranganayakulu, Chellappan C.**, Detecting Malicious URLs in E-mail – An Implementation, 2013 AASRI Conference on Intelligent Systems and Control, AASRI *Procedia* 4 (2013), σελ. 125-131 (διαθέσιμη σε: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212671613000218>)

Ιστότοποι (τελευταίος έλεγχος: 22.10.2020)

- **Καργόπουλος Α-Ι.**, Κυβερνο-έγκλημα: Βασικές έννοιες και ζητήματα ουσιαστικού ποινικού δικαίου, διαθέσιμο σε: <https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2018/kargopoulos.pdf>.

- **Φράγκος Κ.**, Online κατ' άρθρο ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, 2020, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, διαθέσιμο σε: <https://www.sakkoulas-online.gr/>
- <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>
- <https://eur-lex.europa.eu>
- <http://www.et.gr>
- <https://www.coe.int>
- <https://darknetdiaries.com/>
- https://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33.127453&_dad=portal&_schema=PORTAL
- <https://www.eset.com/gr/phishing/>
- <https://el.wikipedia.org/>
- <https://coinmarketcap.com/>
- <http://www.eeei.gr/>

Νομολογία

- ΑΠ 562/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 447/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 327/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 126/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 58/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 13/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1726/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1625/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1583/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1491/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1087/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 404/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 95/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 72/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1466/2017 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 367/2017 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 474/2016 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 388/2016 (ΠΟΙΝ)

- ΑΠ 1372/2015 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 813/2015 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 131/2013 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1033/2011 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1553/2010 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 805/2009 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 573/2009 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1698/2003 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 367/2002 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 5/2001 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 675/2000 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1152/1999 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1068/1995 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 506/1994 (ΠΟΙΝ)
- ΕφΑθ 277/2018 (ΠΟΙΝ)
- ΕφΘ 1128/2010 (ΠΟΙΝ)
- ΠλημμΑθ 594/2014
- ΠλημμΚιλκίς 54/2012
- ΣυμβΠλημμΡοδ 13/2012
- ΣυμβΠλημμΑθ 638/2008
- ΔΝαυτΠειρ 418/1996
- ΔΣτρΑθ 2897/1994
- ΤριμΕφΑθ (ΠΟΙΝ) 1904/1991

Κυρώσεις για λογοκλοπή

Η λογοκλοπή είναι ένα πολύ σοβαρό παράπτωμα. Με απόφαση με το άρθ. 7.2 του Κανονισμού «σε περιπτώσεις λογοκλοπής ή παράλειψης αναφοράς στη μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, η ελάχιστη κύρωση, μετά από απόφαση της ΕΔΕ, είναι η υποχρέωση του φοιτητή να επιλέξει άλλον επιβλέποντα καθηγητή με διαφορετικό θέμα Διπλωματικής και να επαναλάβει το τρίτο εξάμηνο με ανάλογες πρόσθετες οικονομικές υποχρεώσεις, ενώ μέγιστη κύρωση μπορεί να είναι η οριστική διαγραφή του από το Πρόγραμμα. Εάν έχει ήδη αποφοιτήσει, ανακαλείται το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης και προωθείται το θέμα στο Δικαστικό Γραφείο του Πανεπιστημίου για την έναρξη των ανάλογων νομικών διαδικασιών».